شەشی "ژن، ژیان، ئازادی" لە نەوان رەوتە شەشگەیپەکان و دژشەشیپەکاندا.. دیار سیروان بیلال

-١-

دوای بەرپابوونی شەشی ئازادیی گەلی کورد و گەلان لە رۆژهەلاتی کوردستان و ئێراندا، لەناوخۆ و دەرەوەدا، تەنانەت لەئاستی کوردستان، خەرهەلاتی ناوین و جیهانیشدا، هەوەست و کاردانەوە، گفتوگۆ و رەخنەی زۆری لەگەڵ خۆیدا هێناوە، چ بە لایەنگیری و پشتیوانی لە شەشەکە و چ بە دژایەتیکردن و رەشکردنی ئەم شەشەدا لەهەردوو باردا ئەم سەرچاوەی خۆی لە راستینەی ئەم شەشەدا وەردەگرێت، کە شەشەکەی نوێیە و بە دروشم و پارادایم(جیهانبینی)ێکی نوێ و بە بەرنامە و ئامانجێکی نوێوە سەریهەڵداوە. بۆیە دەبێت ئەم هەوەست و کاردانەوە دژ بەیەکانە لەسەرەتای ئەم شەشەوە بە ئاسایی و "دیالیکتیکی شەش" ببینرێت. چونکە گفتوگۆ سەبارەت بە راستینەی ئەم شەشە بەشەکە لە خودی ئەرکی شەشگەیانەی شەشەکە خۆی. ئەگەر شەشەک پانتاییەک بە هەوەست و کاردانەوەی دژبەیەک، گفتوگۆ و رەخنەی هەمەلایەنە پشنەخات، ئەوا دیارە خودی شەشەکە نە نوێیە و نە خاوەن کاریگەریشە و نە شەشیشە.

لەم ماوەیەدا؛ لەدەرەوەی خودی شەشگەران و رەوتە شەشگەیەکەدا، هەوەست و کاردانەوە و گفتوگۆ و رەخنەگەلێک سەبارەت بە خودی دروشمە بنچینەییەکەی شەشەکە "ژن، ژیان، ئازادی" لەئارادایە. هەم سەبارەت بە سەرچاوەی ئەم دروشمە و هەمیش ناواخن و ناوەڕۆکی دروشمەکە بەتە رۆژهەڵاتییان. هەندێک دژ بەو دروشمەن و خوازیارن بەناوەڕۆکی بکەن یان بیگەڕێنن یاخود چەواشەی بکەن، هەندێکیش پەسندی دەکەن و بە دروشمی هەرگونجاوی شەشگەیی دەبینن. هەندێکی تریش بەهی خۆیانی دەزانن – وەک لەم ماوەیەدا خالید عەزیزی لە لەدوانێکدا رایگەیاند کە ئەم دروشمە هی حزبەکەیانە- و بە ئاوەڵی پشتر ئەم دروشمەیان گووتبێتەوە و بەرزکردبێتەوە، تەنانەت یەک دەیشیان لەسەر ئەم دروشمە نووسیبێت یان گووتبێت، یاخود بە کرداریی کاریان بە کردبێت. بەگومان، ئەمە

لەکاتێکدا بەڕێوەدەچێت کە سەرچاوەی ئیلهام وەرگرتن و داڕێژەری ئەم دروشمە دیارە و لە سایانێکی زۆردا کاری بۆ کراوە تا فەرمیلی کۆتایی خۆی لە سێ دەستواژەی "ژن، ژیان، ئازادی"دا وەرگرتووە و بۆتە پارادایم و بەرنامە و ئامانجی ڕەوتێکی شۆڕشگێڕیی کوردستانی و جیهانی. هەروەها بەر لەوەی لە ڕۆژهەڵات و ئێراندا ببێتە دروشم و پارادایم و بەرنامە و ئامانجی شۆڕش، پێشتر لە نێو ئەدەبیاتی فیکری ڕەبەر عەبدوڵڵا ئۆجەلان و تێڤگەری ئازادی پەکەکەدا بووە بە دروشم و پارادایم و بەرنامە و ئامانجی تێکۆشان. زۆر بە هووڕیش وەک دروشمێک لە باکوور و ڕۆژئاوای کوردستاندا، زیاتر لە سی ساڵە لە ئەدەبیاتی ئەم تێڤگەرە و لە بانە و چالاکییەکانی گەلەدا بەرزکراوەتەوە و کاری لەسەر کراوە. بەیە سەرچاوەکەی و مێژووی سەرهەڵدانی ئەم دروشمە زۆر ڕوون نییە و دەبێت ڕاخنە و گفتوگۆی لەبارەیەوە بکرێت، ئەویە کە؛ هەڵوێست و کاردانەوە و گفتوگۆ و ڕاخنەکانی دژ بەم دروشمە، بۆچی و چۆن و لەکوێوە سەرچاوە دەگرن؟ بۆچی دەخوازرێت نکۆڵی لە سەرچاوەی لەدایکبوونی دروشمەکە بکرێت؟ کێن ئەوانەی ئەم نکۆڵیکارییە دەکەن؟ بە چ مەبەستێک دەیکەن؟
لەم وتارەدا؛ هەوڵدەدین سەبارەت بەم پرسیارانە و خودی شۆڕشکە بۆچوون و شرۆڤەکارییەک بکەین.

-٢-

هەر شۆڕشێک کە لەبەرامبەر بە هەر سیستەم و ڕژێمێک بەرپا دەبێت، لەگەڵ خۆیدا دژشۆڕشی خۆیشی دەردەخات. ڕەنگبێ زۆر جار دژشۆڕش وەک ڕەوتێک یان چەند ڕەوتێک خۆی نمایش بکات. ئەمە دیالیکتیکی شۆڕشە. هەر شۆڕشێک پارادیمێکی خۆی هەیە و بە پارادایمە بەرنامەی کاری شۆڕشگێڕیی خۆی دادەڕێژێت و بەرەو ئامانجەکانی دەڕوات. ڕەوتەکانی دژشۆڕشیش ڕەک بە پێچەوانەی ڕەوتی شۆڕشگێڕییەوە خاوەن پارادایمێک و بەرنامە و ئامانجگەلێکی جیاوازی خۆیانن دژ بەو شۆڕشە. زۆر جار ئەو سیستەمەی شۆڕشی لەبەرامبەردا بەرپاکراوە، ڕەوتەکانی دژشۆڕش بەشێوەیەک لە شوێکان دەچنەوە سەنگەری ئەو سیستەمە شۆڕش لەسەرکراوەدا و لە بەرژەوەندییەکانی ئەو سیستەمەدا سەنگەر لە ڕەوتە شۆڕشگێڕییەکە دەگرن. ئەمەش بەچەند قۆناخێکی بەناوێکداچوودا ئەنجام دەدرێت؛ سەرەتا، کە بەرپابوونی شۆڕشکە لە قۆناخی سەرەتایی دایە، ڕەوتە دژشۆڕشییەکان خۆیان وەک نوێنەری ڕەوتە شۆڕشگێڕییەکە نیشان دەدەن و بە نمایشکردنی ئەمەش یەکسەر دەست بە ئامرازە قەباکانی تووندوتیژییەکان و زەبروزەنگ دەبەن، ئەمە لەکاتێکدا شۆڕشی بەرپابوو، زەبروزەنگ و تووندوتیژیی نەخستەتە

بەرنامەی کاری خەیەو و لەپارادایمەکەیشدا شوەنی پەنداوە. بەام رەوتە دژەشەشییەکان لەپناو زوو گرتندەستی دەسەات و بادەستبوون بەسەر رەوتە شەشگەییەکدا، پەنا وەبەر ئاسانترین و بەردەستترین ئامراز دەبەن، کە زەبروزەنگ و توندوتیژییە، بەم شەویە دەیانەوەت سواری شەپەە شەشگەییەکەی گەل و کەمەگەکان ببن و پەشەنگایەتی رەوتە شەشگەییەکە بخەنە ژەر رکەفی خەیانەوە و خەیان بەخاوەنی شەشەکە و درووشم و پارادایم و بەرنامەی شەشەکە دەبینن.

بەام کاتەک ئەمەیان بە نەچووە سەر، هەوەددەن، لە رەگای جەرەک لە "شەی تایبەت"وە پەوپاگەندە دژ بە رەوتە شەشگەییەکە بکەن، هەوەددەن درووشمەکانی شەشەکە بگەن، یان چەواشەی بکەن و بیشەوەنن، سوکایەتی و تەشهیر بە پەشەنگەکان و هەزەکانی نەو رەوتە شەشگەییەکە بکەن. دواجار کە ئەمەیشیان بە نەچووەسەر، ئەوا بە ئاشکرایی سەنگەر لە شەشە بەرپابووەکە دەگرن و لەهەوەی شکستپەهەنانی شەشەکەدا، یان بەلاەدابردنیدا دەبن.

ئەوەی جەی تەامانە؛ کاتەک کە شەشەکە بەرەو سەرکەوتن دەوات و سیستەمە بادەستەکەی رووخاندووە، بەام هەشتا سیستەمی خەیشی ئاوانەکردووە، واتا لە دەخی بە سیستەمیدا کە دەخەکی گەژاودارە، ئەو رەوتە دژەشەشیانە هەوەددەن شەشەکە بدزن و دەستەکەوتەکانی قەرخ بکەن. واتا لەهەوەی زەوتکردنی بەرهەمەکانی شەشدا دەبن. یەکەم هەنگاویشیان دژ بە هەموو پەشەنگان و هەزە شەشگەییەکان رادەوەستن و هەوەددەن، بەکاریگەریان بکەن، بیانکەن، بیانکوژن، دربەدەر و وەاتبەدەریان بکەن و بە دووژمنی شەشە بەرپابووەکە ناوزەدیان بکەن.

ئەمەی لەسەرەوە باسم کرد، لە زەربەی شەشە مەزنەکانی مەژووی کەمەگەی مرەڤایەتیدا روویداوە، جا لەم ململانەیەدا؛ یان رەوتە شەشگەرییەکان سەردەکەون، یاخود رەوتە دژە شەشییەکان، سەردەکەون. لە شەشە ئایینییەکاندا، لە شەشە چینایەتی و رزگاریخوازییەکاندا، لە شەشە کەمەایەتییەکاندا، گەلەک نموونەمان لەم رووەوە هەیە، بەمەش یان شەشەکان ئەنجامی ئەرەنی زەر مەزن بەدەستدەهەنن و دونیایەکی نوە و باشتر، سیستەمەکی نوە بونیاد دەنەن، یاخود رەوتە دژە شەشییەکان مەرگەسات و کارەساتی زەر خوەناوی و جەرگبە بەسەر شەشگەان و گەل و کەمەگە راپەیوەکەدا دەنن. رەنگبە لە نموونەی ئەمەدا؛ لە زەربەی شەشە ئایینییەکاندا ببینین. هەروەها لە شەشی فەنسای سانی 1789-1799 ، لە شەشی ئەکتەبەری رووسیای ١٩١٧دا و لە سەرجەم شەشە سەسیالیستییە چینایەتییەکان و رزگاریخوازەکانی گەلاندا،

ببینین. بەرچاوترین نموونەش لە خەرەتاتی ناویندا؛ شەشی گەلانی ئێرانی ساڵی ١٩٧٩ بوو، کە لایەن ڕەوتی کۆنسەرڤاتیڤی مەزهەبگەرای شیعەگەرای نەتەوەپەرستەوە خەی بەسەر ڕەوتە شەشگەیەکانی گەلانی ئێراندا زاڵ کرد و شەشکەی دزی و زەوتی کرد و هەموو ڕەوتە شەشگەیەکانی ئۆکاتەی لەناوبرد و وەاتبەدەر و پەرشوبڵاوەی پەکردن و کەمارکی ستەمکاری تیکراتی توندوتیژکاری دامەزراند. هەروەها دەکرێ نموونەی تریش بهێنینەوە، ڕاپەڕینی گەلانی باکوور و خەرەتاتی ناوین لە ساڵانی ٢٠١٠-٢٠١٢ی ئەو وەاتانە ببینین کە بەناوی "بەهاری عەرەبی" یەوە بوو و هەر زوو بەرهەمی ئەو ڕاپەڕینانیان لە گەلان دزی و هەمان سیستەم بە دەموچاوی جیاوازترەوە هاتنەوە سەر دەسەات...

-٣-

ئێستا کە شەشکەی ئازادی تری گەلانی ڕۆژهەاتی کوردستان و ئێراندا، بەپەشەنگایەتی ژنان و گەنجان، بەرپا بووە، بە پارادایم و بەرنامەیەکی پووختی شەشگەیی و بە ئامانجی گەینی ریشەیانەی ئەقڵییەت و سیستەمی سیاسی و کەمەایەتی کولتووری و ڕەهەندکانی تری ژیانی ئەو گەلانە، لەسەرپێیە و ڕۆژ بە ڕۆژ و هەنگاو بە هەنگاو فراوانتر و قووڵتر دەبێتەوە و تەنگی بە سیستەمە دەسەاتدارەکەی ئێران هەچنیوە، ڕەک لە دەخەکی وەهادا؛ ڕەوتەکانی دۆ شەشیش، چ لەناو ئێران و ڕۆژهەاتی کوردستاندا، چ لەدەرەوەیدا، خەریکن بەو هەنگاوانەی باسمان لێیانەوە کرد، هەوەدەدەن، خە بەخاوەنی ئەو شەشە بزانن، لەهەمانکاتدا هەوەدەدەن ئاراستە ڕاستەقینەکەی شەشەکە بگەەن و بەڵێیدا ببەن، دەستیان بە تەشهیرکردن و ناوزەاندنی پەشەنگان و هێزە شەشگەیەکانی کردووە. لەهەمووی سەرنجڕاکێشتر؛ هەوەدەدەن دروشمی بنچینەیی شەشەکە کە "ژن، ژیان، ئازادی"یە، بەواتای بکەن و لەناوەکەی خەی بەتاڵبکەنەوە، بیگەەن و دروشمگەلەکەی دیکەی بخەنە شوێنی، یان چەواشەی بکەن و واتای دیکەی لێباربکەن. هەروەها هەوەدەدەن لەسەر بنەمای دەمارگیری ئایینی، ئایینزایی، نەتەوەپەرستی، شەشەکە پارچە بکەن و وای نیشان بدەن کە ئەم شەشە تەنیا هی یەک گەلە، دۆ بە گەلانی تر..!!

بەگومان؛ ئەم دروشمە "ژن، ژیان، ئازادی" دروشمەکی ڕووت و ڕووکەشی و بە ناوەڕۆک و بە بنەما و بە سەرچاوە نییە، بەڵکو لە بنچینەدا دروشمەکی فەلسەفی، فیکری، کولتووری، کەمەایەتی، ئیکەلۆژیی و سیاسییە. لە ناواخنی فەلسەفەی پارادایمەکەدا لەدایکبووە، گوزارشتەکی پووخت و جەوهەریانەی ئەو پارادایمەیە کە لێیەوە دەرهاتووە. ئەم دروشمە دۆتەز(ئانتی تێز)ی سەرجەم ئەو

دروشمانەی کە پشتر لە شۆشکانی پشخەی هاتوون و بەرزکراونەتەوە.
با سەرەتا بزانین پارادایمی ئەم شۆشە چییە و چ بەرنامەیەکی هەیە و بۆچ ئامانجێک بەرپا بووە:
لە دروشمە بنچینەییەکەیەوە "ژن، ژیان، ئازادی" تێدەگەین کە ئەم شۆشە بەرپابووەی رۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران، بە پارادایمکی نوێوە دەستی بە دێرینیترین، قورستترین و بنچینەییترین کێشە بردووە کە کێشەی ماف و ئازادیی ژن و سەرچاوەی بنەڕەتی کێشەکانی تری مرۆڤایەتییە. ژن لەم دروشمەدا، ئەبژێکی نییە، بەکو سەبژێە، هەم لەدەخی ئەبژێییکراویدا رزگارکراوە، کارەکتەرێکی کارا و چالاکە و کاڵا و ئامرازێک نییە، هەمیش وەک سەبژێیەک گەوهەری شۆشکەی پێکهێناوە، کە ئەگەر "ژن" وەک سەبژێیەک نەبێت، واتا بە ناسنامە، ئیرادە، کەسێتی، سەرچاوەی ئافراندن و داهێنان و بوونی کۆمەڵگە نەبێت، ئەوا نە "ژیان" واتای هەیە و نە "ئازادی"یش. بەیە ژن لەم دروشمەدا هەم سەبژەی بنچینەیی پارادایمکەیە و هەمیش پشتنگی بەجهێنانی ئەو پارادایمەی شۆشە، کە لەگەڵ خەیدا بەرنامە و ئامانجکانی ئەو پارادایمە شۆشگێڕییەش دادەڕژێت.
کێشەی ماف و ئازادیی ژن کێشەی بنچینەیی و هەرەدێرینی خودی کۆمەڵگەیە، بەیە تا ژن ئازاد نەبێت و بە مافکانی نەگات، کۆمەڵگەش بە ماف و ئازادییکانی ناگات. بەهەی دەرکەوتن و باڵادەستبوونی ئەقڵییەتی پیاوسالاریەوە، کە لەگەڵ خەیدا سیستەمی پلەداریی، بەدوایشیدا سیستەمی دەسەڵاتخوازیی و دەوڵەتگەرایی لێوە پەیدا بووە، زیاتر لە پێنج تا حەوت هەزار ساڵە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی خستۆتە ناو کێشە و قەیران و گێژاوەوە. بەیە تا کێشەی ماف و ئازادییکانی ژن چارەسەر نەبێت، هیچ کێشە و قەیران و گێژاوێکی کۆمەڵگەش چارەسەر نابن، واتا کێشەکانی تری ژیان و ئازادییش چارەسەر نابن. بەیە ژن لەم شۆشەدا خودی پێشەنگ و کارەکتەرە شۆشگێییەکە و رەوتە شۆشگێییەکەیە.
لەبەرئەوەی پێوەندییەکی دیالیکتیکی ناوخەیی لەنێوان هەر سێ پێکهاتەکەی دروشمی شۆشکە "ژن، ژیان، ئازادی"دا هەیە، بەبێ یەکتر واتادار نابن و تەواوکاریی یەکترن. بەیە لەمیانەی ئەو پێوەندییە دیالیکتیکییە ناوخەییەوە تێدەگەین کە؛ ژیان و ئازادی بەهەموو رەهەندکانیانەوە، پابەندە بە خودی ماف و ئازادییکانی ژنەوە. بەبێ هەبوونی ماف، ناسنامە، ئیرادە و ئازادییکانی ژنان، هیچ واتایەک بە چەمکەکانی ژیان و ئازادییش نامێنێتەوە. بەبێ ئازادیی ژن هیچ کێشەیەکی چینایەتی، نەتەوایەتی، ئیکۆلۆژیی و

کشکانی تری کمگ چارسر نابن. دوت و هزکانی مدرنیتی سرمایداریی و دوت-نتو و دوت-ئایینگرا و مزهبگراکانی خرهاتی ناوین لبر ئوی خاونی ئقییت و پارادایمی پیاوسالاریین و دساتخوازی پاوانکار و دوتگرای ستمکارن، لمیانی بناسنامکردن و بمافکردن و بئیرادکردنی ژنو، هم ژیانیان بو واتاکردوو و کردوویانت دزخکی سر رووی زمین بو مرڤکان و کمگکان، همیش ئازادییان لناواخن و جوهری خی درخستوو و بو ناوکیان کردوو. بمش توانیویان بسر کمگ و گلاندا زا و بادست بن. کواتو هر ششک کو دژ بو سیستمان و پارادایم دژژن و دژژیان و دژ ئازادیی برپاببت، ناچار و دبت بو دژپارادایمکی ئو سیستمانو شش برپا بکات، لرو، تدگین کو درووشمی "ژن، ژیان، ئازادی" گوهر و ناوکی گوزارشتبوونی ئو پارادایمی کو دژ سیستمی بادست لو کوردستان و خرهاتی ناوین و جیهانیشدا. ئم پارادایمش پارادایمی مدرنیتی دیموکراتیی، کو لسر بنمای ئازادی ژن، کمگیکی دیموکراتی ئیکلژی و ئابووریی هروزکاریی، خی بونیادناو. بی دبینین کو ئم درووشمو وک تپکی ئاگرین، بو کوردستان و ناوچکو و جیهاندا تا دت فراوانتر و گورتر دبت و هگرانی ئم درووشمو بو پارادایمکی نوو تکشانی ئازادی بوو دبن. چونکو مدرنیتی دیموکراتی هم دژ بو سیستمی مدرنیتی سرمایدارییو، همیش دژ بو دوت-نتو، دوت-ئایینگرا و دوت-ئایینزاگراکان. بی درووشمی "ژن، ژیان، ئازادی" درووشمکی دژتزی مدرنیتی سرمایداریی و دوت-نتو و ئایینگرا و ئایینزاگراکان.

ئم درووشم؛ کو لالیکو برهمی پنجا سا تکشانی فلسفی، فیکری، کمایتی، کولتووری، سیاسی و گریلایی و شڤانانی تڤگری ئازادیی پککو و ربر عبدوا ئجلان- بتایبتی برهمی تکشانی خودی ژنانی ئازادیخواز و ششگ- تا دوا فرمیلی خی ورگرتوو، بو چندین قناخی یکتر تواوکاردا تپیو، دواجار لو فرمیلی "ژن، ژیان، ئازادی"دا گوزارشتی لو خی کردوو. لالیکی تریشو رگ و ریشیکی مژوویی زر قووتر لو پنجا سای تکشاندا هی و دگتو بو سرتای بکمگبوونی رومرڤکان لسردمی چاخی بردینی نو (نیلتیک)، بدوایدا تکشانی بردوامی هزاران سای ژن و کمگ سرووشتییکان دژ بو ئقییتی پیاوسالاری-دساتگرا-دوتگراکانو، بو ئوی جوهری کمگبوونی خیان لدست

نەدەن، کە ئافرەتی و پیرەزی ژن، ژیان و ئازادیە، خەیان پاراستووە و بەرگریان لە خەیان کردووە. بەام لەم پەنجا سالەی دواییدا، بەتایبەتتر لەو سی سالەی رابردوودا، ئەم تەکەشان و بەرگریکردنە لە ژن و ژیان و ئازادی- بە پشتنگایەتی خودی ژنان- گەیشتە ئاستی پارادایمکی ئازادیی ژن و کەمگە و گەلان، کە ژنی کورد و گەلی کورد تێدا رەلی پشتنگایەتیان بینیوە. ئەوی ئەمە لە رۆژهەاتی کوردستان و ئێران رووداد، گوزارشتکی قووە و بەردەوامی ئەم تەکەشانەیە.

-٤-

ئەگەر بەراوردکی پانەامایی ئەم دروشمە شەشگۆشەیە "ژن، ژیان، ئازادی" بکەین لەگەل چەند دروشمکی تری شەشە مەزنکانی تری مێژوو، ئەوا بەووەنی دەبینین کە چەندە دروشمکی هەمەلایەن و گشتگیر و جیهانییانەیە، خەی بە هیچ ئایینزایەک، چینەک، گەل و نەتەوەیەکەوە سنووردار نەکردووە، بەکو سەرجەم رەهەندە فراوانکانی ژیانی مرۆڤ و کەمەگەکانی لەخۆ گرتووە. دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" بە بەراورد لەگەل دروشمی "برایەتی، یەکسانی، ئازادی"ی شەشی فەرەنسا، کە تەنیا سێ رەهەندی وەرگرتووە کە برایەتی و یەکسانی و ئازادی نەوان کەمەگەی فەرەنسی بوو، کە دواتر کاریگەری بەسەر کەی مرۆقایەتیش دادنەت، بەام شۆڕش و پەگەی ژن لەم دروشمدا بوونی نییە، رەهەندکانی تری ژیان کە دادپەروەری و ئاشتی و بەیەکەوەژیانی ناسنامە جیاوازکان و ئیکەلەژیایی پشتگوەخستووە. هەبەتە هەر زوو شەشی فەرەنسا لەلایەن بەرژواکانەوە، کە خاوەن ئۆقیەیەتکی پیاوسالار و دەسەاتگەرا و دەوەتگەرا بوون، بەلادا بردرا و شەشگۆشانی خەتانی خوێن کران و ئیمپراتۆریەتی فەرەنسی- ناپلیۆنی لەکەوتەوە و ئەمەش داگیرکردنی وەاتانی تری لە ئەوروپا و ئەفریقیای بەدوادا هات.
هەرچی دروشمی "کرێکارانی جیهان یەکبگرن"ی شەش و جوانەوە سۆسیالیستی و کەمۆنیستیەکانی کەتایی سەدەی نۆزدە و کەی سەدەی بیستەمیشە، دەبینین کە تەنیا رەهەندە چینایەتیەکەی ململانێی نێوان چینی دەسەاتداری بەرژوا و کەی چینە ژێردەست و چەوساوەکانی بە بنەما وەرگرتووە. لەکاتکدا رەگی چەوسانەوە و ژێردەستەیی چینەکان، سەرەتا بە چەوسانەوە و ژێردەستکردنی ژن دەستپێکردووە، وەک رەبەر ئاجەلان دەڵێت؛ "ژن دێرینترین نەتەوەی کۆلەنیایکراوە". هەروەها ئەم دروشمە و دروشمە پێوەستدارەکانی تری، وەک "نان، کار، ئازادی" زیاتر دروشمگەلکی دەستبەرکردنی لایەنی ماددیی و ئابووریین، نەک مەعنەوی و رەهەندکانی تری ژیان.

بەگومان لەمڕووەدا؛ گەلێک دڕووشمێ تری شۆڕشگێڕان هەن، کە دەکرێ دڕووشمێ "ژن، ژیان، ئازادی" لەگەڵ ئەو دڕووشمانەدا بەراوردکارییەکی بکرێن و دەرئەنجامی گرنگی لێیەوە دەربخرێت.

-٥-

لێرەدا گرنگە کە سەبارەت بە سڕووشت و ڕاستینەی ئەم شۆڕشە شرۆڤەیەک بکەین، تا بتوانین لە سڕووشت و ڕاستینەی دڕووشمەکەیشی تێبگەین.

شۆڕشی ئازادیی"ژن، ژیان، ئازادی" شۆڕشێکی نوێیە، نوێیە لە دڕووشمەکەی، پارادایمەکەی، بەرنامە و ئامانجەکەی، هەروەها لە پێشنگەکانی و لە شێوازی بەکرداریکردنیدا، بەمەش جیای دەکاتەوە لە سەرجەم شۆڕشگێڕانی تری پێشخۆی لە ئێران و خەرهەڵاتی ناوین و جیهاندا. ئەم شۆڕشە، بڵێسەکەی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە بووە و سەرجەم ئێرانی گرتەتەوە. پێش ئەوەی لە ڕۆژهەڵات کەپە بسەنێت، پێشتر لە باکوور و ڕۆژئاوای کوردستانەوە سەریهەڵداوە و تا ئێستاش بەردەوامە. بە واتایەکی تر؛ ئەم شۆڕشە هەم دەڕۆژکراوە و هەمیش تەواوکاریی شۆڕشە فراوانەکەی کوردستانە کە لە باکوور و ڕۆژئاوای کوردستاندا بەرپابووە و فراوان بووە و بەکاریگەریی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی باکوور و ڕۆژئاوا، ڕۆژهەڵاتیش شۆڕشی خۆی بەرپا کردووە و کاریگەریی بەسەر هەموو گەلانی ئێراندا کردووە. بەڵام لەهەمانکاتدا ئەم شۆڕشە خاوەن تایبەتمەندێتی خۆیەتی و ڕاستینە و سڕووشتی خۆی هەیە. واتە کۆپیکڕاو نییە، بەڵکو دەڕۆپەدەر و تەواوکار، لەهەمانکاتیشدا خۆی شۆڕشکە و بەهەی ئەوەی لە جوگرافیا و کەمەگەگەلێکی جیاوازدا، سەریهەڵداوە، ڕاستینە و سڕووشتی خۆیشی هەیە و دەبێت ببینرێت.

ئەم شۆڕشە لەمیانەی دڕووشمەکەیەوە، هەروەها بەشداربوونی ژنان و سەرجەم گەلان لەم شۆڕشەدا، ئەوەمان پێدەڵێت کە؛ لەسەر هەمان پارادایمی ئازادیی و بەیەکەوەژیانی دیموکراتیانەی شۆڕشی ئازادیی لە باکوور و ڕۆژئاوای کوردستان و باکوور-ڕۆژهەڵاتی سوریا بەرپا بووە. بەگومان ئەم پارادایمە ئازادیخوازییەوەک جوڵانەوەیەکی شۆڕشگێڕیش لە باشووری کوردستاندا لانەو تەکۆشانی سەخت و دژواردایە. واتا لەڕووی زیهنی و ڕۆحی چالاکوانتیدا ئیلهام بەخش بووە بە شۆڕشی ئازادیی ڕۆژهەڵات و ئێران. ئەمە بەو واتایە نایەت کە ئەم شۆڕشە ڕاستەوخۆ و بە ئەرگانی لایەن باکوور یان ڕۆژئاواوە بەڕێوەدەچێت، بەڵکو ڕووتە شۆڕشگێڕیەکەی ئەم شۆڕشە خۆی شۆڕشکەی خۆی بەڕێوە دەبات، ئەوانەی ڕۆژانە لە گەڕەپانەکە دان و لەبەرنگاربوونەوەی سەخت و دژواردان و سات بە سات گیان و ژیان

دەبەخشن ئەوانەن کە پێشەنگی راستەقینەی خودی شۆڕشەکەن. بەڵام بەهەمان ئەقڵیەت و پارادایمی شۆڕشگێڕانەوە. بەپێ ئەم شێوە چەندە لەرووی دروشم، ناوەرۆک، پارادایم، بەرنامە و ئامانجەکانی خۆی لە شۆڕشی باکوور-ڕۆژئاوا دەچێت، بەهەمان شێوەش خۆی تایبەتمەندێتی و راستینەی خۆی هەیە و لەووی تەکەشانی کرداریی و شێوازی چالاکییەکانیەوە تەواو مەرکەزی خۆی و تایبەتمەندێتی خۆی هەیە. واتە ئەگەر سەرچاوەی ئەم شێوە لە "باکوور، ڕۆژئاوا، ڕۆژهەڵات" لەووی زیهنی و پارادایمییەوە یەکیش بن، بەڵام هەر یەکێک لەو ڕووتە شۆڕشگێڕیانە بەگوێرەی جوگرافیا و مێژووی وڵاتەکیان، کۆمەڵگەکانیان، واقیعی سیستەمی دەسەڵاتدار و سیستەمی کۆمەڵایەتی باوی سەر وڵات و کۆمەڵگەکەی خۆیاندا، بوونەتە خاوەن تایبەتمەندێتی و سرووشتی خۆیان. ئەمە ڕاستینەیەکی بەرچاوی شۆڕشەکەی ئێستای ڕۆژهەڵات و ئێرانە.

لەوانەیە بەچوونەکی وەهاش هەبێت کە چۆن و کوا کاریگەرییەکانی شۆڕشەکانی باکوور و ڕۆژئاوا بەسەر ئەم شۆڕشەی ڕۆژهەڵات و ئێرانەوە هەیە؟ لەڕدا، ئەگەر چەند نموونەیەک لە ڕووداوە مێژوویەکانەوە لەو بیست و چوار ساڵەی ڕابردوودا بنینەوە ڕەنگبێ باشتر لەو بەریککەوتن و کاریگەرییەی ڕۆژهەڵات لەگەڵ باکوور و ڕۆژئاوا ببینن. لە ١٥ی شوباتی ساڵی ١٩٩٩دا کاتێک کە پیلانگێڕییەکی نێودەوڵەتی دژ بە ڕێبەر عەبدوڵا ئۆجەلان و پەکەکە و گەلی کورد بەڕێوەچوو، دەیانهەزار لە خەڵکی شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تەنانەت لە زانکۆکانی تارانیشەوە، دژ بەو پیلانگێڕییە نێودەوڵەتییە ڕاپەڕین و خۆپیشاندانی زۆر مەزن و شکۆمەندانەیان کرد، هەر بەهەی ئەم ڕاپەڕین و خۆپیشاندانانەوە دەیان شەهیدیان بەخشی و سەدان و هەزارانیان بریندار بوون و دەستگیر کران، هەر بەمەش نەوەستا لەوکاتەوە تا ئێستا هەزاران کچ و کوڕی ڕۆژهەڵات بەشداریی ریزەکانی پەکەکە بوون، ئێستاش بوونەتە خاوەن ڕەکخستنی فراوانی خۆیان (پژاک و کەدار) لە ڕۆژهەڵات و ئێراندا. هەروەها لە زیندانە دژەخیمەکانی ئێران و ڕۆژهەڵاتدا چەندین شۆڕشگێڕی چالاکوان بەهەمان پارادایم و دروشمەوە بەرخۆدانیان کرد و تا دوا هەناسەیان بچووکترین سازشیان لە باوەڕیی و پارادایمەکەی خۆیان نەکرد.

هەروەها لەکاتی بەرپابوونی شۆڕشی ڕۆژئاوای کوردستان و بەدوایشیدا هەڕشکردنی داعش و تورکیا بە سەر کۆبانێ و عەفرین و گرێسپی و سەرەکانی، خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە تارانیش بەدەیان هەزاریان خۆپیشاندانی زۆر بە شکڵیان بە پشتیوانی لە ڕۆژئاوا و خەڵکەکەی و شۆڕشەکەی کرد. ئەمەو دەیان و سەدان نموونەی تر پەمان

دەن کە؛ لە رەژهەاتی کوردستان و تاادیەکیش لە کەی ئەرانیش، بەتایبەتی لەنەو خوەندکاران، گەنجان و ژناندا کاریگەرییەکی بەرچاوی شەشی ئازادی کوردستان لە باکوور-رەژئاوا هەیە و بە ئیلهام وەرگرتن لەم شەشە ئەوانیش شەشی خەیان بەرپاکردووە و بەهەمان درووشم و پارادایمەوە لە شەش دان. بەگومان کاریگەرییەکانی کەناە تیڤییە ئازادیخوازەکان، میدیای دیژیتاە رەکی گرنگیان لەم هەشیاربوونەوەیەی گەلی کورد و گەلانی ئەران و تەگەیشتن و کاریگەربوون بەو پارادایم و شەشەی ئازادی لە باکوور-رەژئاوا هەیە.

یەکەک لە خاە گرنگەکانی راستینە و سرووشتی ئەم شەشە ئەوەیە کە تەنیا شەشەکی سیاسی رووت نییە و تەنیا بەرامبەر خودی دەسەاتە ستەمکارەکەی ئەرانیش نییە، بەکو ئەم شەشە، هەرچەندە هەشتا هەموو تایبەتمەندەتی و سرووشتەکەی بەتەواوی دەرنەکەوتووە، بەام لە درووشمە بنچینەییەکە و درووشمەکانی تریدا دەردەکەوەت کە ئەم شەشە لە بنەمادا:

. شەشەکی زیهنی-فیکرییە، رەنیسانس و رەشنگەرییەکی نوەیە دژ بەو زیهنییەتە باادەستەی لە ئەران و رەژهەاتی کوردستاندا باادەستە و دژەژن و دژەژیان و دژەئازادییە. واتا دژ بە سیستەمی دەوەت-نەتەوە، دەوەت-ئایینگەرا-مەزهەبگەرایە.

. شەشەکی کولتوورییە، دژ بەو کولتوورە باادەستەیە کەوا هەزاران ساە بەسەر مرەڤ و کەمەگەکانی رەژهەات و ئەران و خەرهەاتی ناویندا داسەپەنراوە، ئەو کولتوورە باادەستە کولتوورەکی دژەژن، دژە ژیان، دژە ئازادییە.

. شەشەکی کەمەایەتییە، دژ بەو دەخە کەمەایەتییەی کەوا تاک و کەمەگەکانی رەژهەات و ئەرانی تەدا چەپەندراوە و سەرکوتکراوە، کە تەیدا زەمینەی ئازادی، یەکسانی، کار، دادپەروەری، ژیانەکی بەشکەی دادپەروەر و یەکسان و ئازاد، بەیەکەوەژیانی دیموکراتیانە و ئاشتەوایانەی تا دواەادە نەهەشتووە.

. شەشەکی ئیکەلەژییە، کە دژ بەو دەخە داسەپەنراوەیە کە ژینگەی سرووشتی و کەمەایەتی وەران کردووە و زەمینەی ژیانی نەهەشتووە.

. شەشەکی سیاسییە، دژ بەو سیستەمە سیاسییەی کەوا زیاتر لە چل ساە، لەمیانەی دزین و زەوتکردنی شەشی ئازادی گەلانی ئەران لە ساەی ١٩٧٩دا بەرپاببوو، هاتەتە سەر دەسەات و بە ئاگر و ئاسن سەرکوتی ژنان و گەلی کورد و گەلانی تری ئەرانی کردووە. دژ بەو گەندەییەی دەسەاتە ستەمکارەیە کە رەکانی ئەم گەلانە، لەسەر دەرکەوتنی چەند تاە قژەکی ژنان، لەسەر بەرەنگاربوونەوەی ئەم دەسەاتە، بەناوی خوا و ویلایەتی فەقیهی خەکردنە جەگری خواوە،

دەکوژرێن، لەسێدارە دەدرێن، دەخرێنە کونجی زیندانەکانەوە. ئەم دەستاتە تیکراتە خۆسەپێنە، گەلی کورد و گەلانی تری ئێرانی غەرقی هەژاری، بێکاری، ئاوودەبوون بە ماددە هۆشبەرەکان، تۆشنەپێدانی دەمارگیریی ئایینی، ئایینزایی، نەتەوەپەرستی کردووە.

بەیە ئەم شۆڕشە کە زیاتر لە مانگێکە بەرپابووە، رۆژ بە رۆژ سرووشت و تایبەتمەندێتییەکانی دەردەکەوێتووە، بەر لەهەموو شتێک شۆڕشێکی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئیکۆلۆژیی، ئینجا سیاسییە. هەرچەندە ئێستا زیاتر لایەنە سیاسییەکەی بەرچاوە، ئەمە لەبەر ئەوەیە کە سیستەمی دەسەڵاتداریی ئێران، لەخۆیدا گوزارشت و نوێنرایەتی لە هەموو ئەو سیستەمە زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئیکۆلۆژی و سیاسییە دژکات کە گەلی کورد و گەلانی ئێران لەدژیدا ڕاپەڕیون و شۆڕشیان بەرپا کردووە. ئەمەش ڕاستە و هیچ نییە، چونکە ڕووخاندنی ئەم سیستەمە سیاسییە دەسەڵاتدارەی ئێستای ئێران، ڕێگە لەبەردەم ڕووخاندنی کەی سیستەمە زیهنی و کولتووری و کۆمەڵایەتییە باڵادەستەکە دژکاتەوە و قۆناخێکی نوێ و زەمینەیەکی نوێ لەبەردەم ئاواکردن و بونیادنانی سیستەمێکی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی و ئیکۆلۆژی و سیاسی نوێ و ئازاد و دیموکراتیانە دژکاتەوە و دژکرە لەمیانەی سیستەمێکی کۆنفیدراڵی دیموکراتییدا گەلی کورد و گەلانی تری ئێران، ببنە خاوەن خۆبەڕێوەبەرێتی دیموکراتیانەی خۆیان و لەسەر بنەمای بەیەکەوەژیانی ئازاد و دیموکراتیانەدا لەسەردەمێکی نوێدا شکۆمەندانە بژین.

یەکێک لە تایبەتمەندێتییەکانی ئەم شۆڕشە ئەوەیە کە لەهیچ شۆڕشێکی تری مێژوویی گەلان ناچێت. بەڵام لەسرووشت و تایبەتمەندێتی و ئاستی کاریگەرییەکانیدا لە ناوخۆی ئێران و ناوچەکە و جیهاندا، زۆر لە شۆڕشی پاریسی ١٩٦٨ی خوێندکاران دەچێت. چونکە شۆڕشی پاریسیش ئەوەندەی شۆڕشێکی زیهنی، کولتووری، کۆمەڵایەتی بوو، ئەوەندە سیاسی نەبوو. هەرچەندە دواتر کاریگەریی سیاسیی زۆریشی بەسەر سیستەمی سیاسی ئەوروپا و جیهانیشدا هەبوو. ئەم شۆڕشەش کە تەنیا شۆڕشێکی خوێندکاران نییە، بەڵکو شۆڕشی ژنان و گەنجان و گەلان و خەڵکە هەژار و بێکارەکەیە، لەنزیک مودا و دوورمودادا، کاریگەرییەکی چەناپەتی زۆر بەسەر گەلانی خۆرهەڵاتی ناوین و جیهاندا دژکات. هەر لە ئێستاوە ئاماژە گرنگەکانی ئەم کاریگەرییە دەبینین.

کەواتە ئەم شۆڕشە، شۆڕشکی دژە دەسەڵاتی، دژە دەوڵەتگرایییە. واتە ئەم شۆڕشە لەوەدا ناوەستێت کە تەنیا سیستەمە سیاسییە دەسەڵاتدارە باڵادەستەکە بگۆڕێت، بەڵکو بەئامانجی گۆڕین و وەرچەرخاندنی کەی سیستەمی زیهنی، کولتووری و کۆمەڵایەتیی

باڵادەستی سەر ڕۆژهەڵات و ئێران بەرپابووە و بەردەوام دەچێت.
لەکاتێکدا، کە ژنان و گەنجانی کورد و گەلان پێشەنگایەتی ئەم شۆڕشە دەکەن و بە دڕووشمی هاوبەش لە مەیدانەکان دان، ئەمە بەخێی بەرگە و سەلمێنەری ئەوەیە کە ئەم شۆڕشە لەبنچینەدا بژاری بەیەکەوەژیانی ئازاد و دیموکراتیانەی گەلانی کردەتە بژاری خێی بە داهاتوو، تا ئێستا گەلانی ڕاپەڕیو نەک هەر دژ بەیەکتر نین، بەڵکو بەیەکەوەن و خەونی بەیەکەوەژیانی ئازاد و دیموکراتیانەیان هەیە و خەبەدوور دەگرن لە هەموو جۆرە دەمارگیرییەکی ئایینی، ئایینزایی، ئەتنیکی و نەتەوەیی. ئەمەش یەکێکە لە خاڵە هەرە دڕوشاوە جیاوازەکانی ئەم شۆڕشە.

-٦-

وەکو باسمان کرد؛ لەبەرامبەر ئەم شۆڕشەدا کەمالیزمێک ڕووتی دژە شۆڕشەکەش هەر لە ئێستاوە ئاماژەکانی دەبینرێن. وەکو دەبینین؛ هاوکات لەگەڵ دژایەتیکردنی ڕژێمی ئێران بە ئەم شۆڕشە، لەدڕووی ڕژێمیش ڕووتگەلێکی دژشۆڕشیش کاران و لەهەوڵی دژایەتیکردنی ئەم شۆڕشەن، بەو ڕێگا و ڕێبازانەی کە لەسەرەوە باسمان کردن. وەکو دەبینین؛ هەکاری دژایەتیکردنی ئەم شۆڕشە لایەن ڕژێمی ئێرانەوە دیارە کە بە مەرگی ئەم ڕژێمە بەرپابووە، بەیە بۆئاگر و ئاسن، بەهەموو شێوازێکی سەرکوتکردن لەهەوڵی سەرکوتکردنیدا سەربکەوێت. ئیدی ڕژێمی ئێران، هەروەها ژنان و گەلانیش ناچنەوە دەخی پێش ئەم شۆڕشە. لەنزیک مەودا، یان ماوەیەکی کەمخایەندا ئەو ڕژێمە چیتر ناتوانێت بەردەوام بێت و وەکو ڕابردوو پاوانی دەسەڵات، ژن و ژیان و ئازادیی گەلی کورد و گەلان بکات.
بەڵام لەدڕووی ڕژێم، ئەو ڕووتانە کێن و چین کە دژشۆڕشن و هەر لە ئێستاوە، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، دەستیان بە دژایەتیکردنی ئەم شۆڕشی ئازادییە کردووە؟. دەکرێ ئەو ڕووتانە لەچەند خاڵێکدا پۆلین بکەین:
١. سەرجەم ڕووتە ئیسلامییەکان- بە ڕووتی سەلەفی و ئیخوانییەوە- بە بیانووی لەچک فڕێدان و لەئایین دەرچوون، پڕاوڕزخستنی دەسەڵاتی پیاوسالاری بەسەر ژنەوە، دژ بەم شۆڕشی ئازادییەن. ئێستا تەنیا لە قەناخی دژەپۆپاگەندە دان دژ بەو شۆڕشە، فەتوا دەدەن و هەڕەشە دەکەن. بەڵام لەوانەیە لە قەناخەکانی تردا ڕاستەوخۆ بکەونە دژایەتیکردنی ئەم شۆڕشە و بکردارییش لە جموجۆڵ دابن. ئەمە هەر تەنیا لە ڕۆژهەڵات و ئێران نا، تەنانەت لە باشووریشدا ئەو ڕووتانە دژایەتی و ترسی خێیان لەم شۆڕشە نیشاردەتەوە.

. سرجم هز و لاینن نتوپرستکان و پانئرانیستکان و شاپرستکان، دژ بو شش لن نو دژپوپاگند و لدوانی سیر دان لسر درووشمی ششک و هر لن ئستاو لهوی دزین و زوتکردنی ششک دان. ئوان هوددن لرگی زلدوتکانی رژئاواو، پشتیوانی بدستبنن و لدوای رووخانی رژمی ئستادا، ئوان دسات بگرن دست. ئم لکاتکدا، ئو هز و لاینان، لووی ئقییت و سیاستو، بقد یک گرد، جیاوازییان لگ رژمی ئستای ئراندا نیی.

. هز و لاین میللیگرا و نتوپرستت سرتایی و کلاسیکییکانی کوردیش، هم لن باشوور و همیش لن رژهات، هر لن ئستاو لرگی دژایتیکردنی درووشم سرکییکی ششکو، یان چواشکردن و بواتاکردنی درووشمکو، لهوی بلادابردن و پارچکردنی ششک دان. لمش سرنجاکشتر؛ دیانوت ئم شش سرتاپاگیرییی ئران تنیا لن رژهاتی کوردستاندا قتیس بهنو و سنووورداری بکن. هوددن لرگی بکارهنانی چک و توندوتیژییو دستوردان لن ششک بکن. بن ئوی بتوانن کمترین برگری روای ئم گلن راپیو بکن. ئم هز و لاین کوردیان، هوددن ئامانجکانی ئم شش تنیا لن ئامانج سیاسیی دساتخوازییکی خیاندا بخنکنن. ئم لکاتکدا، ئم شش تنیا بن ئامانجی سیاسی و زر بتایبتیش بن ئامانجی دساتخوازیی و دوتگرایی برپا نبوو. وکو باسمان کرد ششکی زیهنی، کولتووری، کمایتی و ئینجا سیاسیی سرجم ژنان و گلانی ئران. ئگرنا ئوا ژنان و گلانی تری دروی کورد بشداریان تدا ندکرد. بگومان ئم بو واتاین نایت هز کوردییکان لم ششدا بشدار نین، یان خاون برنامی تایبتی هاوبش و ستراتیژی هاوبش نبن بن گلکی خیان، بام دبت بن گلانی تریش و سرجم ئرانیش برنام و ستراتیژیان هبت. چونک نن گلی کورد بن گلانی تر بن ماف و ئازادیین نتوییکانی دگات، نن گلانی تریش بن کورد بن ماف و ئازادییکانیان دگن. بین، پویست دکات هز و لاین کوردییکان، برچاو روون بن و زبر لن رح و فیکر و پارادایم و برنام و ئامانج گشتییکانی ئم شش ندن. لهمانکاتدا، پویست دکات ببن خاون ستراتیژ و برنامیکی دیموکراتیخوازیی و ئازادیخوازی روون و کنکرتی ئوت کن لگ رح و فیکری ششکدا تبا و یکانگیر بت. ئگرنا، بم ئقییت و بچوون سیاسیین برتسکی خیانو، بر لهموو شتک ششک پارچ پارچ دکن و دواجار گلی کورد بتنیا لن گپانکدا دهنو. بمش رژمی ئران بن ئاسانی

دەتوانێت بەسەر گەلانی شۆڕشگێڕ و ڕاپەڕیودا زاڵ ببێت و ئینجا بکەوێتە سەرکوتکردنی گەلی کوردیش.
٤. گروپە چەپە دگمـا و کلاسـیکییەکانیش هەوڵـدەدەن ئەم شۆڕشە لە بەتەی چینایەتیدا لە قاڵب بدەن. بەمەش هەوڵ دەدەن، لەبری دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" دروشمگەلێکی وەک "نان، کار، ئازادی، یان حکومەتی بەرابەری" ببێتە دروشمی شۆڕشکێ. ئەمە لەکاتێکدا ژنان، گەنجان و گەلی کورد و گەلانی تری ڕاپەڕیو، خەیان و بە فیکر و ئیرادە و خواستی خەیان دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" یان هەڵبژاردووە، نەک لایەنێکی سیاسی دیاریکراو، بە پژاکیشەوە. ئەمە لەکاتێکدا ئەم شۆڕشە زۆر لە شۆڕشێکی چینایەتی فراوانتر و گەورەترە. چونکە ژنان و گەلان، هاوکات لەگەڵ ئەوەی کۆشەی نان و کار و ئازادییان هەیە، بەتام لەم کۆشانە قووڵتر کۆشەی ماف و ئازادیی و ژیانی ئازاد و بێکرامەتیان هەیە، بەبەریکراون لە هەموو دەرفەتێکی ژیانی ئازاد، لەسەرووی هەمووانەوە ژنان و گەنجان و گەلانی کورد و بەلوچ و ئازەری و عەرەب و گەلانی تری ئێران. واتە ئەم شۆڕشە تەنیا شۆڕشی چینی کرێکار نییە، بەڵکو هی هەموو چین و گەلە ژێردەستەکان و بەتایبەتیش ڕەگەزی ژوساوەی ژنە. بۆیە بەرلەهەموویان، ژنان ڕاپەڕین و پێشەنگایەتی ئەم شۆڕشیان کرد، لەنێو گەلانیشدا گەلی کورد پێشەنگایەتی ئەم شۆڕشەی کردووە، بەگومان چینە هەژار و بێکار و کرێکارەکێش لەنێو شۆڕشگێڕانی ئەم شۆڕشدا جەگە و پێگەیەکی گرنگیان گرتووە، بەتام هەر ژنانن کە پێشەنگی ئەم شۆڕشن. بۆیە پێویست دەکات ئەم گروپ و ڕەوتە چەپ و سۆسیالیست و کۆمۆنیستانە، ئەقڵییەت و بەرنامەی کاری سیاسیی خەیان لەگەڵ ڕاستینەی ئەم شۆڕشە، لەگەڵ ڕۆح و فیکری ئەم شۆڕشدا تێبا و یەکانگیر بکەن، بەمەش دەتوانن ڕۆڵێکی زۆر کارا و مەزن ببینن لە سەرکەوتنی ئەم شۆڕشدا.
٥. دەوڵەتانی ناوچەکە (بەتایبەتی تورکیا و ئێراق و حکومەتی هەرێمیش) و دەوڵەتانی ڕۆژئاوا (ئەمریکا و ئەوروپا)ش هەر لە ئێستاوە، بە سەرسوڕمانی و شکۆوە لە گەورەیی و ڕادیکاڵبوونی ئەم شۆڕشە دەڕوانن. تورکیا سەرکوتی ئەو خەپیشاندانانەی کرد کە بە پشتیوانی لە شۆڕشکە کران. هەبەتە، بەهەی ئەوەی دەوڵەتانی ڕۆژئاوا، کێشە و ناکۆکیان لەگەڵ ڕژێمی ئێراندا هەیە، بۆیە ڕووکەشانە پشتیوانی لەم شۆڕشەی گەلان دەکەن، بەڵام لە دوور مەودادا، ڕەنگبە هەوڵبدەن، هاوشێوەی دزینی بەرهەمی ڕاپەڕینی بەهاری عەرەبی، بەرهەمی ئەم شۆڕشە بدزن و ڕادەستی ئەو هێز و لایەنانەیان بکەن کە بەرژەوەندییەکانیان دەپارێزێت. بۆیە هەر لە ئێستاوە، پێویستە، ئیرادەی ئازاد و سەربەخۆی شۆڕشکە هەر لەدەست

ژنان و گ□لی کورد و گ□لانی تردا بم□ن□ت□و□ و راد□ستی هیچ ه□ز و لای□ن و د□و□□ت□کی ن□کات و ب□رژ□و□ندیی خ□یان ل□س□رووی ه□موو ب□رژ□و□ندیی□کانی تری ه□ز و لای□ن و د□و□□ت□کاندا دابن□ن.
ر□نگب□ ر□وتی تریش ه□بن، ئ□ستا یان ل□ داهاتوودا دژب□ر□تی خ□یان ب□ ئ□م ش□□ش□ بخ□ن□□وو. ب□□ام ئ□وان□ی ل□ س□ر□و□ باسمان کردن، س□ر□کیترین ئ□و ر□وتان□ن ک□ ه□ر ل□ ئ□ستاو□، راست□وخ□ یان نا□است□وخ□، دژ ب□ درووشم□ک□ن، ک□ گوزارشت ل□ ر□ح و فیکر و پارادایم و ب□رنام□ و ئامانج□کانی ش□□ش□ک□ د□کات.

-٧-

ل□ک□تاییدا؛ د□خوازم ب□□م؛ ئ□م ش□□ش□ ل□ی□ککاتدا ل□ه□ناوی خ□یدا ر□نیسانس و ر□شنگ□ریی□کی م□زنی ب□ کوردستان، ئ□ران، خ□ره□□اتی ناوین و جیهان ه□□گرتوو□، ک□ ب□هیچ ش□و□ی□ک ق□ناخی پ□ش ئ□م ش□□ش□ و ق□ناخی دوای ئ□م ش□□ش□ ه□رگیز و□ک ی□ک نابن. ئ□م س□ر□تای و□رچ□رخان□کی زیهنی، کولتووری، ک□م□□ای□تی و سیاسی م□زن□ ل□ کوردستان و ئ□ران و خ□ره□□اتی ناوین و جیهاندا. کاریگ□ریی□کانی ئ□م ش□□ش□ ه□ر ل□ ئ□ستاو□ ب□دیار ک□وتوو□ و گ□ل□ک بیرم□ند و ف□یل□سوف و ر□شنبیر و چالاکوان و هون□رم□ند ل□ئاستی کوردستان و ئ□ران و ناوچ□ک□ و جیهانیشدا ب□م ش□□ش□ کاریگ□ر بوون و د□□□ن؛ "د□ب□ت ل□ ئ□و□و□، واتا ل□ ژنانی پ□ش□نگ و گ□لی کورد و گ□لانی ئ□ران□و□ ف□ر ببین و ل□تان ت□بگ□ین". ئ□م ب□خ□ی جیهانیبوونی ئ□م درووشم□ و خودی ش□□ش□ک□ د□خات□□وو.
ئ□م ش□□ش□ ه□ر ل□ ئ□ستاو□ س□رک□وتوو□ ل□و□ی چ درووشم□کی بنچین□یی ه□□بژ□ر□ت ب□خ□ی و ب□ چ پارادایم و ب□رنام□ و ئامانج□ک□و□ د□ستپ□بکات و فراوان ببت. ئ□و□ی ماو□ت□و□ چ□ن بتوان□ت ل□س□ر راست□□□ی خ□ی ب□رد□وام ببت و ب□ ئامانج□ نزیک م□ودا و دوور م□وداکانی بگات. ب□ی□ پشتیوانیکردنی ئ□م ش□□ش□ تا س□رد□ک□و□ت، ئ□رک□کی بنچین□یی ئ□خلاقی، م□بد□ئی و ئینسانی ه□موو ئازادیخواز□ک□. ب□□اد□ی گرنگیی ناسین و ت□گ□یشتن ل□ ر□ح و فیکری ئ□م ش□□ش□، ناسین و ت□گ□یشتن ل□ ر□وت□ دژ□ش□□ش□کانی ئ□م ش□□ش□ش گرنگ و پ□ویست□. ب□گومان ه□موو ش□□ش□ک ب□ ل□ ب□رپابوونیدا س□رد□ک□و□ت. واتا چ□ن و ک□ی و ک□ و ب□چ ش□واز□ک د□ستپ□د□کات و ب□ه□مان ش□و□ ب□رد□وام د□ب□ت و تا ب□ س□رک□وتن د□گات ل□س□ر راست□□□ی خ□ی د□□وات. ش□□شیش و□ک مانگ□و س□رل□ئ□وار□ک□ی□و□ دیار□، واتا ه□ر ل□ س□ر□تاک□ی□و□ دیار□ ک□ ب□ر□و کو□ د□چ□ت و چید□کات و چ□نی د□کات و ک□ د□یکات.

دوا پ□رد□.. م□نســـــور حکم□ت.. و□گ□□انی ب□ کوردی:کاو□ عوم□ر

ه□ند□ک یاداشت س□بار□ت ب□ ق□یرانی سیاسی □□ژیمی ئیسلامی

٢٠٢٢\١٠\١٣

١- ش□و□ی ک□ش□ک□

ئ□و□ی ئ□رانی س□ سا□ی □ابردوو ل□ بن□□□تدا ل□ ئ□رانی پ□ش ئ□و□ جیا د□کات□و□، ت□□وانینی خ□□ک□ س□بار□ت ب□ ه□□و□ستی خ□یان ل□ پ□و□ندی ل□گ□□ حکوومت□دا. ئ□م□ ئ□وشت□ی□ ک□ ل□ ئ□راندا گ□□او□. . ن□ک ت□نیا ل□س□ر ئ□و □استیی□ بو□ستن ک□ نابت ک□ماری ئیسلامی ل□ کاردا ب□ت، پ□وست□ ب□وات،ب□□کو ئ□و باو□□□ش ک□ د□کر□ □ووخ□نر□ت، د□ب□ ب□ووخ□نر□ت. □ق و کین□ی ج□ماو□ری خ□□ک ب□رامب□ر ب□ ک□ماری ئیسلامی ب□ق□د خودی ئ□م □ژیم□ ک□ن□. ک□ماری ئیسلامی ه□ر ل□ س□ر□تاو□ حکوومت□ی ک□مین□ی□کی بچووک بوو□ ک□ ل□ ب□شاییی□کی سیاسیدا، ب□ پا□پشتی و□اتانی ر□ژئاوا و میدیاکان، ل□س□ر بن□مای سیاس□ت□کی ئاشکرای مر□ڤکوژی، و پشت ب□ستن ب□ ی□ک□ک ل□ خو□ناوی ترین و توندوتیژ ترین س□رکوتکردنی سیاسی ل□ م□ژووی س□د□ی بیست□مدا ب□پ□و□ ماو□ت□و□. ئ□گ□ر حکوم□ت□ س□ر□□□ی□ بی□و□ت ل□ جیهانی ئ□م□□دا نموون□ی□کی ه□ب□ت، ئ□م□ی□. ل□م بیست سا□□دا، ه□موو □□ژ□ک و ه□موو ش□و□ک، ملی□نان ک□س ل□ناخی د□یان□و□ ن□فر□تیان ل□ بناغ□کانی ئ□م حکوم□ت□ و ب□رپرس و دامود□زگا و د□س□□ات□کانی و ناو و س□رکرد□ک□ی و سوپا و یاسا و زیندان□ک□یان کردوو□ . ئەم هەستکردنە قوو□ەی دوژمنایەتی لەگە□ حکومەتی ئیسلامی لە ماوەی ئەم دوو دەیەدا، ه□و□نی هاوب□ش و بەش□کی بەردەوام بووە لە سایک□ل□ژیای ز□رینەی ز□ری خە□کدا. ب□□ام ئ□م□□ توخم□کی دیک□ی دیاریک□ر ب□ ئ□م □□ح□ زیاد کراو□ و ئ□ویش هیوا و باو□□□ ک□ ه□میش□ ل□ زیادبووندای□ ب□ ل□ ناوچوونی نزیکی □ژ□م. ئ□م□ بزو□ن□ری ماتی□ی بارود□خی سیاسی ئ□م□□ی ئ□ران□. خ□□ک ک□وتوون□ت□ □□.

ه□موو ق□یرانی □□ژیمی ئیسلامی ل□ر□و□ س□رچاو□ د□گر□ت. ج□مس□رگیری

ئەمڕۆی فراکسیۆنەکانی حکوومەتی ئیسلامی و لێکترازان لە نێوان دوو خوردادی و باڵی راستڕەودا ریشەکێی لەمدایە. لەڕدا چیتر باس لە "قوتابخانە یان پسپۆڕی" و "ئابووری بازاڕ یان ئابووری دەوڵەت" و "شۆڕشی ئیسلامی بەڕێ یان نەخێر" ناکرێت. باسەکە لەبارەی مانەوەی حکومەتە لە بەرامبەر ئەم ناڕازییە قووڵە و بەئاگابوون و زیادبوونی جووڵەی خەڵکە.

دووی خوردادیەکان دەزانن کە کەماری ئیسلامیی ئێستا دەبەت بەوات. ئەوان دەزانن کە سیاسەتی باڵی ڕاست خەڵک دەباتە سەر ئەرکێکی بنەڕەتی و تووندوتیژ لەگەڵ تەواوی دەسەڵاتدا و لەشکستی هەموو سیستەمەکەیان لەم شەڕەدا دڵنیایە. ئەوان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە دەتوانن جۆری دووەمی کەماری ئیسلامی بنیات بنێن کە بریتییە لە کەماری ئیسلامیی دەستکاریکراو. تووندوتیژی و لە سێدارەدان و سەرکوت و ئۆشکەنجە و تیرۆر بە کەمانیست و کرێکاران و ڕادیکاڵ و ژنان دەهێنەوە، بەناوی مەودای "کۆسانی "خومەینی"" فراوانتر دەکەن. پەیوستە ئەپۆزیسیۆنی نێتوویی-ئیسلامی جارێکی تر یاری بکاتەوە. ئەپۆزسیۆنێک کە سەردەمانێک گەمارۆی کەماری ئیسلامیی خومەینی بازرگانیان دابوو و تەنانەت کاتێک ڕێتکرایەوە، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ وازی لە پشتیوانیکردنی ژیم نەهێنا. دووی خوردادییەکان پێیان وایە بەم شێوەیە و بە دروستکردنی هاوپەیمانێتییەکی نەتەوەیی-ئیسلامی بۆرژوازی خاڵی هاوسەنگی ئیسلامی نوێ لە ئێراندا دروست بکرێت و بە چەند ساڵێکی تر لە شوێنی خۆیدا دەمێنێتەوە. ئەمە ڕێگای هێهاتنە کەئەمانە نیشانی ئەدەن بە هاوڕێگەرانەکانیان لە باڵی ڕاست.
بەڵام باڵی ڕاست ڕازی ناکرێت. ئەمانە وێنەیەکی واقیعی تریان لە دینامیزمی گۆڕانکاری سیاسی لە ئێراندا هەیە. دەزانن حکومەت و ئیسلام زۆر بە ڕەگ و ڕیشەن بە ئەوەی شوێنکێیان هەبێت بە پاشکۆکردن. ئەوان دەزانن کە یاری بە ئاگر دەکەن. ئەوان نیگەرانن، و بارودۆخی ساڵانی ڕابردوو وەک شایەتحاڵێک دەبینن کە "گۆشەسەندنی" جیهانی سیاسی "کۆسانی ناوخۆیی" دەتوانێت بە خۆرایی ببێتە هۆی بەرزبوونەوەی هەزێکی گەورەی خەڵک کە بەدوای ڕووخاندا دەگەڕێن لە بواری سیاسیدا. بە پێچەوانەوە دەیانەوێت مەودای "کۆسانی ناوخۆیی" سنووردار بکەن. ئەوان ناچارن بەدواداچوون بە دەزینەوە و هەڵکردنەوەی سیاسی و نەهێشتنی جۆستەیی "خائین" و "دزەپێکەر" لە ڕیزەکانیاندا بکەن. ئەوان دەیانەوێت تا دەتوانن لەگەڵ تووندوتیژیدا بمێننەوە. یەکدەنگی و دیسپلین و گوێایەڵی پەیوستە.

دژی هەموو حکومەت و دژی هەردوو فراکسیۆنەکە چارەسەر ناکرێت و نائومێدانەیە. لەووی بابەتییەوە، بەبێ گومانی هەر سیاسەت و هەوڵ و هۆشوێنێک لە لایەن هەموو لایەکەوە، کۆماری ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی هیچ جێگایەکی دەربازبوونیان لەم دژە سەختە نییە. بۆچی؟

١- چەقبەستوویی ئابووری:
هیچ جۆرە سەقامگیرییەکی سیاسی لەژێیی، چ جای هاوسەنگییەکی کۆمەڵایەتی بەردەوامتر، بەبێ کرانەوەیەکی بنەڕەتی ئابووری لە ئێراندا مومکین نییە. بەڵام ئاسۆیەکی وەها بە هەڵەیی بوونی نییە تا ئەو کاتەی ژێمی ئیسلامی لە کاردا بێت. کۆماری ئیسلامی ئێران بەرژوازی لە چنگی شۆڕشی چەپی دژە پاشایەتی-دژە دەسەڵاتخوازی ساڵی ١٩٧٩ ڕزگار کرد. بەڵام هەنانەکایەی سەرمایەداریی ئێران و گۆشکردنی لە چوارچێوەی جیهانیی سەرمایەداریی ئەمڕۆدا و گۆڕینی بازاڕی ناوخۆیی لە ئێران بە بۆشکی دینامیکی و ئۆرگانیکی ئابووریی سەرمایەداریی جیهان، دژایەتییە تایبەتمەندییە جۆهەریەکان و دژی مێژوویی-سیاسیی ژێمی ئیسلامییە . ڕژهەڵاتی ناوەڕاست، تا ئەو کاتەی ئیسلامی سیاسی لە بنەبڕ نەکرابێت، تا ئەو کاتەی پرسی عەرەب و ئیسرائیل نەگەیشتبێتە کۆتاییەکی دیاریکراو، تا ئەو کاتەی ئایندەی سیاسی ڕژهەڵاتی ناوەڕاست و سەقامگیرییەکەی و پێوەندییەکانی وڵاتان بێت و خۆکی ئەم ناوچەیە لەگەڵ دونیای ڕۆژئاوا نادیارن و جێی متمانە نین، لە ڕوانگەی بەرژوازی و کۆمپانیا و وڵاتانی ڕۆژئاوا لە کۆتایی لیستی هەنارد‌کردنی سەرمایە و گواستنەوەی تەکنەلۆجیا و فراوانکردنی بازرگانی دەرەکی دایە. ڕژهەڵاتی ناوەڕاست لە ڕووی ئایدەلۆژیا و سیاسەت و ڕۆشنبیرییەوە، بەبەیارترین ناوچەیە لە جیهاندا. سەرمایە، تەنانەت سەرمایەی پیشەسازیش، گەشت ناکات بۆ ئەم ناڕوونییە و لە سەردەمکدا کە شۆشکی تەکنیکی گەورە لە ئارادایە، ڕێگ و ڕیشەی لەم ناڕوونییە دانادات. ئیسلامی سیاسی و کۆماری ئیسلامی لە خودی ئێراندا بۆشکە لە کۆشەی دواکەوتوویی و چەقبەستوویی ئابووری لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا. نەک هەر ناتوانێت ببێتە فاکتەر و توخمکی پێشەنگی گۆشەی خەرای سەرمایەداری لە ئێراندا، بەڵکو یەکێکە لە بەربەستە یەکەمکانی. ئەم دژایەتییە تەنیا ڕاستەو و ئیسلامییە توندڕەوکانی ئێران ناگرێتەوە. فراکسیۆنی دووەمی خوردادیش لە هەمان چەقبەستووییدایە. "دیالۆگی شارستانێتەکان" و "باشکردنی پێوەندییەکان" لەگەڵ وڵاتانی ڕۆژئاوا و تەنانەت کردنەوەی باڵیۆزخانەی وڵاتانی ڕۆژئاوا گەڕانکارییەکی بەرجەستە لەم وڵەنە گشتییەدا نادات بەدەستەوە. باسکە لەسەر چارەسەرکردنی گرژییەکان

و باشترکردنی پەیوەندییە دیپلۆماسییەکان لەگەڵ رژێماوادا نییە (ئەمش بەبێ ئاوڕی دووی خوردادیەکان لە باڵی راست بدەن لەرگەوە ، مومکین نییە). کەشکە لاوەدایە ئاگەر بیانووەت سەرمایەداری ئێران بە بەشداری و پشتیوانی سەرمایە و وڵاتانی رژێماوا پرسیەکی نوێی ئاوەدانکردنەوە و کەکەبوون ئەزموون بکات، ئەوا نەرێی دەوڵەتی سەرمایەداری و تەواوی بەرژوازی و نوخبەی سیاسی و فیکری ئێران بەرەو رژێماوا دەبەت دەبێ ئەوەندە ئاشکرا و گشتی و سەرنجڕاکێش بەت، بە جۆش و خرۆش و ئایدیاڵێک بەت کە ئێران ببەتە بنکەیەکی جددی و بە ئاشکرا لایەنگری ڕژێماوا لە ناوچەکەدا. وڵاتانی وەک میسر و تورکیا، بە هەموو ئاگەیاندنی دەسزیان بە ڕژێماوا و ئەمریکا و بە هەموو پەیوەندییە سیاسی و سەربازییە نزیکەکانیان لەگەڵ ڕژێماوا، هەشتا لە ڕووی ئابووریەوە ناوچەیکی فڕاوانشکراوی جیهانن. گەشەسەندنی سەرمایەداری ئێران پێویستی بە نزیکی و یەکەیزییەکی نەودەوڵەتی هەیە تەنانەت زۆر لەوە زیاتریش لەم وڵاتانە. دابینکردن و گەرەنتیکردنی ئەم ئادیە لە نزیکایەتی، تەنانەت ئاگەر دوو خوردادی خۆیان بیانووەت، لە دەرەوەی بازنەی دەسەڵات و چارەنووسی مڕۆوویی ئەم بزووتنەوەیەدایە. شکستی یەکلاکەرەوەی ئیسلامی سیاسی یەکەم مەرجی ئەم پرسەیە. بەڵام ئەو بزووتنەوەیەی کە شکست بە ئیسلامی سیاسی دەدات، بە پێی پێناسەیەکی تر ناتوانێت ئیسلامی بەت یان بمێنێتەوە. ئەمش دەمانبات سەر ڕستەیەکی سادە. تەنانەت ئاگەر وڵامەکی سەرمایەداریش بە ئابووری ئێران هەبەت، هەرچەندە کورتخایەن بەت، ئەم وڵامە لە ناو حکومەتی ئیسلامییەوە نادرێتەوە. فراکسیۆنکانی حکومەتی لە ڕوانگەی ئابووریەوە لە چەقبەستوویی مڕۆوییدان. بە لەبەرچاوگرتنی بارودۆخی ئابووریی ئێران، بە لەبەرچاوگرتنی داخوازی و چاوەڕوانی ئابووریی گەلی ئێران، بەبێ وڵامی ئابووری، تەنانەت ئاگەر وڵامەکی مامناوەندیش بەت، هاوسەنگی سیاسی بە هیچ حکوومەتەکی بەرژوازی لە ئێران نەماوە. نە ڕاستڕەو، نە دووی خوردادی ڕەگەی دەربازبوونیان لەو قەیرانە نییە. ئەهریمەنە ئابووریی کەماری ئیسلامی بەرەو ڕووخان پاڵ پێوەدەنێت. نە لەدان و داخستن و نە گەشپێدانی "ناوخێیەکان" وڵامی ئەم کەشێە نین.

۲- چەقبەستوویی سیاسی: .

ئاگەر دۆخی ئابووری ئێران سەرئەنجامی کەتایی ڕژێمی ئیسلامی دیاری بکات، دۆخی سیاسی ئێستای حکوومەت ئاماژەیە بە ئەوەی کە "هەر ئێستا گەیشتووەتە ئەم "کەتاییە. کەماری ئیسلامی توانای حوکمەانی خەڵکی ئێرانی لە دەست داوە. کەماری ئیسلامی بەرهەمی شۆڕشی ۱۹۷۹

نییە. ماوەی نێوان ٢٢ بەهمەن ٥٧ بۆ ٣٠ خوردادی ٦٠ قۆناغی دیاریکردنی دەستپێکاتی سیاسی دوای ڕووخانی دەستپێکاتی پاشایەتی بوو لە ئێران. هەرچەندە شتێك لە ژێر ناوی کۆماری ئیسلامی دامەزرا، بەڵام یەکەم: ئەو حکومەتە لە بنەڕەتدا وەك حکومەتێکی هاوپەیمانی کاتی لە تێپەڕیندا لە ئێراندا دروست بوو. بە ڕوانگەی هیچ کەسێوە، کۆشکی دەسەڵات و حکوومەت بۆ تەواوی چارەسەر نەکرا بوو، دووەمیش: نزیک هەر خودی حکوومەت بۆ تونددترین گۆڕانکاری و گۆڕانکاری لە ڕێکخستنی ناوخۆییەکاندا بوو، بەڵکو مەودای دەسەڵاتەکەی لە ئێران کەم بوو، و لە ئێستادا بزووتنەوەیەکی جەماوەری دەستی کردبوو بۆ لابردنی. دوو خوردادی ئەمێ پێیان خۆشە ئەوە لە بیر بکرێت کە تا ٣٠ خوردادی٦٠ سەرێك وەزیران و سەرێك کۆمار و زۆربەی ئەندامانی کابینەی ئەم دەسەڵاتە مەلا نەبوون، هێشتا حیجاب لەو شارەدا ناچاری نەبوو، ڕۆژنامە جۆراوجۆرەکان و زۆرێك لە ڕۆژنامە کۆمۆنیستەکان (و نەك تەنها ئەو ڕۆژنامەکانی سەرپاسدارەکان) و ئۆشکەنجەدەرەکانی پێشوو و ڤێتەرێ ساختەکانی ئەمێ) سەرێای هەموو گاڵتەجاییەکانی حکومەت بۆ بەردەوامی بەاودکرانەوە. ئەنجومەن و ڕێکخراوی سەربەخۆی کرێکاری سەرەای تووندوتیژیی جەماوەری ئیسلامی هەبوون و کاریان دەکرد، بزووتنەوەی خوێندکار لە بنەڕەتدا لە ژێر سەرکردایەتی چەپدا بوو. ملهوڕ هەبوو، بەڵام ملهوڕێك سەرکەوتنی بەدەست نەهێنابوو. ئێم حکومەتە، بەم شێوەی ئێستای، بەرهەمی هێرشی خوێناوی و سەربازی-پۆلیسی لە ٣٠ی خەرمانانی ١٣٦٠ بەدواوە و کوشتاری بەرفراوانی ئۆپۆزسیۆنە لە ئێراندا. کۆماری ئیسلامی بۆ سەرکوت هاتە ئاراوە و بۆ خنکاندن لە کاردا مایەوە. سەدان هەزار کەس لە چنگی ئێم دەسەڵاتەدا گیانیان لەدەست داوە. ئێم دەسەڵاتە نوێنەرایەتی کارەساتێکی گەورەی ئینسانی دەکات، کە هەڵەکەستێکی ئیسلامییە. ئەمێ خێرێك تەحەدای تاکە پایەی حکومەتیان کردووە، واتە سیاسەتی سەرکوتکردن. کۆمارێکی ئیسلامی کە نەتوانێت سەرکوت بکات، دەوخنرێت. وە ئەمەش بەتەواوی گۆیشتوینەتە ئێم دەخە. خێرێکی ئێران ئایانگۆیاندووە و سەرانی حکوومەتیش تێگۆیشتوون کە پرسەی ڕووخاندنی حکوومەت دەستی پێکردووە. ئەمە پێشهاتێکی نوێیە. ئەو کەسانەی ئەمێ بە خستنە خوارەوەی ڕژیمی ئیسلامی هاتنە مەیدان، زۆربەیان ئەو نەوەی نوێیەن کە چاوەیان بەووی ئێم حکومەتەدا کردەتەوە. ئەوان بە پێچوانەی کەمترین چاوەڕوانی مرۆڤکانی ئەمێ لە ژیان، لە ئازادی و کرامەتی مرۆڤ دەیبینن و نایانەوێت. هیچ چارەسەرێك بۆ ئەمە نییە. چارەسەرە قبوڵ ناکات. نەبوونی تایبەتمەندیی سەرکوت، کۆشکی هەلومەرجی ئەمێی ئێرانە. خاڵی دەستپێکی قەیرانە. بۆیە سیاسەتی

سەرکوتکردنی زیاتر وەام نییە.
چاوەوانی و ئایدیاەکانی ئەو بزووتنەوەیە کە ئەستا بە ئازادی لە ئەراندا پەکدەهەنرەت، ئەوەندە فراوان و هەمەلایەنە و ەادیکاە کە چوارچەوە زەلیلەکەی بەناو کەمەگەی مەدەنی دووی خوردای تەنانەت بە یەک ەژیش ناتوانرەت لە قاەب بدرەت. ئازادی رەکخستن و مانگرتن و حزبایەتی، ئازادی رەژنامەگەری، جیاکردنەوەی ئایین لە دەوەت و نەك هەر ئەمە، بەکو دیاریکردنی ئەرکی بنچینەیی بە تەواوەتی ئایین لە کەمەگا، مسەگەر کردنی ئازادی ژن، مەدەرنیزم، مافی تاك و مافەمەدەنیە فراوانەکان، بەشداریکردنی ەاستەوخەی خەک لە سیاسەت و حکومەت بە ەادیکا ترین و بە سازشترین شەوە دەخرەتە پەش ەیزەکانی ئەم بزووتنەوەیە. ئەمە ئیتر ئەو بزووتنەوەیە کەم ئەزمون و خەشباوەی ساەی ١٩٧٩ نییە. ئەم بزووتنەوەیە ەنگدانەوەی هەموو ئاەزی و پەگەیشتنی جیهانی ئەمە و نەوەی ناەازیی ئەمەی ئەرانە. ئەو بزووتنەوەی کە ئەمە لە ئەران دەستی پەکرد دەتوانە پەشەنگی یەکەم شەشی سەسیالیستی سەدەی بیست و یەکەم بەت.

بیرەکەی ئەوەی کە بزوتنەوەی دووەمی خورداد دەتوانەت ببەتە بەربەستەک لەبەردەم ئەم شەپەلەدا یان کەناەک بەت بە ئەوەی لە نەزمی هەبوودا بەرەو هەموارکردنی بەشەکی و نیوەناچە ببات، خەیاەکی مندانە.

٣- بنبەستی کولتووری:
ئیسلام لە لەناوچوندایە. ئیسلام لە ژیانی خەکی ئەراندا بەرەو نەمان دەچەت. نەک هەر لە حکومەت و پەروەردە، بەکو لە دیمەنی شارەکان، لە جیهانی ناوەوەی هەر مرەڤەک، لە قووەایی هەست و سەز و کولتووری تاکەکەسی، لە هەشیارییان، لە پەیوەندیی ەژانەیان لەگە یەکتر. ئیسلام لە داەماندایە، هەروەک چەن ئایین و نەزانی بەگشتی دەبە لەناوبچن. دەبەت پشت سەر بنرەت. ئەران کاردانەوەی بەرفراوانی دژە ئیسلام بەخەیەوە دەبینەت. دەسەاتی سیاسی ئایندەی ئەران چ چەپ بەت یان ەاست، شەشگە بەت یان کەنەپەرست، تەنیا دەتوانەت نائایین بەت. خەک بناغەکانی شوناسی ئایینییان هەژاندووە. کەماری ئیسلامی ناتوانە بمەنتەوە، لەوانە و بە تایبەت لەبەرئەوەی ئایینییە. ئیسلامییە باەی ەاست بە لەدانی تەپەی ئیسلامیەت تەنیا بەزاری گشتی زیاد دەکات و ئاگری یاخیبوون و ەاپەین هەددەدات. بەام لە دووی خوردادیەکانیش هیچ چارەسەرەکیان پە نییە. بیرەکەی ئەوەی کە خەکی ئەران لەدژی ئیسلامی محەمەدی ەاپەن و بەنە مەیدان، پاشان ئیسلامی "پرەتستانت"ی نیوە کوەاو

بخ□ن□ س□ر ت□خت و ل□ن□وان ع□ما م□کاندا ه□□د□بژ□رن، ب□ ش□و□ی□کی گا□ت□جا□ان□و گ□مژان□ی□. □□وتی پ□شها ت□کانی داهاتوو ل□ ئ□راندا چوارچ□و□ی ئیسلامیزم د□شک□ن□ت و ل□گ□□یدا ه□موو □□وت□ ئیسلامی□کان، ل□ خا ت□می و □اپ□□ینی ئازادیی□و□ تا د□گا ت□ ب□شی فراوانی ئ□پ□زسی□ن□ ئیسلامیی□کان و □□ژه□□اتخواز□کان(ش□رقی□کان،و□رگ□ر) ک□ ل□ ئ□نجامی ه□□و□شاندن□و□ و گ□□انکاریی□کانی حیزبی توود□ و ب□ر□ی میللی دروست د□بن ب□ر□ی□ک ک□ ب□ مانا ی□کی م□ژوویی فراوانتر ب□□استی د□ب□ ل□ئ□ند□ش□ی ئیسلامیی□ " خ□مان□"ی□کان□و□ ه□ژمار بکر□ن ه□ند□ی تر گ□ش□گیرتر و دا ب□او بن. دووهه‌می: خ□ردادیه‌کان هه‌رچی بچ□نن، خ□یان درو□نه‌ی ناک□ن□و□. ئ□م□ ک□مپ□کی ناپای□دارو ت□پ□□کردن□.

ک□ش□ک□ی□ ئ□م□ی□. ناتبایی ک□ماری ئیسلامی ل□گ□□ ژیانی ئابووری ئ□راندا، ئیتر چاو□□وانی و پ□داویستی سیاسی و ف□ره□نگی ز□رین□ی ر□های خ□□کی ئاشکرا بوو□ و خ□باتکی ب□رفراوانی ک□م□□ای□تی ب□ چار□س□رکردنی ئ□م دژای□تیی□ ل□ ئ□ران د□ستی پ□کردوو□. ک□ماری ئیسلامی ل□ ل□واری ه□□د□ردای□. با□ی □است ناتوان□ت د□س□□ات بپار□ز□ت. چ□کی س□رکوتکردن و ترساندن ب□ ک□□ک□ و خاو بوت□و□. گ□□انکاری قوو□ی د□خ□ک□ چار ه□□ن□گر□. ب□□ام پ□ر□س□ندن ل□و شو□ن□دا ناو□ست□ت ک□ دووی خورداد ی□کان د□یان□و□ت. هیچ خا□□کی هاوس□نگی ل□ ئیسلامی نو□دا نیی□.

س□ب□ری ئ□م □استیی□ قورسایی ل□س□ر ه□موو سیاس□ت و کردار□کانی با□□کنی حکوم□ت داد□ن□ت. فراکسی□ن□کانی □□ژیمی ئیسلامی ب□ ب□ ئ□و□ی ب□□استی نیازی بردن□و□یان ل□ ی□کتری ه□ب□ت، ش□□ی ی□کتر د□ک□ن. ل□ ی□کتر د□د□ن ب□ب□ ئ□و□ی ب□□استی ه□و□ی ل□ناوبردنی ب□رامب□ر□ک□یان بد□ن. ئ□وان بانگه□شتی ئارامی د□ک□ن ب□ب□ ئ□و□ی بیان□و□ت ئارام بم□ن□ن□و□. ئ□وان ل□ کود□تا د□ترسن ب□ ئ□و□ی ناچار ن□بن ئ□و کار□ بک□ن. ناچارن ش□□ی ی□کتر بک□ن، چونک□ ل□ س□رک□وتنی تاکلای□ن□ی لای□نی ب□رامب□ردا ل□ناوچوونی ه□موو سیست□م□ک□ د□بینن. ئ□م شه□ه ب□ ئه‌وه‌یه که سه‌روه‌ری نیزام بگر□ته‌وه که ته‌نیا چوارچ□وه‌ی□ ب□ پاراستنی ده‌سه□اتی هاوبه‌شی ئیسلامییه‌کان له ئ□راندا. ئ□م□ش خستن□□ووی خا□ی ک□تایی ململان□ی ن□وان ئ□و دوو فراکسی□ن□ ، ه□رو□ها ش□وازی نزیکبوون□و□ی ه□ری□ک□یان ل□ گ□ل خ□□ک و بزووتن□و□ی رادیکا□ ل□ ئ□راندادیاری د□کات.

هه‌روه‌ها واقیعه ئابووری و سیاسی و فه‌رهه‌نگییه‌کانی ئه‌م□□ی ئ□ران و

بنبەستی هەمە لایەنەی ڕژیمی ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی لە ئێراندا شەوازەکانی ژیانی دوای کەماری ئیسلامیش دەخاتە ڕوو. چ هێزێک دەبێتە ئۆکتاری سەرەکی لە گۆڕپانی ڕووخاندن و دیاریکردنی وێنەی سیاسی داهاتووی ئێران. ڕیزبەندی ستراتیجیکانی تر لە کەمەڵگای ئێراندا چی دەبن؟ چ سیستمێکی سیاسی چانسی سەرکەوتنی هەیە لە ئێران؟ دەبێت لە بەشەکانی داهاتوودا ئاماژە بەم خاڵانە بکەین.

٢- ڕاکردن لە سەرکەوتن!

لە بەشی پێشوودا وتمان کە بنبەستی ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی ڕژیمی ئیسلامی وای کردووە کە هیچ جۆرە هاوسەنگییەک و خاڵێکی دیکەی هاوسەنگی ئیسلامی لە کەمەڵگادا جێگیر بکرێت. بە واتایەکی تر، دەخێک کە کەماری ئیسلامی، بە هەر جۆرێک بێت، لە سەقامگیرییەکی سیاسی ڕژێیی، لە هەلومەرجی متمانەی خەڵک بە حکوومەت، بتوانێت وەک چوارچێوەیەک بۆ باشتربوون و سەقامگیری دەخی ئابووری کار بکات، مەحاڵە. ئەم قەیرانە سیاسییە لە چوارچێوەی ئیسلامدا کەم نابێتەوە. ئابووری ئێران لەچوارچێوەی ڕژیمێکی ئیسلامیدا ڕوو لە گۆشکردن و ئاوەدانکردنەوە و کارکردێکی ئاسایی ناکات. بزووتنەوەی ڕزگاری فەرهەنگی و مافی تاك و مەدەنی لە ئێراندا لە چوارچێوەی ڕژەمێکی ئیسلامی لە توندوتیژی و میلیستاریستیدا بەدەستنایێت. ئەم ڕاستیانە بۆ ناچاری قابیی کەماری ئیسلامی دەشکێنن. خاڵی هاوسەنگی ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی داهاتوو لە کەمەڵگای ئێراندا، هەرچییەک بێت، سەر بە سەردەمی دوای دەسەڵاتی ئیسلام دەبێت.

ئەم واقیعە جێپەنجەی خۆی لەسەر پێوەندی و ململانێی نێوان فراکسیۆنەکانی حکومەت بەجێهێشتووە. مەودای کارکردنی هەریەکەیان بۆ توندی سنووردار کراوە. بۆ تایبەتی سەرەڕای ململانێی جددی و بۆای من ئاشت نەکراوەی کوتلەیی، چارنووسێکی هاوبەشی قووڵ لەقۆ جیاوازەکانی کۆنەپەرستی ئیسلامی لە ئێراندا بۆیەکەوە دەبەستێتەوە. ڕاستەوەکان و کۆنەپەرستەکان پێکەوە شەڕ دەکەن، بەڵێ ئەوەی بەڕاستی بەدوای سەرکەوتنی تاکلایەنەی خۆیاندا بگەڕێن. لە یەکتر دەدەن، لە هەمان کاتدا، خەمی شکست و لەناوچوونی تەواوەتی کوتلەی نۆیاریان هەیە. بە هەمان ئەو دەستانەی کە لە یەکتر دەدەن، چەناگەی یەکتر دەگرن بۆ ئەوەی بەرامبەرەکە نەکەوێت. ئەمە شەڕێکە لەسەر سەپاندنی هێگەمۆنی. شەڕێکە بۆ هەژموون لەناو دەسەڵاتی ئیسلامیدا. شەڕێکە نێک بۆ نەهێشتنی دوژمن، بەڵکو بۆ ئەوەیە کە خۆی تەسلیمی سیاستێکەی بکات. لەڕادەیە کە لایەنێکی دیکەی چارسەرنەبوونی قەیرانی حوکمەانی ڕژیمی ئیسلامی سەرهەڵدەدات و

ئەویش ئیفلیجی سیاسی و کردەیی هەردوو فراکسیەنە. دەخەک کە وا دەکات پەویست بکات بە خەرایی لە دیاریکردنی ئەرکی کەتایی لەگەڵ یەکتر بکشێنەوە، تەنانەت لە کاتەکدا کە وا دیارە مەرجەکان ئامادەن بە لەدانەکی یەکلاکەرەوە لە لایەنی بەرامبەر. وە بە حەتمی دوای هەر دوئەلەکی تەواونەکراو و هەر ڕووبەڕووبوونەوەیەکی نیوە کاریگەر، لەبەردەم خەڵکدا لە پەگەیەکی لاوازتردا دەبن. با ئەم دژایەتییە بشکێنین.

"مەهێن کودەتا ئەنجام بدەین"!

لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوودا باڵی ڕاست دوو جار لە لەزمانی ڕێبەرانی سپای پاسدارانەوە هەڕەشەی کودەتایان کردووە. یەکەم جار دوای شەڕی کەڵانەکانی تاران لە مانگی تیردا و ئەستاش دوای قەیرانی دوای هەڵبژاردنی شەشەمین مەجلیسی ئیسلامی و ڕواوەکەی بەرلین. دووی خوردادیەکان هەر دوو جارکە بە سووکایەتی و تەنانەت گاڵتەجاڵیەوە مامەڵەیان لەگەڵ ئەم هەڕەشانە کردووە. کودەتا خەکوشتنەکی سیاسییە. سەرەتا خەکوشتنی باڵی ڕاست و پاشان بە گومان خەکوشتنی تەواوی سیستەمی ئیسلامی دەبەت. ئەگەر کودەتای ڕاست بیەوەت کودەتا بەت، دەبەت کودەتایەکی سەربازی بەت (دەستەواژەی گاڵتەجاڵانەی "کودەتای سیاسی و فەرهەنگی خشەکی سوپای پاسداران"! بەتەواوی بەتوانایی ڕاستەکان وەبیر دەنێتەوە لە گرتنەبەری هەنگاوەکی زەبروزەنگ ئامەزی هەمەلایەنە و یەکلاکەرەوەی". دژی دووخوردادیەکان). ئەگەر کودەتا کودەتا بەت، دەبەت ببەتە هەی دەستگیرکردن و لەکارلابردن و دەستبەسەرکردن لە ماڵەوە و دادگاییکردنی سەرکردە سەرەکییەکانی دووخوردادیەکان. بەڵام ئەم، یەکەم، باڵی ڕاست دەخاتە بەردەم خەڵکەوە بەبە هیچ بەربەستەکی سیاسی و ئایدیەلەژی، بەبە هیچ قەڵغانەکی پەوپاگەندە، دووەم، کەتایی بە هەر بیرەکەیەکی چاوەڕوانی و سەبر دەهێنەت بە هیوای چاکسازی لە سەرەوە لەنەو خەڵک. وە سەیەم: بە فەرمی بە خەڵک ڕادەگەیەنەت کە توندوتیژی فەرمانی ڕەژە و تەنها توندوتیژی کاردەکات. ئەگەر کودەتای ڕاستەو تەنانەت ئەو بەیانییە بەرەو شەویش بباتەوە، دەبەت جارەکی دیکە چاوی خەی بکاتەوە بەڕووی کەمەڵگایەکدا کە لە ڕاپەڕیندایە بە ڕەژی دواتر. وە لەرەدایە کە هەموو چاودەرەکی سیاسی، لەوانە و بە تایبەت بزووتنەوەیەکی وەک موجاهیدینی شەڕشی ئیسلامی لە هەڵی دووی خوردادیەکان، بە ئاسانی دەبینەت کە کودەتای ڕاستەو ڕووبەڕووی دژە کودەتای خەڵک، و بەرپەرچدانەوەی -کودەتای خەڵکی خاتەمی و دووهەمی خوردادییەکان ناگەڵێتەوە، بەڵکو داواکاری تەواوی حکومەت. بەیەکەوە دەیپەچێتەوە. موجاهیدەکانی شەڕشی ئیسلامی نموونەی کودەتای شکستخواردووی

گۆرباچۆف یان لە ساڵی ١٩٩٢ لە بیرە. کودەتاچیەکان شکستیان هێنا، بەڵام گۆرباچۆفیش لە ژیاندا نەما. گومانی جددی هەیە کە کەماری ئیسلامیی ئێران دوای کودەتایەکی تۆندوتیژانەی ئاستەوی چەند هەفتەیەک لەمەوبەر لە تاران هێشتا حکومەتکی هەیە. کودەتای ئاستەوکان، سەرەتای قەیرانی شڕشگێڕانە لە ئێران دەبێت. شارەجۆرەکان بەخەرایی لەژێر کنترۆڵی ژیمی ئیسلامی دەردەچن. ئێکخراوە چەپ و ڕووخێنەرەکان بە ئاشکرا هەنگاو دەنێنە بەردەم شانۆ. هەزە نیزامییەکانی ژیمیش لەک جیادەکرێنەوە و لەچەک دائەماڵرێن. ئاپۆڕین دەست پێدەکات. بە حەتمی دەبێت باڵی ئاست وریا بێت کودەتا ئەنجام نەدات. ئاگادار بێت سەرنەکەوێت. ئاگاداربن فراکسیۆنی دووی خورداد نەهێڵن. (ناوەقانییەتی کودەتا بە ئاستە، بە مانای ئەوە نییە کە ئێت بکرێتەوە. ئاست نەک هەر بزووتنەوەیەکی یەکگرتوو نییە کە ئاسۆیەکی ستراتیژی ڕوونی هەبێت، بەڵکو ئێنگڵ لە هەلومەرجێکدا بێت کە بە هەر شێوەیەک بێت دەسەڵاتی حکومەت بە ناسک دەزانن). ، هەنگاوێکی لەم جۆرە خاڵکی باشترە بە مانەوەی بزووتنەوەکە ئیسلامی وەک ئۆپۆزسیۆنێکی سەربازی و تیرۆریستی لە ناوچەکەدا ببینێ – شتێک کە دەبێت خاڵکی ئێران بە زەر ئێگری لێبکات)

بەهەر حاڵ ئەمە دەخێکی دژ بەیەکە ، واتە ناچاری خەبەدوورگرتن لە سەرکەوتنی تاکلایەنە، بە تەواوی دژگۆتنەوە بە ئەوەی کە کەماری ئیسلامی گەیشتووەتە کۆتایی خەتەکەی و خەرێک چاوەڕێی دەکەن. کرێکی قەیرانی ئێستا و کرێکی سەرهەڵدانی فراکسیۆنی دووی خورداد دەرئەنجامی ئەو هاستیەیە کە درێژدان بە حوکمەانی بیست ساڵە بەو شێوەیەی کە باڵی هاستی بەرامبەر تا ئێستا خواستی بووە، مەحاڵە. بوونی جەمسەری سێیەم، واتە بزووتنەوەی خەرێک بە ڕووخاندنی حکومەت، دەستی باڵی هاست دەبەستێتەوە لە ئەنجامدانی شڕی خێی لەگەڵ باڵی بەرامبەر تا کۆتایی. تاکە هیوای ئەم ڕەوتە ئەوەیە کە کوتڵەی بەرامبەر لە ئاکامی کردارەکانی بترسێنێت و چالاکیەکانی خاو بکاتەوە و هایبکشێتە ناو پرۆسەیەکی درێژخایەنی سازان و دابەشکردنی دەسەاتەوە، کە تێیدا دوو خوردادی بەردەوام هەژموونەکە پشتهاست دەکەنەوە و و لە هەمان کاتدا باسی "چاکسازی" و ئۆگری گۆڕینی ئاشتیانەی حکومەت بە خەرێک بە زیندووی بهێڵنەوە. ئەمەش بە واتای پاراستنی دەخی ئێستا دێت. لە ئاکامدا هەوڵی سەرەکی ڕاست بە ئامانجی گوشار خستنە سەر "هەموار"ی دووی خوردادیەکان. وە لەم هەوڵدا گرنگترین و باوترین تاکتیکی هاستەکان ئەوەیە کە هەڕەشە و هەشداریی بدات هەزە دووی خوردادیەکان لە دژی نزیکبوونەوە و کردنەوەی ڕێگە بە هەزە

"ناوخۆییەکان" و "تێکدەرەکان". تەماتبارکردنی خیانەت لە سیستەم و هاوکاری لەگەڵ دوژمن، چەکی ستراتیژی ئاستەم لەم ململانێی دەستپێدا. پەوپاگەندەی بەردەوامی راست و دەست چەقاندنەوە سەبارەت بە "سازشکان" و "هاوپەیمانەکان"ی بزووتنەوەی دووی خەرداد لەگەڵ "بێگانە" و دوژمنانی سیستەم، ناچارکردنی بەردەوامی بزووتنەوەی دووەمی خورداد بە دیاریکردنی سنووری لەگەڵ هێزەکانی دەرەوەی حکوومەت و لەگەڵ داخوازییە ئایدیکاڵەکانی خۆی، بەدەستهێنانی ئاگەیاندنی بەیعەتی یەک لە دوای یەک، نیزام و ئیسلام و وەلایەتی فەقیە لە ڕەبەرانی بزوتنەوەی دووەمی خوردادن، هەموویان بە ئاوەژووی بزووتنەوەی دووەمی خورداد لە دەقی ژیانی ئیسلامی لە چوارچێوەی هەژموونی ئاست. لە ڕووداوەکانی مانگی حوزەیران، بزووتنەوەی دووی خورداد دەنگێکی بەرزکردەوە بە شەرمەزارکردنی ئەو کەسانەی کە "ململانێیان هێنایە دەرەوەی زانکۆ". لە ڕووداوەکانی ئەم دواییەدا هەرش بە سەر حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری بووتە فەرمی سەرکی ئەم ڕاگەیاندنە وەفادارییە بە حکومەت و بەگشتی سیستەمەکە. ئەم زەرترین شتێکە کە پێویستە ئاست وەک سەرکەوتن هیوای بە بخوازێت. هەشتنەوەی دەستی باڵا لە حکومەتێکی ئیسلامیدا کە تیایدا بزووتنەوەی دووی خورداد ڕۆڵی هەبێت لە کۆنترۆڵکردنی ناڕەزایی خەڵک لە بوارێکی دیاریکراودا. ئەم هاوسەنگییە (کە لە سێ ساڵی ئابردووەدا تایبەتمەندی بە دەخی ژیمی داوە) لە بنەڕەتدا دەتوانێت تا چەند بەردەوام بێت، بگومان بابەتێکی دیکەیە. جۆهەری ناڕەزایەتی دووەمی خوردادیش هەر هەمان شتە، کە ئەم دەخە ناتوانێت بەردەوام بێت.

"خەڵک ئارام بکەرەوە"

ئاگەر ڕادەستکردنی کەرستە تەقلیدییەکانی سەرکوتکردن و هەوەدان بە کودەتا هیچ کام لە کۆشکانی راست چارەسەر نەکات، لەم دیوی هاوکێشەکەدا بزووتنەوەی دووی خورداد کە بە ڕواڵەت بوونی خۆی قەرزاری بەشداریی خەڵکە لە قۆناغی سیاسەتی هەڵبژاردندا، بە شێوەیەکی سەیر، ئەم "بنکە سیاسییە" بە هی خۆی ناودەبات، خۆی لە مەیدان بەدوور دەگرێت. لە هەموو قەیرانێکی سیاسیدا وا دیارە کە دووی خوردادیەکان هەنگاوێک لە شکستپێهێنانی نزیار دوورن و بچوکترین بزووتنەوەی خەڵک دەتوانێت بە هەمیشە کاری باڵی راست تەواو بکات و دەسیەی وەلی فەقیە و شورای سەرپەرشتی دەستورو، خامنەیی و ڕەفسەنجانی دابخات، یەکەم کەسەکانێک کە خەڵک لە بەشداری کردن دەترسێنن ئەو دووی خوردادیەکانن. وادیارە ئەوان دەنگیان هەناوە، بەڵام خەپیشاندانی سەر شەقامەکان تا ئێستاش

لەلایەن لایەنی بەرامبەرەوە ەکدەخرەت. بەچی. چونکە بزووتنەوەی دووهەمی خورداد هەروەک ەاستەوەکان بەدوای سەرکەوتنی یەکلایەنەی خەیدا ناکەوەت. هەزی سەیەم، جەمسەری سەیەم، خەک و ئەمە، هەمان هەشەمان بەسەر سەریانەوە ەاگرتووە کە ەاست لە کودەتاکە دوور دەخاتەوە. لەوانەیە لە یەتەپیاکانی حکوومەتی ئیسلامیی مەدەرندا، بە ناوی سەرپەرشتیی یاسایی و چاودەریی ئیختیاریی شورای سەرپەرشتیار و هاوشەوەکانی، هیچ شوەنەکی نەبەت. بەام دەزانن ئەو رەوتە سیاسیانەی کە لە دنیای راستەقینەدا پارەزگاریی فەقیهی راستەقینە لە ناودەبەن و شورای نیگابان هەدەوەشەننەوە، مەرج نییە لە خاەی زەین و خەوناویی کەماری ئیسلامیی جەری خاتەمی بوەستن و بەرەو وەستان راناکەشرەن . بانگکردنی خەک بە مەیدانی خەباتی جەماوەری دژ بە دەسەاتی یاسایی یان دەسەاتی دادوەری دەتوانەت هەیەکی کوشندە بەت. ئەمەیە کە ەاستەوەکان هەشداری دەدەن. هەنانی خەک بە مەیدانی خەبات بە لەناوبردنی پایەکانی حکومەتی ئیسلامی یاریکردنە بە ئاگر. لە لایەکی دیکەوە ەژی دوای سەرکەوتنی خەوناوی ٢ی خورداد هەشتا ەژەکی نوەیە لە ژیانی ەژیمی ئیسلامیدا. کەش ئابووریەکان و بزووتنەوە سیاسییەکان و گرژییە کولتووریەکانی کەمەگا لە شوەنی خەیانن و هەشتا پەویستیان بە وەام هەیە. چەن دەتوانی ئەو خەکە قەناعەت پەبکەیت کە سیستەمی فەقەیان ەووخاندووە، شورایی وەلایەتیان داخستووە و سوپای پاسدارانیان ناردوەتە کون، کە لە هەنگاوەکدا ئازادی ەاستەقینەی ەژنامەگەری، لە هەنگاوەکدا ئازادی حیزبەکان، لە هەنگاوەکدا پەویستە حیجاب هەبوەشەتەوە، لە هەنگاوەکدا، ئامادەبوونی گشتی حیزبە سەسیالیستەکان، ەکخراوە کرەکارییەکان، ەکخراوەکانی ژنان، و بزووتنەوە گەورەکانی مافی مەدەنی ەابگرن و مەیدانەکە بە "مندانی پیری سپای پاسداران" و "ئیتلاعات"ی پەیەوی هەکەی لە ئیمام بەجەبهەن. زەر سادە نییە. بزووتنەوەی دووەمی خورداد، سەربەخە لە ئیرادەی خەی، جگە لە دروستکردنی کەلەنەکی بە مەبەست بە هاتنە ناوەوەی بزووتنەوە رزگاریخوازە راستەقینەکانی گەلی ئەران، هیچ رەکەی دیکەی نییە. بە بەوای خەک، دووهەمین "سەرکەوتن"ی خورداد بە واتای ەاگەیاندنی شکستی هەزە زەرملیەکانی ەژیم و دەستپەکردنی شەش دەت. هەر لەبەر ئەم هەکارەیە کە دووی خوردادیەکانی ئەم سەرکەوتنەیان ناوەت. دەزانن پەویستە خەیان لە بەدوور بگرن. ئەوان بانگهەشتی خەک دەکەن بە ئەوەی ئارام بن و بەشدارینەکەن. ئاسەی ئەوانیش هاوشەوەی راستەوەکان، گەیشتنە بە هاوسەنگییەکی تایبەتی هەزەکانی ناو رەژیمی ئیسلامی، کە سەبازی سیاسی ئەوان دەکاتە هەی فەرمی

حکوومەتی ئیسلامی، بەبە ئەوەی هیچ کام لە پایە سیاسی و ئایدیەلەژی و سەربازییەکانی حکوومەت زیانیان پە بگات و زیانیان پەگەیشتووە. بە خواردن بزووتنەوەی دووهەمی خورداد بە دوای هەژموون و باادەستیەوەیە لە حکوومەتی ئیسلامیدا. ئەو دەیەوەت سیاسەتەکانی دووی خوردادیەکان لە سەرەو لەلایەن هەموو حکومەتەوە وەربگیرەت و ببنە بنەمای پەیمانەکی نوە لەم دەسەاتەدا. دەبەت سوپا بمەنەتەوە. دەبەت دادگا مەیدانییەکان بمەننەوە، فەقە و دەسەاتداران کە بە ئارەزووی خەیان یاسا دادەژن و فەتوا دەدەن، دەبە بمەننەوە، زیندانەکان بمەننەوە، وەنەی ژیمی ئیسلامی وەک حکومەتەک کە لە هەر کاتەکدا دەتوانەت ترسی مەرگ لە دەی هاووەاتیاندا بچەنەت، دەبە بمەنەتەوە. بەام هەموو ئەم ئامرازانە دەبە خزمەت بە سیاسەتی دووی خوردادیەکان بکەن، کە ئامانجی فراوانکردنی بنکەی حکوومەتە بە توەژەکی فراوانتر لە هەزە نەتەوەیی-ئیسلامییەکان و گەاندنەوەی ژیمی ئەران بە گەپانی بەرهەمهەنان و بازرگانی و دیپلەماسی نەودەوەتی. بە بەوای ئەوان ئەم فەرمولەیە گەرەنتی مانەوەی ژیمی ئیسلامی بە قەناغەکی دیکە دەکات. هیچ چەقەکەشەک لە ئەران لەناکاو نەبووە بە ڤەتەر. باسەکە تایبەتە بە نوەکردنەوەی ەکخستنی کەنپەرستی ئیسلامی لەسەر بنەمای پلاتفەرمی پلەرالیستتر و هاوپەیمانی بە ئەوەی لە هەلومەرجی لوتکەی بزووتنەوەی ەووخاندندا بمەنەتەوە.

ئینتەرناسیەنالی هەفتەیی ژمارە ٢

٢٣ی آردبهیشت ١٣٧٩ – ١٢ی ئایاری ٢٠٠٠

3- سەرهەدانی جەمسەری سیەم

هەشەی ەووخاندن و پەرسەندنی فشاری خەکی نازی و ئەوانەی گەانیان دەوەت، فراکسیەنەکانی حکومەت کەدەکاتەوە و بەشایی نەوانیان تا دە قوەتر دەکات. لە لایەکی دیکەوە ئەم ەاستییە سەرکەوتنی لایەنەک لە فەرمانی هەردوولا بەدەر دەکات. ئەگەر ٢ی خورداد شکست بهەنەت، باەی ەاست لە دەخەکی ەش و سپی و جەمسەریدا ەووبەووی زەرینەی ەهای خەک دەبەتەوە. لەم ەووبەووبوونەوەدا، وەک خەیان دەزانن، کەماری ئیسلامی بەخەرایی دەوخەت. لەلایەکی دیکەوە شکستی راست و دووهەم سەرکەوتنی خورداد خەک دەهەنەتە مەیدان. بزووتنەوەی ەووخاندن بەربەستەکان دەشکەنەت. ژیمی ئیسلامی کەنترەی دەخەکە لەدەست دەدات. هەروەها حکومەتی دووی خوردادیش بەخەرایی دەکەشرەتە دەرەوە. هەردولا بەپەویستی دەزانن زەر وریا بن کە، یەکەم، تا دەتوانن پەی خەک نەکەشرەتە ناو مەیدانەکەوە. پەویستە خەک چاویان لەسەر دەخەکە بەت و هیوای ململانەی کوتلەیی

هبت. دووم: نابت دخی سیاسی خراتر بت و خاو بت و بتوانرت کنتی بکرت. ململانی فراکسینکان بە ناچاری رووکی چقبستووی رووبووبوونو-سازش پیو دکات. مبست لم شو هاتن بدنیاییو ئویە کە دستی باا لە حکومتدا بدست بهنت و مل بکوتلی کابر کچ بکات. بام یکم یاسای ئم یاریە ئویە کە خت بدوور بگرت لە تواوکردنی. هموو ناککییک دبت ببتە هی سازشکی نو. وک چن بیارە هموو سازشک وک خای دستپک بە هرشکی نو بکاربهنرت.

بام وک وتمان دخی ئابووری ئران، و بزووتنوی ووخاندن کە سربخە لە کارلکەکانی نوان فراکسینکانی حکومت گش دکات و فراوان دبت، بوارکی ئوتە بە ئم سیناریی کات بفیدانە ناهتو. دوای هر خولک لە فراکسینە سازشکارکانی ئپزسین، ئو ئم خکە و بزووتنوی ووخاندنن کە هنگاوک برو پشو دنت. لگە هر خولکدا هاوسنگی هز لە نوان خک و حکومتدا دگت بە زیانی تواوی حکومت. لە حاکدا کە هردوو حیزب و هروها ئپزیسینە دووی خوردادیکان و میدیای نودوتی هوی زر ددن بە وناکردنی دیمنی سیاسیی ئران وک دیمنکی ململانی نوان لاینگران و نیارانی ئوی پی دن "چاکسازییکانی خاتمی"، لە ماوی سای ابردووی ئوندا ئردوگایکی بهز دژی هردووکیان، درو ئم دوو جمسر سیاسییە حاشا هنگرن. ووداوکانی مانگی حوزیران، شپلی نازایتی جماوری لە چند مانگی ابردوودا لە شار جربجرکان و ئستاش گینی حیزبی کمنیستی کرکاری بە بابتی پوپاگند و ئاژاوی ژانە لەلاین وتاردرانی حکومت و میدیاکان لە ئران، چ لە بای استو و چ لە لاین دووی خوردادییکان، ونیکی تواو جیاوازە لە دخی سیاسی ئران بە براورد بە چوار سا لەموبر. ئستا حکومت خی بە ئاشکرا دان بە بوونی ئم هشی ووخاندن و ئم جمسر سیمدا دنت. لە ادیە و تلفزینکانی حکومتدا دروشمی ووخاندنی حکومت پخش کراو. خامنیی لە نوژی هینیدا دچتە مینبر دژی کمنیزم و مارکسیستکان، ئو دوو فراکسینە یکتر تمتبار دکن بوی کە ئاویان فداوتە ناو میلی ئپزیسینی دژە ئایین و بتایبت حزبی کمنیستی کرکاری. لە کاتی هبژاردنی خاتمی لە چوار سای پشوودا زر باسی جمسرک و هزی سهم ندکرا. لە دسیی مانگی ئمسادا حکومت لە زاری هردوو فراکسینو دانی بە بوونی میلکدا ناو کە سرای خواستی هردوولا نازایی هنایە سر شقام و لە دژی ئو میلە هشە و تقاندنیان دستپکرد. لە

قناغی دوای کنفرانسی برلین تانات حکومت ناچار بوو مامل لگل ناسنامی سیاسی و رکخراویی ئو گروپ و هزانی کل لم جمسری سیمدا بشدارن و بل یکمجار دوای سانك باس لل بوونی بزووتنویکی "ووخنر" بکات و ئپزسینکی کمنیستی لبردمیدا، ململانل لگل ئم جمسردا بخاتل زبندی پوپاگندی دامزراوکانی و قسکرانی.

هروها ئم دخل بل خرایی دگلت. حیزبکانی درویی حکوومت و دژ بل هموو ژیمی ئیسلامی لل ناوندی سرنجی خلك و کملگا و بل ناچاری خودی حکوومتی ئیسلامی دبن. دوو جمسری بایی است – دووی خورداد بل خرایی جگی خی دداتل وینیکی همچشنتر و فرلاینتری سیاست لل ئراندا. ووداوکانی ئم دوایی بم مانایل بل تایبتی گرنگ بوون، چونکل کتایی بل چیرکی کنی دژایتی "ناوخیی" و "درکی" هنا. درکوت کل "ئپزیسینی درکی" کل لل ووشی دوومی خوردادی و میدیای رژئاوادا ناونیشانکل بل وسفکردنی نیارانی هردوو فراکسین. هزکی "ناوخیی" لل ادبدر بهزل کل استوخل لل چارنووسی دساتی سیاسی ئراندا دوری هیل.خولی نوی ووبووبوونوی فراکسینکان کل بل پشکوتنی هبژاردنی خوردادییکان دستی پکرد و برپرچدانوی برفراوانی بایی استی لکوتوو، ئستا بل قناغکی دیکل لل خایی سازان نزیک دبتوو. چند رژی داهاتوو و راسپاردنی پرلمانی ششم تایبتمندییکانی ماوی چند مانگك دیاری دکات. بام شتك دنیایل. لم خولل نویدا جمسری سیممان بل زیندوویی و چالاک لل دیمنی سیاسیی ئراندا دبت. چواشکاریکانی ژنامکانی دووی خوردادیکان دژ بل حیزبی کمنیستی کرکاری و لاینگرانی ووخاندن بل شویکی ممزی دسپکی ئم قناغل نویل ادگینن. سردمی کتایی هاتنی "بیان نخر" لسر همان کاغز کتایی هاتوو. سیاست لل ئران بل ئامادبوونی سربخی خلك دست پدکات.

چ هز و بزووتنوو و حزبکی سیاسی لم سردمل نویدا برز دبتوو؟ چ وتك کاریگری لسر چارنووسی داهاتووی ئران دبت؟ ململانکانی داهاتووی کملگا لل نوان کام هزدا؟ لل درویی حکومت و برگریکارکانی، سل وتی کمایتی سرکی دروست دبن. پویستل بل وردی گرنگی بل هر سل ئمانل بدین.

4- سل بزووتنوو، سل ئایندل

کماری ئیسلامی لل داماندایل. دیسان گپانی سیاسی ئران بل

دەربڕینی بوونی بەرفراوانی بزووتنەوە و حزبی چین و توێژە جیاوازەکان دەکرێتەوە. لەم نووسینەدا بە پێی ئەو هەلومەرجە کۆمەڵایەتییە بابەتیانە و ئەو کۆمەڵە فاکتەرەی کە پێشتر وەک بواری کانی قیرانی سیاسی-حکومەتی لە ئێرانی ئەمڕۆدا ئاماژەم پێکرد، بە بەچوونی من سێ بزووتنەوەی سەرەکی لە لوتکەی مشتومڕە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ئەو سەردەمە نوێیدا ئەوەستن. لێرەدا دەبێت ڕوونی بکەمەوە کە من باسی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی دەکەم نەک حزبی سیاسی. حیزبە سیاسیەکان لە ناخی هەندێک بزووتنەوەدا دەردەکەون و هەوە دەدەن هەڵکانی ئەو بزووتنەوانە کەبکەنەوە و بەپێی کۆمەڵێک سیاسەت و تاکتیکی تایبەت ڕێنوێنییان بکەن. بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی تایبەت حیزبی زۆر و هەمەچەشن بەرهەم دەهێنێت. بزووتنەوەکان لە وێنەی پرسە کۆمەڵایەتی و سیاسییە بەپەلەکان و وەک بەشێک لە خەباتی چینایەتی لە قۆناغێکی کەم تا زۆر درێژدا دەردەکەون. بەڵام پارتە سیاسییەکان نوێنەرایەتی کارلێک و ململانێی هێکخراوەیی کەنکرێتتر و دەورییتر دەکەن لەناو ئەم بزووتنەوانەدا. بە نموونە ناسیۆنالیزم و بزووتنەوەی دژە کۆلۆنیالیزم لە وڵاتانی ڕۆژهەڵات، لەوانە ئێران، لە زەربەی سەدەی بیستەمدا پلاتفۆرمی کۆمەڵایەتی سیاسیی گشتی و سەقامگیرتریان پێکهێنا. بەهۆی ئەو پارت و گروپانەی کە لە ناخی ئەم بزووتنەوە بەرژوازییەدا دەزرانەوە بە ئەوەی سەرکردایەتی ئەم بزوتنەوە کۆمەڵایەتییە بگرنەبەر، زۆر هەمەڕەنگانە بوون، کاراکتەرێکی ڕاگوزەرتریان هەبووە و بەرنامە و سیاسەتی جیاواز و هەندێکجار تەنانەت ناکۆکیشیان پەیدەکردووە. بە هەمان شێوە بزووتنەوەی سۆسیالیستی کە بە گۆشەی چینی کرێکاری پیشەسازی و کرێ وەرگر دەست پێدەکات، بنەمایەک بە سەرهەڵدانی حیزبە جەماوەرییەکان دروست دەکات. ئەم حیزبانە دەبن و دەڕۆن و ڕووخسار دەگۆڕن، بەڵام بزووتنەوەی سۆسیالیستی وەک واقیعێکی کۆمەڵایەتی جێگیرتر دەمێنێتەوە. (لە وتاری "خەباتی چینایەتی و پارتە سیاسییەکان"ی ئابی ۱۹۹۰دا، بە وردی باسم لە پێوەندی نێوان پارتە سیاسییەکان و بزووتنەوە چینایەتییەکان کردووە).

لێرەدا باس لە ڕووبەڕووبوونەوەی سەرەتای سیاسی لە قۆناغی ئێستا و داهاتووی ئێراندا دەکەم. چ پێکهاتەیی حیزب و گروپێک لە هەرێکێک لەو بزووتنەوانەدا سەنگیان بە دەکرێت و سەرکردایەتییان دەبن، پێشبینیکردنی ئاسان نییە، هەرچەندە ئەم حیزبانە ناتوانن لەکاتێدا دروست ببن، وە پێویستە هەر ئەمڕۆ کە
ڕەستە و پێکهاتەکیان لە مەیدانی سیاستی

ئەران دیار بەت

ئەم سە بزووتنەوەیە چین:

١- کەمەنیزمی کرەکاری

سەدەی بیستەم کەتایی هات. ئەم ئەرانە سەردەمی رکابەریی رووسیا و بەریتانیا نییە، سەردەمی بزووتنەوەی تووتن و شەشی دەستوور، سەردەمی هەنانەکایەی پیشەسازی و مەدەرنیزاسیەنی ئیداری، سەردەمی بزووتنەوەی دژە کەلەنیالیزم و بە نیشتمانیکردنی پیشەسازی نەوت، سەردەمی چاکسازی زەوی یان گەشەی شارنشینی. لە دنیای ناوەو و دەرەوەی ئەران، سەردەمی سەرمایەداری بە مشتومە و جیهانییە. چینی کرەکار بوونی هەیە، میحوەری بەرهەمهەنانی کەمەایەتی و ژیانی ئابووری کەمەگایە، ناەزایی دەردەبەت، ئاسەیەکی جیاوازی هەیە، داوای بەدیلەکی دیکە دەکات. بە گومان کەمەنیزمی کرەکاری، واقیعەکی سیاسیی بەردەوام و بەرهەم هەنراو و نەساو و گەشەسەندوو لە ئەرانی ئەم قەناغەدا. ئەکتەری سەرەکیە لە دیمەنی سیاسی ئەستای ئەراندا. ئەمە حیزبی کەمەنیستی کرەکاری دیارترین و چالاکترین ەوتی سیاسی ئەم بزووتنەوەیە. بەام بزووتنەوەی کەمەنیزمی کرەکاری زەر لەم حیزبە فراوانترە. ئەم بزووتنەوەیە هەشتا تەنانەت گەشەیەکی بچووکی لە دەساتی کەمەایەتی خەی ئاشکرا نەکردوو. لە دوا بەشی ئەم زنجیرە وتارەدا باس لە ەوانگەی کەمەنیزمی کرەکاری لە شەی دەساتدا لە ئەراندا دەکەم.

٢- ناسیەنالیزمی بەرژوازی لایەنگری رەژئاوا

ناسیەنالیزمی لایەنگری رەژئاوایی ئەران کەنترین و رەگدارترین نەریت و بزووتنەوەی سیاسیی ئەمەی ئەرانە، کەنەپەرستە، بەام کەن نییە. چونکە سەرمایەداری و رەژئاوای ئەمە سەرمایەداری سەد سا لەمەوبەر نییە. ئەو بزووتنەوەی بەرژوازی ئەرانە بە بەشداریی تەواو لە سەرمایەداریی جیهانی و گەاوی ئەمەدا. ئەمە بزوتنەوەیەکە نەك هەژموونی ئابووری و سیاسی و فەرهەنگی و سەربازی رەژئاوا قبووە دەکات، بەکو وەک ناسنامەی خەیشی دهیناسەت. خەی وەک نوەنەری ئەم جەمسەرە جیهانییە لە ئەران ادگەیەنەت. لە ەوانگەی ئابوورییەو ئەمە ەوتەکی قووەی کەنەپەرستانە و بەرگریکاری بازاەی ئازادە. لە ەوانگەی سیاسییەو بچوکترین وەهمی دروستکردنی سازانی چینایەتی لەسەر بنەمای ەکخستنی سامان لە کەمەگادا نییە و بە توندی دژە کەمەنیست و دژە کرەکارییە. لە ەوانگەی فەرهەنگییەو، بەرگریکاری مەدەلی کەمەگەی ەژئاوایە، بەام بەپەی ئەو مەدەلە ئایدیەلەژییەی ئەمە حوکمەانی ەژئاوا دەکات، بە هیچ شەوەیەک ەشنگەر و مەدەرنیست نییە. بەکو بەتەواوی دەیەوەت رەی ئایین و بیروباوە و ئەندەش و دامەزراوە

نەریتییەکان وەک هەزی یارمەتیدەر لە پاراستنی دەسەاتی بەرژوازی لەدژی چینی کرەکار و سەسیالیزم و کەمەنیزمی کرەکاری ئەم قەناغە بمەنەتەوە. لە ئاستی جیهانیدا ئەم رەوتە یەکگرتووە و بەرگریکاری گشتی و فەرمی و بەسەزە لە ئەمریکا و سیاسەتی دەرەوەی. لە ەوانگەی حیزبییەوە، بەگشتی دەستوورخوازان و پاشایەتییەکان بە گرووپی سەرەکیی ئەم بزووتنەوەیە دادەنرەت. بەەام بە بەوای من، پاشایەتی ەوتی سەرەکی نییە لەم بزووتنەوەیەدا و تەنانەت لە شیکاری کەتاییشدا، سیستەمی هەژموونی بیرکردنەوە و ەبازی سیاسی لەم ئەردوگایەدا پەک ناهەنەت و هیچ چانسەکیشی نییە. تایبەتمەندی سەرەکی ئەم ەوتە لایەنگری ەژئاوا و لایەنگری ئەمریکایە، بەرگریکردنە لە بازاەی ئازاد و دژایەتیکردنی کەمەنیزم. پەلی پاشایەتی بە تەواوی ژەردەستە. بە لەبەرچاوگرتنی دەخی ئەستای ئەران و ناەزایی قووە و ەیشەداری خەکی ئەران بە دیاردەی پاشایەتی، بیرەکەی زیندووکردنەوەی دەسەاتی پاشایەتی بە خەرایی لەم بزووتنەوەیەدا گەشەگیر دەبەت و فەمی سیاسی "شیاوی فرەشتن"ی زیاتر دەتە پەشەوەی مەیدانەکە. دەگەینەوە سەر ئەم ەوتە.

٣- بزوتنەوەی نەتەویی-ئیسلامی رەژهەاتی

ئەمە بزووتنەوەیەکی ەاستەقینەیە. سەرەای ئەو هەز و دەستە سیاسییە جەراوجەرانەی کە بە ئاەای ئایدیەلەژی جیاوازەوە سەر بەم ئەردوگایەن ، و سەرەای دوژمنایەتی و دژایەتی مەژوویی ەوتەکانی ناو ئەم ئەردوگایە و تەنانەت ەووبەووبوونەوەی خوەناوییان لەگەە یەکتردا، یەکگرتنی کەمەایەتی-چین و کولتووری زەرن گروپەکانی ناو ئەم بزووتنەوەیە. دەتوانرەت پەکهاتەکانی شوناسی هاوبەشی ئەم بزووتنەوەیە بە تەواوی ەوون و شیاوی وەناکردنە. ئەگەر کەسەک پرسیاری ئەوە دەکات کە چەن ەیزەکی بەرفراوان لە قوربانیانی کەماری ئیسلامی کە تا ئەستاش لە سەرەتاییترین مافە مەدنییەکان بەبەشن، لە یەک دەدا لەسەر "٢ی خورداد" لە تەنیشت جەلاد و ئەشکەنجەدەرەکانی دوەنیان و ستەمکارانی ئەمەوە دەوەستن و دروشمی پەاهەئەدەن، دەبە کەمەک وردتر بین دەربارەی ئەم بزووتنەوەیە و تایبەتمەندییە سیاسی و کەمەایەتییەکانی. ئەمە بزوتنەوەیەکی تایبەتی بەرژوازییە لە ئەراندا، کە بە پەچەوانەی ئاسەی رەژئاوا و ئەمریکایی و ئەردوگای دیکەی ئەم چینە، نەریتیەن هیوای خواز بووە کە بتوانەت دەسەاتی سەرمایە و سەرمایەداری لە ئەراندا لەسەر بنەمای رووبەووبوونەوە و کەبەکە لەگەە رەژئاوا بنیات بنەت. تەکەیەک لە مەیلە دژە کەلەنیالیەکانی سەرەتا و ناوەاستی سەدەی بیستەم، کولتوری کەنەپەرستانەی ئیسلامی و نەریتی

و بگانپرستی بچووک برژوازی و برژوازی ناوخیی، ترس لە ئیفلاس و دابزینی بوارکانی برهمهنانی تقلیدی دژی قرخکارییە بیانییەکان و لقە ناوخییەکانیان، نازایەتی لە دژی زوتکردنی دسات سیاستمدارک لە ژر فشاری ستمکاری سربازی پلیسی لایەنگری ژئاوا و بە یەک وشە هوەک بە گەینی ژهاتگرایی و ئیسلامیزم و نتویی لە ئراندا بە پشتیوانییەک بە دروستکردنی سرمایەدارییەکی سەن کە مافی چوسانوی کرکاران و سود ورگرتن لەسرچاوە ئابوورییەکان لە ئران لەخدگرت ، بشی،سرکی ئم بزووتنویە کنپرست بوو. لە وانگی تشکیلاتییو، گرووپ و دستە بشومارکانی ئم توژ، درئنجامی هو و پرتوازیی حیزبە سرکییە نریتییەکانی ئپزیسینی ئران، واتە حیزبی توودە و برەی نتویی و هروها پرسندنە ناوخییەکانی ئیسلامی سیاسییە لە ئران لە سدی بیستمدا. بشک لم بزووتنویە ماویەکی زرە و تنانت لەمشدا لژر ناوی سسیالیستدا چالاکن. بوونی یەکتی سڤیت بە ماویەک تنانت دامزراندنی سرمایەدارییەکی ناژئاوایی و دژە ژئاوایی لە ئراندا بە ئگرکی استقینە بە لقەکانی ئم بزووتنویە زانیو. لم بزووتنویدا رشنبیری "سسیالیست" لە علی و حوسن و کربلا فربوو و خومینی لەلایەن خاخای خوندکارییو بە "لینینی ئران" نازناوی "لینین"ی لەنراو. تا ئستاش پلانی ئابووری و مدلی کارگی خیان و بارودخی شخسی و ئخلاقی خیان بە دست دنووسن. سسیالیزمیان ئیسلامی بوو و ئیسلامکیان سسیالیستی بوو. لە کنای ئم سسیالیزمە درینیە، هروها لە کنای فریکاری و پناگی ستملکراوان لە بزووتنوی ئیسلامی یان پپلیزمی بای چپی ئم بزووتنویە، بنی ککخستنی سامان و بیرکی دروستکردنی ئا کمگا لەسر بنمای سازانی چینایەتی و ملکچی کرکاران بە برژوازی لەسر بنمای ناسنامی ئابووری ئم بزووتنویە دامزراو مقولاتکانی وک سرمایەداری و برژوازی نتویی و سربخە، وی گشی ناسرمایەداری، ئابووری تاکی خواپرست و هتد فمی جیاواز بوون کە بش جیاوازکانی ئم بزووتنویە لە مژوودا ئامانجە هاوشو و هاوبشکانیان وسف کردوو. ووخانی یەکتی سڤیت و بلکی ژهات، بناغە ئایدیلژییەکانی ئم هی گی. بازای ئازاد، بیرکی نزیکایەتی و پکوژیان لگە ژئاوا و بکارهنانی مدلی ئیداری ژئاوایی لە بیری سیاسییاندا بهزتر بوو، بام توخمە ژهاتگراییەکی لە هندە ئایدیلژی و سیاسی و کولتووری و ئخلاقییەکانیدا بهز مایو. خە فرهنگی نتویی و ئیسلامی و

دژ خرئاوایی و دژ مدرنیزم، لە وشیکدا، ژهاتگرایی، بیار پایی خئاگاداریی خکی ئران لە کمگاکیاندا بت و چسپی ناوخیی ئم سیستم بت و برژوازی ئرانی لاینگری ژئاوا. بە کمک گرنگیدان، دبینین کە ئم پرسیکی استقینە و واقیعی و زر چالاکە. ئو هاوپیمانتییی لە پشت خومینیو یشت، هزکانی ئم بزووتنویە لخ گرتبوو. ئەم بزووتنەوەیە بە شوەیەکی بەرفراوان لە حکومەتی ئیسلامیدا بەشداری کردووە و سەرەای هرشەکانی دواتری بای استی بزووتنەوەی ئیسلامی هیچ کاتك بە تەواوی لە هاوپەیمانی دەسەات پاك نەکرایەوە. ئو وتانی کە کماری ئیسلامی یان فراکسینکی ئو لم بیست سادا بە پشکوتنخوازان هسنگاندوو، هموویان لق و چ و پپی ئم بزووتنویە بوون. ئەو ئایەی ئەم لە سەر سەری ئەم سوپایو هەدەکا، ئای دووەمی خورداده. بام ئم تنیا قناغکی تپبوون لە ژیانی ئم بزووتنویدا. لم سانی دواییدا بینیمان کە چن لق جیاوازکانی ئم بزووتنویە کە لە ژر فشاری بای استی حکومت و شپلی خنکاندن و کوشتن و سرکوتکردندا پرش و باو بوون لگە سرهدانی دووی خورداد، جارکی دیکە یکتریان گرتو و زیندوو کردو هاوپیمانییە کنکان. تنانت ووخانی یکتی سڤیت وای کرد کە لق کابرکانی ئم بزووتنویە لە یکتر نزیک ببنو. بری نتویی، زرینە و دستە و گرووپکانی دوروبری وک بازی کرکاران، حیزبی توودە، حیزبی نجبران، و ماوییکانی پشوو لە نووسینگی بنی سدر، بزووتنوی ئازادی، موجاهیدینی ششی ئیسلامی و چندانی دیکە ، جارکی تر لە ژر یک چتردا کبوونتو، باکی خودی حکومتی ئیسلامی. ئم بزووتنوی خیان. جیاوازییکانی ناو ئم ئردوگایە راستقینن. بام ناسنامی هاوبشی کمایتی و ئابووری و سیاسی و کولتوورییان بە هەمان شو واقیعییە.

ئم ئم بزووتنویە ناوندی سرنجی چاودرانی سیاسی ئران لە میدیا و حکومتکانی رژئاوا. ئم سرکردایتی ئم بزووتنویە لە دستی خودی بای دووەمی حکومتدایە. بام بزوتنوی دووی خورداد تا ئو کاتی کماری ئیسلامی بپوماوتو گرنگی هیە. بە ئم شانازییە، کخراوکان و دستکانی ئم بزووتنو ئیسلامیە نتوییە، نک هر لە ووبووبوونو لگە کابر حکومییکانیان لە بای استدا، بکوو لە بنتدا لە ووبووبوونوی کمایتییان لگە دوو ئردوگای دیکدا، واتە کمنیزمی کرکاری و لاینگری، برگرییان لە دیاردی دووی خوردادی کرد -ناسیونالیزمی رژئاوا لسر مودایکی مژوویی فراوانتردا

مانای خ□ی پ□یداد□کات ئ□م□ هاوپ□یمانیی□کی سیاسی کاتی نیی□ ل□ دژی "چاود□ری وردبینی شورای چاود□ری "، ب□□کو ب□ر□ی□کی سیاسی چینای□تی □ان□گ□ی□ندراو□ ب□ د□ستو□ردان ل□ چار□نووسی د□س□□اتی سیاسی و داهاتووی و□ات ل□ چوارچ□و□ی□کی م□ژوویی فراوانتردا دوای □ووخانی □ژ□می ئیسلامی□ . ه□□ی دووی خورداد له‌گه□ □ووخانی □ژ□می ئیسلامی و □ه‌نگه زووتر، په‌یوه‌ندی و □□□ی □□به‌ریی خ□ی له بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی-ئیسلامیدا له‌ده‌ست بدات. ب□□ام ئ□م بزووتن□و□ی□ ب□ پ□کهات□ و ئارایشی ناوخ□یی جیاواز و گروپ و س□رکرد□کانی تر ل□ گ□□□پانی دیاریکردنی ئ□رکی ک□تایی د□س□□اتدا د□م□ن□ت□و□.

ب□ ب□وای من ململان□ی ن□وان ئ□م س□ ئ□ردوگای□ د□ب□ت□ بن□مای پ□ر□س□ندنی سیاسی ئ□ران ل□م ق□ناغ□دا. ئ□ستا □□ه□ند□کانی ئ□م ململان□ی□ ئاشکرا بوون. ب□□ام ه□شتا ش□□□ سیاسیی□ س□ر□کیی□کان ل□ ئارادان. □وانگ□ی ه□ری□ک□ک ل□م س□ بزووتن□و□ی□ ل□ خ□بات ب□ د□س□□ات ل□ ئ□راندا چیی□؟ با ل□ بزووتن□و□ی ن□ت□و□یی-ئیسلامی و هاوپ□یمانی دووی خورداد□و□ د□ست پ□بک□ین.

5- □□گی دووی خورداد□ی□کان

م□میای سیاسی

ل□ ن□و ئ□و س□ □□وت□ی ک□ من و□ک ج□مس□ری س□ر□کی سیاسی ل□ دیم□نی سیاسی داهاتووی ئ□راندا ناوم ه□ناون (ب□وان□ ژمار□ ۷)، بزووتن□و□ی ن□ت□و□یی-ئیسلامی ل□م□□دا ز□رترین س□رنجی چاود□رانی سیاسیی□. ب□□ام ئ□م بزووتن□و□ی□ هیچ ئایند□ و □یش□ی نیی□. ل□ □ووی چینای□تی و م□ژوو□و□ ئ□م بزووتن□و□ی□ س□ر ب□ □ابردوو□. ج□وه□ری□ن ل□ناوچوو□. ئ□گ□ر ه□شتا ل□ گ□□□پان□ک□دا ب□ت، ئ□و□ ل□ب□ر ئ□و□ی□ ک□ ست□مکاریی شاهان□ و ئیسلامی و ک□م تا ز□ر خنکاندنی ب□رد□وام ل□ ماو□ی نیو□ی دوو□می س□د□ی بیست□م ل□ ئ□راندا، وایکردوو□ کای□ی سیاس□ت و ژیانی سیاسی ک□م□□گا ل□گ□□یدا هاوس□نگ ب□ت پ□ر□س□ندنی ئابووری سیاسی و ت□نان□ت بیری سیاسی.ل□ ئ□راندا گ□ش□ بکات و پ□ر□بس□ن□ت. دیم□نی سیاسی ل□ ئ□ران، ل□ حکوومت□ی ئ□ستاو□ تا بزووتن□و□ ئ□پ□زسی□ن□کان، چ□قی حیزب و گرووپ و □□وت□ ک□ ل□ م□ژ□ پ□یو□ندی م□ژوویی و بنک□ی چینای□تییان ل□ د□ست داو□. ب□ستنی کای□ی سیاسی ل□ ئ□ران ل□ژ□ر س□ب□ری خنکاندندا، □□گری ل□ ن□مانی کرد□یی ئ□م ه□زان□ کردوو□ ک□ ل□ ق□ناغ□ک□ ت□پ□□یون و س□رهـ□□دانی ه□زی نو□ ک□ ل□گ□□ تایب□تم□ندیی□

بنەڕەتیترکانی کۆمەڵگای هاوچەرخی ئێران و شێوە چینایەتییە سەرکییەکان دەگونجێن لەم کۆمەڵگایەدا. حیزب و هێزەکانی ئەم سوپایە لەکارکەوتوون هەشتا ماون بۆ ئاوڕی لە چوارچێوەی ئاو ململانێ چینایەتییە نوێیەدا کە ئەمڕۆ لە ئێران و لە جیهاندا دەگوزەرێت، وەک ئامرازێکی مادیدی و سیاسیی ژێر بەرژوازی بەکاربهێنرێن.

سەرهەڵدانی ئیسلامی سیاسی و حکوومەتی ئیسلامی لە ئێران لەخۆیدا نموونەی زیندووکردنەوە و دەزێنەوەی بابەتییەتی بزووتنەوەیەکی سیاسیی مردوو لە فۆرمێکی نوێ و بە مەبەستی دەرەوەی چوارچێوە و ئیدیعای ڕەسەنی ئاو بزووتنەوەیە. ئیسلامی سیاسی لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا لە چوارچێوەی جەنگی ساردا زیندوو بووەوە و لە بنەڕەتدا دژ بە گۆشەسەندنی چەپگرایی لە نێو کرێکاران و ڕەشنبیرانی ئاو وڵاتانە و دژی بیرکەی ئازادیخوازانە و لە ناخی قەیرانی حکومەتدا دیکتاتۆریەتی سەربازی و پۆلیسی لایەنگری ڕژئاوا بوون تەنانەت هێنرایە سەر دەسەڵات. کۆماری ئیسلامیی خومەینی بەرجەستەی ڕێنیسانسی ئیسلامیی سەید جەمالدین نەبوو و تەنانەت شەرعیەتی شێخ فەزڵوڵاش نەبوو. ئاوەی لە ئێران هاتە سەر کار و تا ئێستاش کار دەکات، چەتێکی ئیسلامیی دژە چەپە کە بە مەبەستی ڕزگارکردنی سەرمایەداری لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاست لە کۆتایی سەدەی بیستەم و ئێران لە کاتی ڕووخانی ڕژێمی پاشایەتیدا بنیات نراوە.

هەروەها ئاو ئاپۆزیسیۆنە نەتەوەیی-ئیسلامییەی کە باسم کرد، لە بنەڕەتدا پێوەندیەکی مژووویی و خاڵی ئاماژەیەکی چینایەتی هەوای لە ئابووریی سیاسی ئەمڕۆی ئێراندا نییە. دوو لایەنی شێوی چینایەتی لە ئێراندا بریتین لە کۆمپانیزمی کرێکاری و سەرمایەداری بەرژوازی جیهانی. "بزوتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی" ڕاستەوخۆ و بەپێی ئامانج و بەرنامەی لایەنە پێکهێنەرەکانی یان تەنانەت ئاو ئاسۆ چینایەتییەی کە نوێنەرایەتی دەکات، سەر بەم ململانێ سەرەکییە نییە. ژانەکی لاوەکییە. نوێنەری مەقوڵە لاوەکییەکان و چینەکانە. بەڵام وەک هێزێکی سیاسی لەم مشتومڕە ناوەندییەدا بەشدارە. بەرژوازی ئەمڕۆی ئێران لە خەباتی چینایەتی ئەمڕۆی ئێراندا دەورێکی دیاریکراوی هەیە. لەڕەدا دەمەوێت ئاماژە بەوە بکەم کە من دەستەواژەی (بەدەنیاییەوە نادروست) "بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی" بە مانای هاوپەیمانییەکی سیاسی لە نێوان دوو توێژی نەتەوەیی و ئیسلامی لە ئاپۆزیسیۆنی ئێراندا بەکارناهێنم. من ئاماژە بە تاکە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی دەکەم کە لە جیهانبینیدا ئیسلام و

ناسیۆنالیزم وەک پێکهاتە و پایەی ئەرانەکی "سەربەخۆ" و ناسنامەیەکی ئەرانی بە پێچوانە و جیاکاری لەگەڵ هەژموونی ئاوا و تەنانەت شارستانیەتی ئاوادا سەنتەزی کراون. بزووتنەوەیەک کە بە پێناسەکردنی شوناسی خۆی و وێنەی هاوواتیەکی کەمگاکەی پێویستی بە هەردوو ئەم پێکهاتە هەبوو. بەم شێوەیە پانئیسلامیزم و شەرعییەتخوازی لە لایەك و پان ئەرانیزم و گەورەیی ئەران لە لایەکی دیکەوە لە دەرەوەی ئەم بزووتنەوەیەن. ئەم بزووتنەوەیە لە هاوانگەی سیاسی و تەشکیلاتییەوە بە تەواوی پێناسەدکرێت و لە ئاستیدا جەستەی سەرکی ئۆپۆزیسیۆنی دژە شاهانەیی لە ئەران پێک هێنا. مەبەستم لەم بەشەی وتارەکەدا شیکارییەک بە ئاڕاستەی دۆرەیی ئەم بزووتنەوەیە و ئاسەی داهاتووی لە ناخی ئەو قەیرانە سیاسییەی کە لە ئەران دەستی پێکردووە، بخەمەڕوو.

بزوتنەوەی ئیسلامیی نیشتمانی: فرەچەشنی ئاکخراوەیی

پێش ئەوەی بچینە پێشەوە، با کەمێک زیاتر وێنەی خەمان لەم نەرێدا هاوون بکێنەوە. لە رووی گرووپی حیزبی و ڕێکخراوەیی، ئەم بزووتنەوەیە لەئادەبەدەر هەمەچەشن و فراوانە. حیزبی تووده و بەرەی نەتەوەیی کە پایە سەرکییەکانی ئەم ئەردوگایە بوون، لە ماوەی ٢٠ ساڵی دوای ٢٨ی ئابدا هاووخان و کەمێک گرووپی بەرفراوانیان بەجێهێشت. گرووپبەندییەکانی ئەمەی بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی، پارچە و پارچەی سیاسین کە لە ئەنجامی هاوئاهەنگی ئەم دوو پایەی ئۆپۆزیسیۆنی نەریتی ئەرانەوە سەرچاوە دەگرن. بەرەی نەتەوەیی (بە لقە مەزهەبییەکانیشەوە) و حیزبی تووده سەکۆی پێکهاتن و گەشەکردن و دەربەینی سیاسیی ئەم بزووتنەوەیە بوون. فیدای و موجاهید لە ساڵانی دوای پاشەکشەی حیزبی تووده و بەرەی نەتەوەیی، بەشە ئەرگانیکییەکانی ئەم بزووتنەوەیان پێکهێنا. هاوتە ئیسلامییە نەتەوەییەکان (وەک بزووتنەوەی ئازادی و موجاهیدین و شوێنکەوتوانی دیکەی شەریعەتی، ئیسلامییەکان لە "مەدەرنیتە"وە – بە پێچوانەی هاوڕێی پان ئیسلامی و شەرعییەتی چی)، بەشێک بوون لەم بزووتنەوەیە. تەواوی بزووتنەوەی ماویی‌کان لە ئەران بە ئاکخراو و دەستە جەراوجەرەکانیەوە سەر بەم ئەردوگایە بوون. کەنفیدراسیۆنی خوێندکارانی سەرەدەمی کەن و دابەشبووەکانی کەماریخواز و سۆسیالیستەکانی پێشوو و خاتەمی چیکتوندەوەکان کە لەی چونەتە دەرەوە، زەربەی گرووپەکانی نەریتی فیدای و هاوتە لاوکییەکانی تری وەک هاوگای کرێکار هەموو پارچەکانی ئەم کەمپەن. کایەی هونەری و ئەدەبی "پابەند" و ئۆپۆزسیۆن لە ئەراندا لە بنەڕەتدا زاڵ بووە بەسەر ئەم بزووتنەوەیەدا. ناوەندی نووسەران ناوەندەکی گرنگی ئەم بزووتنەوەیە. و دواجار ئاڵای دووەمی خورداد ئەو ئاڵایە کە ئەمڕ

بە شوێکی سەرکی بە یەکێزی ئەم بزووتنەوێ بەرز دەکرەتەوە.

لە یەکەم نیگادا، ڕەنگە زاراوەی "بزووتنەوە" بە ئەم مەودای هەزانە ڕەوا نەبەت. چەن دەتوانین ئەو بزووتنەوێی کە بانگەشەی ئەو دەکەین بابەتییەتی چینایەتی مەژوویی خەی لەدەست داوە و تەنانەت لە سەرمایەداریی ئەمەی ئەراندا بناغەیەکی چینایەتی دیاریکراوی نییە، بە بزووتنەوە ناو ببەین؟ چەن دەتوانین بزووتنەوێک کە (وەک لە خوارەوە دەڕەم) ئایدیا و پرسەکی ئابووری و بەرنامەیەکی کەمەایەتی کە شایەنی ڕەچاوکردنی تەدا نییە ناوی ببەین، بە بزووتنەوە؟ وە لە کەتاییدا، چەن دەکرەت ئەم بازنە فراوانە لە پارت و گروپە سیاسیەکان، کە لە ڕووی تایبەتمەندی ئایدیەلەژی فەرمی و پاشخانی سیاسی و پراکتیکی و نەریتی ڕەکخراوییەوە ئەوەندە هەمەچەشنن و زەرجار تەنانەت بە خوەناویترین شەوازەکانیش ڕووبەڕووی یەکتر بوونەتەوە، بە بەشەکانی بزووتنەوێک ناوببرەن؟

بە بەوای من سەرەای هەموو دووبەرەکی و ململانەی ناوخەیی، ئەم ێیزو هەزەکان بزووتنەوێکی سیاسی پەناسەکراو دروست دەکەن و پەکەوە کاردەکەن بە بەدیهەنانی ئاسەیەکی سیاسی دیاریکراو لە ئەراندا. ئەم ێیزە لەسەر باکگراوندەکی هاوبەشی ئایدیەلەژی و تایبەتمەندی سیاسی و فەرهەنگی دامەزراوە و لە قەیرانی سیاسی ئەستای ئەراندا کەم تا زەر وەک بزووتنەوێکی یەکپارچە دەردەکەوەت و چارەنووسەکی هاوبەش چاوەڕەی دەکات.

دوو جەمسەر لە بەرژوازی سەدەی بیستەمی ئەران

بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی، و مەودای بەرفراوانی حیزب و گرووپەکانی لە ئەران لە دەیەکانی ڕابردوودا، بە بەوای من، دەرئەنجامی لەکترازانەکی بنەڕەتییە لە بزووتنەوەی بەرژوازیدا کە چووە ناو شەشی دەستووریيەوە. ئاسەی دەسەڵاتداری شەشی دەستوری ئاسەیەکی بەرژوازی بوو. ئەمە بزوتنەوەیەك بوو بە ئەوەی ئەران بکرەت بە "وەات" و دروستکردنی "دەوەەت"ەکی مەدەرن و بەهەزکردنی بناغەکانی خاوەندارەتی و مافە تاك و مەدەنییەکان و دامەزراندنی یاسا. پەشهاتگەلەک کە پەشمەرجەکی گرنگ بوون بە پەکهەنانی بازاڕەکی ناوخەیی و گەشەی سەرمایەداری لە ئەراندا. ئەم شەشە دەیویست کەمەگایەکی دواکەوتووی فیودالی و خەڵەکی بهەنەتە ناو سەردەمی سەرمایەداری. شەشی دەستووری بە گوەدانە درەژی و پانی و ڕەهەندە بە بایەخەکانی بەرژوازی ڕەسەنی ئەران، بزووتنەوێک بوو کە ئاسەیەکی بەرژوازیی هەبوو و بە پەشخستنی پەوەندیی سەرمایەداری

لە ئەرانداد. وە سەرەای هەموو هەستی دژە کۆلۆنیالیزم و تەنانەت دژە بیانی لە ڕیزەکانی دەستوورخوازاندا، هەژاوا مەدەل و کەمپاسی ئەم بزووتنەوەیە بوو، چ لە سیستەمی ئیداری و چ لە پۆستە سیاسی و یاساییەکان و چ لە بواری بەرهەمهێنان و ئابووریدا. مەدەرنیزاسیۆن، پەرەسەندنی تەکنەلۆجیا و زانست، عەلمانیەت، ناسیۆنالیزم و لیبرالیزم پێکهاتە سەرەکییەکانی ئاسۆی حوکمڕانی ئەم بزووتنەوەیە بوون. ئیسلامیزم و هەژەمۆنیاتناسی و دژە مەدەرنیزم نەک هەر لەم بزووتنەوەیەدا جێگەیان نەبوو، بەڵکو ئاڵای ئەردوگای بەرامبەر بوو، واتە ئەردوگای کۆنەپەرستی ئایینی و شاهانە.

هەر زوو ئەوە ڕوون بووەوە کە دروستکردن و فراوانکردنی ژێرخانی ئابووری و ئیداری بە گۆشەی سەرمایەداری و تەنانەت دواتریش لەناوچوونی پەیوەندییە موڵکداریەکانی پێش سەرمایەداری، لە ئەراندا لە هێگەی شەشکی بەرژوازییەوە هووی نەداوە، بەڵکو لە ئەنجامی پرۆسەیەکی بیرکراسی بووە لە سەرەوە کە نەک هەر ستەمکاری سیاسی زیندوو دەکاتەوە و دەیهەژێنێتەوە، بەڵکو دەیکاتە گرنگترین ئامرازی ئەندازیاری کۆمەڵایەتی و ئابووری و کولتووری سەرمایەداری. بە کودەتاکەی هێزاخان ئاسۆیەکی دیکە بە پێکهێنانی سەرمایەداری لە ئەران کرایەوە. ئاسۆیەک کە تەنانەت بە هەندێک لە لایەنگرانی دەستوورخوازیش پراکتیکیتر و خواستراوتر دەرکەوت. لەم دووەیاندا بەرژوازی ئەران لە هاوپەیمانی لەگەڵ هێزاوا و وەک بەشێک لە مەدلی ئیمپریالیستی جیهان گۆڕا بە هێزی فەرمی حکومەتی پاوانخواز لە ئەراندا. مەدەرنیزاسیۆنی ئیداری، سیکۆلاریزم، نزیکی لە زلهێزەکانی ڕۆژاوا و پەیوەندکردنی مەدەلی ڕۆژاوا لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ستانداردە فەرهەنگییەکان و دابینکردنی ژێرخانی ئابووری و بەرهەمهێنان بە گۆشەی سەرمایەداری لە ئەران لە چوارچێوەی دابەشکردنی کاری جیهانیی هەبوو، بوو بە ئاڵای پاوانخواز دەوڵەت و بەرگریکارەکانی. لە جەمسەری بەرامبەردا وردە وردە سوپایەک دروست بوو کە ئاڵای دژایەتی ستەمکاری شاهانە و بەرگریکردن لە لقە هێزەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و کاڵا لە دژی سەرمایەی بیانی و قەرخکاری گرت. دژی مەدەرنیزاسیۆن و خەرئاواییکردنی حکومەت، لەم ئەپۆزیسیۆنەدا توخم و ئاسۆی دژە هێژاوایی و هێزەن و ئایدیۆلۆژیای هێژەمۆنیاتخواز گۆشیان کرد. تەنانەت شەرعییەتی ئیسلامگەرایی و دژئیسلامیزم (بە هەمای خومەینی و دژایەتی ئەو بە

دابشکردنی زوی و مافی دنگدانی ژنان) بە غوسی "ئەپزیسیەن" و پشکوتنخوازی غوس کرا و وک نژنکردنویک ناسندرا. ئەم سوپایە لە تەواوی قناغی دەسەاتی پاشایەتیدا، سەکی سەرکیی ئەپزیسیەنی نەتەویی و حیزبە دژە دەسەاتخوازکانی ئەران بوو. ئەم سوپایە حیزبی جەراوجەری بەرهەم هەناوە. بەام لە پشتی هەموو ئەم گرووپەوە، مرۆڤ دەتوانەت بە ووونی ئەم پلاتفەرمە سیاسییە تاکە و هاوبەشە ببینەت. تەنانەت حیزبی تووده و بەرەی نەتەویی کە لەسەر کاغەز و لەسەر بنەمای ئایدیالی سەرکردەکانیان لە ابردوودا، دەکرا پەش ٢٨ی ئاب بە حیزبی مەدەرنیست و عەلمانی هەژمار بکرەن و دواجار چارەنووسی ئابووری ئەرانیان لە چوارچەوەیەکی جیهانیدا بینی، تەنیا بە دانانی خەیان لە چوارچەوەی ئەم نااەزایەتییە ەژهەاتیانەی سەرمایەداری ەسەن و بە قبوەکردنی بنەماکانی ەخنە و جیهانبینی ئەم ئەردوگایە، بوونە بزووتنەوەی جەماوەری. لە دوای ٢٨ی مرداد و بە تایبەتی دوای چاکسازییەکانی زەوی و زاری ساەانی ١٣٤١-١٣٤٧، زابووونی ئایدیەلەژیی ئەم ئاسەیە بەسەر ئەپزیسیەنی دژە شاهانەدا بەیاری لەسەر درا. و دواجار لەگەە ووخانی ژیمی پاشایەتی و دامەزرانی کەماری ئیسلامی، ئەم هەە بە ماوەیەک بوو بە ئایدەلەژیای ەسمی حکوومەت لە ئەراندا.

ماوەی مانگی هەنگوینی ئەم بزووتنەوەیە وەک پشکەک لە دەسەاتدا زەری نەخایاند. لابردنی ئەم بزووتنەوەیە لە حکومەت بە هەرشی خومەینی بە سەر حکوومەتی بازرگان و کەوتنی دەست پەدەکات، بە دوورخستنەوەی بەنی سەدر یەکلایی دەبەتەوە و بە دەنیاییەوە بە کەتایی هاتنی حکوومەتی موسەوی و کەتایی هاتنی خەتی ئیمام کەتایی دەت . لەردایە کە ئەم بزووتنەوەیە جارەکی تر خەی لە ئەپزسیەندا دەبینەتەوە. یەکەیزیی ئەو وشەیەی کە گرووپە ەنگاوەنگەکانی ئەم بزووتنەوەیە بە بەرگری لە ەژیمی ئیسلامیی سەردەمی خومەینی دەزیبوویانەوە، جارەکی دیکە بەرەو نەمان دەچەت. تاوەکە بەرز دەبەتەوە. گەانکاری جەراوجەری ەکخراوەیی ووددات. ئەستا لافیتەی دووی خورداد جارەکی دیکە ئەم ەوتەی یەکخستووە و گەشبینە بە گەاندنەوەی پشکی خەی لە دەسەاتدا.

ئاسە هاوبەشەکان

وەک وتم سەرەای جەراوجەری ەکخراوەکان و مەژووی جیاواز، نابە گومان لەوەدا هەبەت کە بلەکی نیشتیمانی-ئیسلامی تەنانەت لەمەشدا بلەک و ئەردوگایەکە. لە ناوەندی سیاسەتی ئەراندا خەەک، عەشیرەتەکی سیاسی گەورە پەکدەهەنن. ئاسەی کەمەایەتی و پلانی

ئابووریيان وەک يەکن. ڕەخنەی ئەوان لە مژووی ئێران تا ئێستا هەمان شتە. ئەفسانە و قارەمانی دەوڵەتە سیاسییەکانیان يەکن. کولتوری ئەوانیش هەر يەکە. ئەخلاقیان وەک يەکە. جۆرن و ساڵۆژی سیاسی هاوبەشیان هەيە. يەک گەنجینەی ئەدەبییان هەيە. شاعیر و نووسەر و سینەماکارانیان يەکن. پیرۆزیيە سیاسی و کۆمەڵايەتییەکانیان وەک يەکن. سیاسەتی دەرەوەی ئەوانیش هەر يەکە. قسە لەگەڵ يەکتر دەکەن، پێکەوە لە دیالۆگ و "يەکەيزی کردار"ی هەمیشەیی شڵە دەکەن، هەز بە يەکتر دەدەن و هەز لە يەکتر وەردەگرن. دوژمنەکانیان هەمیشە هاوبەشن و دۆستەکانیان هەمیشە هاوبەشن. زاراوە و زمانی سیاسی ئەوان وەک يەکن. نوێژخوێنانیان "ئێران بە ئێرانییەکان" دەزانن و چەپەکانیان بەردەوام چاویان لەوەيە کە کەس سوکایەتی بە "ئایینی جەماوەر" و "ئیسلامی پێشکەوتنخواز" نەکات! سەرۆکی هەموو دووریيەکی ڕەکخراوەیی و گروپییان، ئەوان "کەسکی ناوخەیی"ن لەگەڵ يەکتر. ڕەکخراوەتنکی دۆستجەمعی ڕانگەيەندراو، نەریتەکی سیاسی هاوبەش پەيوەندییەکانیان لەگەڵ يەکتر و کاردانەوەی هیستریکی هاوبەشیان بە بزووتنەوە "ناناوخەییەکان" (وەک کەمەنیستە کرێکارییەکان) ڕەکدەخات و ئاراستەيان دەکات.

بوونی ئەم گرووپە جەراوجەرانە لە ژێر ئاسای دووی خورددا و بەرگریکردن لە خاتەمی، ڕەکەوتکی سیاسی نییە يان وەک هەندێک کەس پێيان وايە دەرئەنجامی پڕتای "پراگماتیزم" و "دووركەوتنەوە لە تۆندوتیژی" لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێراندا نییە. ئەمە يەک ڕەوتی کۆمەڵايەتییە. با ئەم يەکەيزی و خزمايەتیە سیاسیە لە ئاسای سیاسی و ئابووری و فەرهەنگی ئەم ئەردوگايەدا فراوانتر بکەين. بە تايبەت ئەم تايبەتمەندیانە چارنووسی ئەم بزووتنەوەيە لە ململانێ چارنووسسازەکانی داهاتووی ئێراندا دیاری دەکەن.

تێبینی ئەم نوسراوە چاپ نەکراوە و ژمارەی چاپی نیە، تەنها بە بڵاوکردنەوەی لە ئۆنلاين کراوەتە پی دی ئێف
کاوەعومەر

hekmat.public-archive.net #1440fa.html

چیرۆك/ میهرەبان.. ئۆژین فۆهمی

ئۆوارەیەکی هاوین برینێکی قووێی لێ دڕوونمدا درووست کرد، وای لێکردم بێ هەمیشە لێ گەمەی خەشاردنەوە و شاردنەوەی ڕووخسارم بترسم، ترس لێ تەنیاکەوتن و قەومانی کارەساتێك. ئۆوارەیێك، کە تەمەنم هەشت ساڵانێك دەبوو و نەدەبوو، لێگێ هاوێ هاوتەمەنەکانم لەلای دارتووە بەرزەکەی گێڕکێکمان چاوشارکێمان دەکرد. دارتووەکە لێبەر دەرگەی ماڵی سالار باریکەیەی هاوێماندا ڕووابوو، کە ماڵیان بە تەنیشت ماڵی هیوا شەلەوە بوو. سەرم نا بێ قەدی درەختەکەوە وە بە دەستەکانم ڕووخسارم شاردەوە. دەبووایە تا ژمارە دەم ژماردبا و بەدوایاندا ڕێشتبام، تاکو هەموویان گێ بدەم.

ئەو ئۆوارەیە، کە وا دەزانم هەر ئەستایە، هەرگیز بیرم نەچووەتەوە، بە لاەپەتە تا "دە"م ژمارد و بێدەنگ بووم، دووبارەم کردەوە و کە بووم، تاوێکی تر وەستام، ڕووم لە درەختەکە وەرچەرخاند و سەیری چواردەوری خەمم کرد، لەە بێدەنگیییەکەدا دەنیا بوومەوە هەموو هاوێکانم خەیان حەشارداوە.

دەوروپشتی دارتووەکەم پشکنی، تا بزانم داخە ئەوجارەیش سالار لە پشت درەختەکەوە خەی مەڵاس نەداوە، بەڵام لەوە نەمبینی. دارتووەکەم بەجەهەشت و بێ پشتەوەی لادیوارەکەی حەوشەی ماڵی هیواشەل هەنگاوم نا، کە هەمیشە لە پشت ئەو دیوارە ڕووخاوەوە خەی حەشار دەدا؛ هیوا لێبەر قاچەکانی نەیدەتوانی زەر دوور بکەوێتەوە، ئەو پێنادیوارە گونجاوترین پەناگەیێك بوو بێی. هیواشم نە لەپاڵ دیوارەکە و نە لەناو حەوشە بێدەرگاکەیان نەدەزیەوە. لەوە دوورکەوتمەوە و ڕێشتم بەدوای ئازادی باڵابەرزدا بگەڕێم، کە بە لێقدرێژ ناومان دەبرد، ئەو دەبوو خەی زەر کووە کردبایەوە تا کەسمان نەیبینین.

پاشان بەدوای منداڵەکانی تردا گەڕام، سەیر بوو، نە ئەوان لە شوێنەکانی خەیان بوون و نە دەنگی هیچ کامێکیشیانم لە دوورەوە دەبیست. دوایین شوێن، کە بەنیاز بووم شاڵاوی لێ گێ بدەم، دارهەرمە پیرەکە بوو، کە بەرانبەر ماڵی یەکێك لە هاوێکانمان بوو. بەرەو درەختەکە… بندیواری خانووەکەی هاوێکەمانم جێنەهێشتبوو، درەختە قەدەئەستوورەکە خەی پێشاندام و نەدام، کە گوێم لەە هەریەك لە دایکی سالار و هیوا بوو، بانگیان دەکردن: "منداڵینە درەنگە وەرنەوە! کاتی نانخواردنە" بەرەو درەختەکە ڕێشتم و گوێم لێیان بوو دەیانگوت: "دەبێت ئەو منداڵانە بگەڕێنەوە، نەکا دیسان ئادەمیان لێ پەیدا ببێت".

ئادەم ئیستکی پ کردم، خی نا، ناوەکەی، ترس هانای وەبەرهنام، ویستم نەچمە لای درەختەکەو، بەام حەزی گدانی شاو برو ئو دنەی دام. دنیا بووم، کە هەمیشە لە پا دارهەرمکەوە قنج دادەنیشت، دەست بە چاوەکانیەوە دەگرت و لەو وایە کەس نایبینت. ئاخر ئەو لە هەموومان بچووکتر بوو، بەام کە چەندجارك بەچواردەوری درەختەکەدا سووامەوە، سەیر بوو، شاویش لەو نەبوو!

گەرەکم بوو لە درەختەکە دوور بکەومەوە. لەو ساتەدا لەسەر لقوپپی درەختەکەوە هەستم بە خشە و جووەیەکی نام کرد. سەرم هەبی و ئادەمم لەسەر دارهەرمکەوە بەدی کرد، ئەوجارە خی بوو، قاچکی نووشتاندبووەوە و قاچەکەی تریشی بە لقکی درەختەکەدا شکردبووەوە، دەستە باریك و تووکنەکانیشی بە لقکی بەرزترەوە گرتبوو، چاوە شینە گەورە پنگاساکانیشی هەتقیبوونە چاوەکانم، وەك ئەوەی خی بە نچیرەکەی مات دابت، خی مات دابوو. لەرز هەموو گیانمی داگرت، قاچەکانم بە نەهاتن لەگە خمیان بەرم و بی دەربچم، نەشمدەورا بەباشی تەماشای بکەم. قاچە ئارەقکردووەکانم لە ناو نەعلە ەساسییەکانمدا تووندتر کرد، کەچی قاچەکانم لەدوم نەدەهاتن. خون لە دەمارەکانیان مەیی بوو. بە ئەوەی دەرفەتکم بە بەخس، ابکەم و نەکەومە ژر دەستی، بەام تقیبووم، ترس وەجووەی نەهنان. زمانم هەهنایەوە، بەام هاوار و اکردنی چی؟ خە هزی ئەژنم نەمابووە تا ابکەم، ئاخر ئەو بە بازك خی هەداوەتە خوارەوە، وا لە بەردەممدایە. خە دەنگیشم دەرنایەت تاکو هاوار بە منداکان بکەم و بم: "فریام بکەون، ئادەم لرەیە، ئەو شتە لرەیە" منکی لاەپەتە تازە زمانم لە گە کەوتبووە.

هەر زوو بە دەستوپەنجە بەهز و زبرەکانی، تووند یەخەی کراسە شینە قکورتەکەمی گرت و بەرەو خی پەلکشی کردم. هەوی خاپسکاندنم هەبوو، بەام نە هزی ئەوەم هەبوو پاکی پوەبنم، نە لەبیری ئەوەش دابووم گاز لە دەستوپەنجە ناشیرین و زبرەکانی بگرم. ئەو هەر ایدەکشام و ایدەکشام. نینکە درژەکانی پشتەمل و گەردنمی زامدار کردبوو. نەمدەزانی بە ئازاری قە و باسکم ابگەم، یاخود لەهەوی گرتنی بیجامەکەمدا بم، کە خەریکبوو لەپم دادەکەندرا. بە ئەوەی لاستیقەکەی لە کەمەرم نەترازت، هەردوو دەستم تووند بە بیجامەکەوە گرتبوو، کە هەر سپدەی ئەو ژە، پوورە میهرەبانم لاستیقەکەی بە دانەیەکی تووند و تتر بە نەگیبووم، بەکوو بە مەبەستی تووندکردنوی یەك دوو گری لدابوو.

تا دەهات جگەی ئازاری لاستیقەکە لەنو قەدمدا زیاتر دەبوو، منیش زیاتر بستم لدەبا. پاوە ەقە چەرمەکانی، لەسەر قاچم دانا و

پاکی پەوەنام، ئیدی دەستم لە کەمەری بیجامەکەم پچڕا و لەپەم داکەندرا.
دیسانەوە ویستم ڕابکەم، ئەوجارە تووند گرتمی و دەستی بە لاستیقەکەمەوە گرت، شەروانەکەی هێنایە خوارەوە، ووو لە درەختەکە پاکی پەوەنام و تووند خێی پەوە نووساندم. خێرا خێرا تفی لە دەستی دەدا و تێنەدەگەیشتم و بەهوودە هەر خەمم ڕادەپسکاند، بەڵام هێزی منداڵێك لەکۆ و ئی مرۆڤکی پێگەیشتوو لەکۆ، چجای ئەوەش کە ئەو مرۆڤە ئۆژدیهایەك بێت بۆ خێی.
چەند خوولەکێك ڕەتی دابوو ئادەم تووند خێی پەوە نووساندبووم، کە دەنگە دەنگی هاوڕێکانم هاتە بەر گوێ، دیاربوو منداڵەکان بەرەو لامان دێهاتن. هیوا بە دەم هاویشتنی بەردێکەوە نزیك بووەوە و هاواری کرد: "دەی با بەردبارانی بکەین، بەرد لەو شێتە بگرن".
ئیدی من نازانم چۆن بوو بیجامەکەمم هەڵکێشایەوە و هەر یەکێکمان بەلایەکدا ڕامانکرد. ئادەمیش تا نزیك ماڵەوە دوامان کەوت، بەڵام ئەوجارە هیچ کەسێکمانی بۆ نەگیرا.
ئیدی لەو ئێوارەیەوە من هەرگیز توخنی چاوشارکێ نەکەوتمەوە. ماوەیەکی زۆر ترس هەراسانی کردبووم، تەنانەت لانێو پێخەف و لە خەونیشدا مێتەکەی ژێر درەختەکە دەستی لێهەڵنەدەگرتم، زۆر جارانیش بە دەم خەوەوە وێنە و هاوارم دەکرد.
هەرچەندە ئادەم توخنی هاوڕێکانیشم کەوتبوو، بەڵام هەر بیرم لەوە دەکردەوە، کە هەموو هاوڕێکانم بە گونوقووونی ڕووتەوە منیان بینیبوو. لە دوای ئەو ڕۆژەوە پووڕە میهرەبان قایشی بیجامەکەمی بە دانەیەکی تووند و تێتر گرێی، بۆ ئەوەی هیچ ئادەمێك نەتوانێت لە پەمی دابکەنێت. شەوانەش چرای ژوورەکەی خامۆش نەدەکرد و چاودێریی زیاتری دەکردم.

ئەو ئێوارانەی هاوڕێکانم لەگەڵ دایکیان بۆ یاریی تێپێن دەهاتنە حەوشەکەمان، گوێم لێبوو ژنەکان لەگەڵ پووڕم دادەنیشتن و باسی ئادەمیان دەکرد، کە بۆچی دەستدرێژیی دەکاتە سەر منداڵان. منیش بۆ گوێگرتن لێیان خۆم لە هاوڕێکانم دەخافاند، بۆ ئەوەی شتێك لەمەڵ ئادەمەوە ببیستم. وەك لێیانم دەبیست ئادەم لە تەمەنی ئێستای منداڵ بووە، لەناو کۆگەی گوێەبەڕۆکاندا کەسێکی نەناسراو دەستدرێژیی کردبووە سەر. ئەو ڕووداوە ببووە هێی ئەوەی باری دەروونیی تێکبچێت و خوولیای دەستدرێژییکردنە سەر منداڵانی تێدا بفراژێت. پووریشم تەنیا گوێی لێیان دەگرت، خەیاڵی دەڕۆیشت و بۆدەنگ.

دیسان، بۆم نیوەشەوێ لێ خۆ ڕاپەڕیووم. هەرچەندێ پێنج ساڵێك

بەسەر ئەو ووداودا تەپەیوو، بەام وا ئەمشەویش جارەکی دی مەتەکەکەی لە خەو ایپەاندووم. لەنەو پەخەفەکەم سەیری دەوروپشتی خەم دەکەم، چاوم بەدوای پوورمدا دەگەم و پوورم لە جەخەوەکەی نییە. چەند ەژەك لەمەوبەر پەی گوتم: "تە ئیدی دەنگت گە بووە، پەویستە ژوورەکت بە جیا بکەمەو"
ماوەیەکە شەوانە وەك جارانە ئەو بەرگە سەتەنە لووسانەی ناپەشەت، کە هەریەکەی جەر و ەەنگەکن، بە خەوتن دەیپەشین و قەە سپی و ووتەکانی تەیدا بەدیار دەکەوتن. ئەو کاتانەی دەیخستمە نەو باەکانییەوە خەتەك لەنەوان مەمکەکانیدا دروست دەبوو. ئا، من هەست دەکەم خەیم لە دەپارەزەت، چونکە لەو شەوەوە، کە خەیم پەوە نووساند و کوەمە گوەەنگەکانیم ماچ کرد، ئیدی خەیم لە دوورەپەرەز دەگرەت و بە دەور و پشتمدا نایەت. چاوەوانم و بەکوو پەیدا ببەتەو، بەام ماوەیەکی بەسەردا تەدەپەەت و هەر دیار نییە. ترس و دەکووتە دامدەگرن. لەخەم دەپرسم ئاخە دەبە بەم نیوەشەو بە کوە چوو بەت، کە منی وا بەتەنیا لەر جەهەشتووە؟ تە بەیت چی بەسەر هاتبەت؟
لە کەیەو و بەچی من کەوتوومەتە لای پوورم؟ بە لای خەزانەکەم ناژیم؟ نازانم. چەندین جار ئەو پرسیارانەم لەی کردووە، بەام تا ئەستا وەامەکیم لەی دەستگیر نەبووە و دەپەەتەوە لایەکی تر. خەشم بەجەرەك وابەستەی بووم و سەزم بەی هەیە، کە زیاتر حەز دەکەم لای ئەو بژیم و بە لای خەزانەکەم، کە لە شار دەژین، نەگەمەو.
ژنەکە زەر حەزی لە خوەندنەوەی چیرەك و ەمانە. زەربەی شەوان دوای کارەکانی ماە، لە کتەبخانە بچووکەکەیەوە کتەب دەردەهەنە و بەم دەخوەنەتەوە، منیش هەر لە زووەو بەو مەشکە بچووکەمەوە لەگەە چیرەك و داستانەکانیدا گەشت بە نەو دونیادا دەکەم.
سەرەای ئەوەیش خەمەکی قووە لەچی زاندووەتە بەر چاوەکانی. تەنانەت خوەندنەوەی کتەبیش ئەو خەمەی نەەەواندووەتەوە. ئاگام لەی بووە هەندەك جار نائاگایانە ئاهی هەەکەشاوە، دەپ دەپ فرمەسکی ەژاندوون. من هەر لە زووەو بە بەدەنگی تەماشام دەکرد و سەرەدەرییم لەو نهەنییەی نە دەکرد. ئای چەندم حەز دەکرد نهەنی ئەو خەم و فرمەسکانەی بزانم!
نەك هەر ئەوە، بەکوو ئەو دەمانەی، کە لە ناندەنەکە دەبووین، تاوەك لەم ەادەما و هیچی نەدەگوت، لە خەیەوە هەدەچوو. ئەو ساتەی پەشەکاو و هەناسەسوار دەبوو، دەرگەی کەوەنتەرە بچووکەکەی دەخستە سەرپشت و هەرچی پەرداخ و پیاەی نەخشدار هەبوون؛ دەی گرتبوونی و لە شارەوە سەندبوونی، یەکە بەیەکە لەناو ەفەی کەوەنتەرەکەی دەردەهەنان و پەکی دادەکەشان، زرینگەیان لەوە بەرز دەبووەوە و

دشكان. دەستوپەنجەكانی خونیان لدەچا. من حەپەساو بە چاوی مندانانەمەوە تی ادمام، بە ئەوەی بزانم چی دەگوزەرت. بیرم لەوە دەكردەوە ئاخ ئەو چژ لە شكاندن و وردوخاشكردن وەردەگرت یاخود چژ لەبینینی خون؟ بام من بەوە اهاتبووم، كە هیچ پرسیاركی لنەكەم. هەندك شەو لە پ بە پتاو دەیشت و دیار نەدەما، لە كاتی هاتنەوەی تا بەیانی خەوكی قوو دەخەوت. منیش سەیر، بە ئارەزووی د تەماشای ووخسار و قژە زەردە ئاسكاوەكەی و لوە ئاەكەیم دەكرد، ئای چەند حەزم دەكرد بە هەموو هزی خم گازكی تووند لە لوەكانی بگرم، بەام ترس ئەو یەی ل كور كردبووم.
سەرەای چرچولچیی ژر چاوەكانی، هتا ئستاش جوانییە تەلیسماوییەكەی خی لەدەستنەداو، دەتوانم بم، ئەو سردمانك جوانترین ژنی شارچكەكە بووە. هەربیە هەموو نیگاكانی پیاوان لەسەر ئەو بوون، پیاوی ژندار، ەبەن و تەنانەت كوە گەنجەكانیش. بەتایبەت لە بەهاراندا ئەودەمانەی، كە شكفەی گوەكان دەشتودەریان دەازاندەوە و خەكی بە بەرگی ئاووااوە بە سەیران و گەشت وەدەر دەكەوتن. ئەویش وەك ئەوان خی دەازاندەوە، بام جوانییەكەی وی لە جوانی ژنانی دی جیاوازتر بوو.
ئەوكاتانەی بای نەسیم گەمەی بە تاەكانی زوولفی دەكرد و نیوەی ووخسارە ساف و لووسەكەی دادەپشی، هندەی تر پیاوانی شەیدا دەكرد، هەموویان بەتاسەی بزەیەكی بوون. بە ئاواتی خەونی باخەیەوە بوون، بەام ئەو خشیی لە هیچ پیاوكی شارچكەكەمان نەدەهات و بزە نەیدەگرت. تەنانەت كوپكترین پیاوانیش لە چاوی پوورمدا هەر لە گورگك دەچوون، دەیزانی ئەوان تەنیا وەك حەز و ئارەزوو دەیبینن.

وك بم دووایییان بم وونبووەتەوە ئو تمنی یازد سان بوو، ك ئوارك دایبابی بە كارك دینرن بە مای دراوسیكیان. بو بانگی شوان ل كانكدا پیاوكی ل پیدا دبت و لەلای درەختكی نزیك مایان، وك گورگك دستدرژیی دكات سری. پدچت درەختەكان لم شارچكیدا تنیا بە ووداوگەلكی لو جر نژرابن. هاوارکردنی پوورم لەو دەمەدا كمەە كەسك لە گەورە و بچووك لەو ناوە كدەكاتەوە، بام كابرا خی لەبەر چاوی هەموویاندا ون دەكات و كەس نەیزانی ك بووە و بە كو چووە. چند سانك دوای ئو ووداو پوورم جارك بە خدرمانخواردكردن هوی خكوشتن ددات، بام نانك و باپیرم فریای دكون و دیگیننە نخشخان. ئو نمرد، بام هموو

حزێکی بێ هاوسەرگیری تێدا مرد. من ئەو کاتانە نەمدەزانی بۆچی پووڕم شوو ناکات. ئێدی لە ترسی گیانی پووڕم، نەنك و باپیرم بڕیاریاندا من لای ئەو بمێنمەوە. بۆی ئەوە چیرۆکی هاتنی من بۆت بۆ ئەم ماڵە؟

لە ناو پێخەفەکەمدام، خۆو لێ چاوانم تێراوێ و پووریشم هەر دیار نییە. نۆکا پووریشم خۆناسا لەم ماڵە تێرا بۆت. بۆ نیگەرانییەوێ لەناو نوێنەکانم دڵمێ دەرەوە. بۆدەنگ بە ناو ماڵەکەدا دەگەڕام، بەڵام پووڕم لە هیچ کام لە ژوورەکان دیار نییە. دەنگێکی نامێ دێتێ بەرگوێم، وەك ئەوەی کەسێك لەبەر خۆیەوە قسە بکات یا دەنگی ئاهونالە، هەناسەیەکی ماندوو یان دەنگێگ لەو جۆرە دەنگانەی، کە مرۆڤ سەراسیمە دەکەن. دەنگە نامۆکەێ بەرەو ژوڕ پلیکانەکانم دەبات. لەژوڕ پلیکانەکاندا ژوورێکی بچووك، کە کەلوپەلی زستانان یاخود هاوینانی تێدا هەڵدەگیرێت. نزیکتر دەبمەوە و لەبەردەم دەرگەکەدا ڕەقدەبم، بڕەنگ دۆستم و هەناسەم لێدەبڕێت. دەرگەکێ بەهەی تێکچوونی کۆلانەکەیەوە بەێ تەواوی دانەخراوە. من لەنێو تاریکییەکەوێ تیشکی ڕووناکیی لێ کۆلێنی دەرگەکەوە بەدی دەکەم. لێیەوە پووڕم دەبینم بە ژێر کراسێکەوە لەسەر موکێتێکی گوێگوێییەوە دانیشتووێ.

لایەکی ڕووخسار و جەستەی لە منەوە دیارێ، لایەکەی تریشی لەو ئاونێیەوێ دەبینم، کێ بڕانبەری دانیشتووێ و قاچەکانی لێ بەاو کردووەتەوێ. چەند دانێ مەمەکی لای خۆیەوێ دانەاوێ و چەند دانەیەکیشی داگیرساندوون. ئەو لێ ئاونەکەدا لەخۆی ورد دەبێتەوە وێ دەست بە ڕووخسارە نەرمەێ بگەردەکەیدا دەخشێنێ، قژە زەرد و ژاکاوەکەی لەسەر ڕووی لادەدات. دەیبینم خۆی ڕووت و قووت کردووەتەوە. شەرمێکی تێکڕا بە خۆم دامدەگرێت. ئای خودایێ چی دەبینم! من یەکەم جارمێ ژنێك بەو جەستە سپی و سڕەوە دەبینم. حەز دەکەم بگڕەمەوێ دواوێ، بڕەام حەزەك ڕامدەگرێت، بەخۆیەوە دەمگوشێت. دەبینم دەستێکی بە ناو گەیدا دەخشێنێ و دەستەکیشی بە مەمکەکانیدا دەهێنێت، کە چەشنی دوو سێو بەرەو سیسبوون دەچن. منیش هەمان شت دووپات دەکەمەوە، دەست بە ناو گەم دەبەم و هەست بە ئەندامی نەرینەم دەکەم، کە ڕەق دەبێت، وەك ئادەم بە تف تەی دەکەم و هەست بە خۆشییەکی لەڕادەبەدەر دەکەم. جارجارێ سەری بەرز دەکاتەوە، لێوەکانی دەگەزێت و چاوەکانی دادەخات. بە دەستێکی هەردوو مەمکی بەیەکەوە دەنووسێنێت و بەرزیان دەکاتەوە. دەیەوێت گەی مەمکەکانی بە زمانی تەێ بکات، بەڵام بەی ناکرێت. ئاهونالەی تێکەێ بەهەناسەی تەنیایی خۆی بووێ و زڕ نامێ دێتە بەرچاوم، لەوە دەچێت زڕبەی شەوان ئەوها لەگەێ خۆی تێکەێ بووبێت.

خ□را لە دەرگەکە دوور دەک□ومەوە، بە پ□دزک□ د□چمەوە ناو پ□خەفەکەم، بە□ام شت□ك لە زەینمدا بەرەو خوار دەجوو□□ت، هەستدەکەم لەن□و دەستمدا دەپووک□تەوە و خەریکە بەردەب□تەوە.

٢٠٢١

دا□مانی ئابووریی بریتانیا ن□ك ب□ گ□□ینی د□موچاو□کان ب□□کو ب□ گ□□ینی حیزب□کانیش ز□حم□ت□ چار□س□ر بکر□ت.. زاهیر باهیر

ئ□و□ی ک□ ئ□م□□ ب□ ناوی ئابوری لیبرا□ ل□ ز□ر□ك ل□ و□اتاندا پیاد□د□کر□ت، ئابووریی نیی□ ب□□کو ج□نگ□کی س□رانس□ریی□ ک□ ب□رانب□ر ب□ دانیشتوان□ک□ی ب□□□د□کر□ت. ج□نگی □ووتان□و□ و چ□وساندن□و□ و برسسیکردنی ز□رین□ و ه□□ک□ندنی ز□ر□ك ل□ ز□دی خ□یان و باوباپیرانیان و دروستکردنی ج□نگ□کی □است□وخ□ی کوشتن و ب□ین و و□رانکاریی□.

ئابووریی□ك ک□ ل□س□ر خ□□ن و ج□نگ و کوشتن و ب□ین بژی و ب□رد□وام ب□ت ئ□م□ چ ئابووریی□ک□؟ ئابووریی□ك ک□ ب□ ک□مای□تیی□کی ئ□کجار ک□م خ□ر□کی ز□ر بداتو□ ن□ك ب□ ه□موان ، چ ئابووریی□ک□؟ ئابووریی□ك چ□ند ف□رمیل□ی□کی و□کو ب□رزکردن□و□ی ب□های پار□ و دابزینی، زیادکردنی □□ژ□ی سوو و ک□مکردن□و□ی، ه□□ئاوسانی پار□ و دابزاندنی بیسو□□ن□ و ب□□□ی بکات، چ ئابووریی□ک□؟ ئابووریی□ك ک□ ب□ پژم□ی ک□س□کی ز□ر د□و□□م□ندی و□کو □□ب□رت م□ردك ، ج□رج س□ر□، ئ□لون میسك ، ج□ف بیز□س و بی□ گ□یت و ه□ند□کی تریان بدات ل□ تای□ك ل□ دارایی و□اتان، چ ئابووریی□ک□؟، ئابووریی□ك ک□ ت□نها 4 وش□ی ب□س□ ل□لای□ن ئ□و زاتان□ی س□ر□و ب□ دا□مانی: ” ئ□م سیست□م□ ه□ر□س د□ه□ن□ت” ، د□ب□ت چ ئابووری□ك ب□ت؟

بریتانیاش ی□ک□ک□ ل□و و□اتان□ خاو□نی ئ□و چ□شن□ ئابووریی□ و ل□م ج□نگ□دای□. دوای ق□یران□ دارایی□ک□ی سا□ی 2008 تا ئ□ستا بارود□خی

ژیانی دانیشتوانی بریتانیا لە خراپیدایە و کاڕ بە کاڕیش بەرەو خراپتر دەڕوات کە لە ئێستادا گەیشتۆتە لوتکە. هەر بەهەی ئەو بارودۆخەوە لە شەش ساڵدا چوار سەرۆك وەزیری سەر بە هەمان حیزب هاتوون و کەیشتوون .
لەگەڵ ئەوەشدا باری ژیانی خەڵکی بریتانی بەرەو خراپ و خراپتر کەیشتووە. کولفەی ژیان بە کاڕەی لە سەدا 10 کە ئابووریناسەکان و حکومەت پێیدەڵێن هەڵئاوسانی پارە سەرکەوتووە ، لیستی بینینی دکتەری پسپۆڕ و داخبووون بە خەستەخانەکان لە 6 ملیۆن کەسەوە لە مانگی نیسانەوە بە 7 ملیۆن کەس سەرکەوتووە، کولفەی منداڵ لە حەزانەدا، باخچەی منداڵاندا سێیەك و دوو لەسەرسێی داهاتی خەزان دەبات ، بەهای پاوەند لە ساڵی 1976 وەك ئێستا دانەبەزیوە، بەرزبوونەوەی غاز و کارەبا بە کاڕەی لە سەدا 84 لە سەرەتای ئەم مانگەوە سەرکەوتنی زیاتریش لە ساڵی نوێدا، ئەوانەی کە سلفەی عەقاری 200 هەزار پاوەندیان لەسەرە کە تا ئادیەك کەم، وا پێشبینی دکرێت تا کۆتایی ساڵی 2024 بڕی سلفەکەیان بە بڕی 5 هەزار و 100 پاوەند سەرکەوێت، کرێی خانووش بە ئادیەك لەبەرزبوونەوەدایە کە زەرەك چی تر ناتوانن بیدەن، مەرکەزی خەراك بەخشینەوەکان هەفتانە زیاتر قەرەباغ دەبن و خەی داوە لە ملیۆنەك کە بەشکی زەریان کار دەکەن.
بە هاتنی سەرۆك وەزیرانی نوێ ، لیز تروس، و دەستەو تاقمەکەی ئابووری وڵاتی بەرەو داهمان برد. سیاسەتەکانی حکومەتی نوێ لە ئابووریدا کە چەند کاڕێك لەموبەر بەیانیان کرد هەر لە دژایەتی ژینگە، هەڕەشەی زیاتری سەرکوتکردنی خەڵکی و سنوردارکردنی زیاتری ئازادیەکان لە کاتگای یاساوە، هەوەشاندنەوەی لە سەدا 45 باج لەسەر داهاتی زیاد لە 150 هەزار پاوەند کە بەیار بوو لە مانگی نیسانی ساڵی ئایندەوە بکەوێتە کار، هەڵانەوەی باج لەسەر کەمپانیاکان کە لە ئێستادا بە کاڕەی لە سەدا 19 یە کە ئەمیش بەیار بوو لە مانگی نیسانی ساڵی ئایندەدا ببێتە لەسەدا 25 ، زیادکردنی بەشدارایکردنی بیمەی نیشتمانیی، هەڕەشەی دەستگرتنەوەی سەرفکردنی پارە لە خزمەتگوزاریەکاندا، هەندەکی دیکە لەم سیاسەتانە وای کرد کە بەهای پاوەند هاتە بکات و هاوکاتیش کارایی زەر خراپی لەسەر تەواوی ئابووریی دانا. هەموو ئەمانە کاڕانە لە سەر ژیانی ئاسایی هەرە زەرینەی خەڵك کەنگدەداتەوە.
بە چارەسەری ئەو بارەی کە خولقەندارا و بە ئەوەی بەهای پاوەند زیاتر نەشکە، بانکی مەرکەزی بەدەم حکومەتەوە هات وبەیاری دا کە بە ماوەی دوو هەفتە بایی 65 ملیار پاوەند ‘بەند’ی [لام وایە بە کوردی کەمپیالە و سەندی کانی خەمان دگرێتەوە] کەی بە

فرشتنەوەی . ماوەی ئەو دوو هەفتەیە کە بۆ دیاریکرابوو تا ڕۆژی هەینی هەفتەی پێشوو بوو، 14/10 تەنها بایی 7 ملیار بوند کەڵەکە و نرخی پاوەندیش هیچ نەچووە سەرەوە و یارمەتی حکومەتیشی نەدا لە ئارمکردنەوەی بازاڕ و بەرصەدا. ناچار سەرۆك وەزیران وەزیری دارایی کە برادەر و هاوپەیمانێکی زۆر نزیك و دەرینی خۆی بوو دەرکرد و کەسێکی دیکەی کردە وەزیری دارایی .
ئایا دانانی وەزیری دارایی نوێ ئەم گرفتە لابەلا دەکاتەوە؟
بە بۆای من گرفتەکە نەك هەر بە گۆینی دەموچاوەکان، بەڵکو بە گۆینی حیزبەکانیش لابەلا نابێتەوە. ڕاستە سەرۆك وەزیران وەزیرێکی نوێی داناوە و بڕیارێك ئایدیای هەیە بۆ چارەسەری کێشەکان و هەڵە گەلەك لەو سیاسەتانەی پێشمیان بووەتەوە بەڵام پێشیمانبوونەوە و هەڵپەساردنی بڕیارەکانی بۆ ئایندە، نە یارمەتی بەردەوامبوونی حوکمی دادات و نەچارەسەری گرفتەکانیش دەکات، چونکە 40 ملیار پاوەند دەبێت جێگای بۆ بکرێتەوە و پێ بکرێتەوە کە نازانرێت لە کوێوە هاتووە.
لەم وڕاتانەدا لە بڕیارێوەی حکومەت لەسەر پارەی باج دەژی ناتوانێت و ناکرێت بە یاری هاوکاری کارتێکی خزمەتگوزاریی وەکو پەروەردە، تەندروستیی، هاتوو چۆ ئاوانی دیکە بدات، یاخود باج لەسەر لایەنێك بهێنێتە خوارەوە یا بیمەکان زیاد بکات ئاگاڕ بۆ گوڕەی ئەو پارەیە، پارەی بە دیاری نەکرابێت و سەرچاوەی هاتنی ئەو پارەیە یا ئەو بڕە باجە داشکاوە بیان نەکرابێت.
چارەسەرکردنی ئەم 40 ملیارەش کە قەنگە بڕێك بەهای پاوەند بەرزبکاتەوە و ئابووریش تەزەك ببوژێنێتەوە. بەڵام نانی ئەم هەنگاوە بە وەزیری نوێی دارایی یاخود هاتنی حیزبی لەیبەر بە سەر حوکم زۆر زەحمەتە چونکە پەیداکردنی ئەم 40 ملیار پاوەندە بۆ ئای من تەنها لە یەکێك لەم چوار ڕێگایەوە دەکرێت .
یەکەم: کەمکردنەوە و بینینی بڕشەك لە بیمەکان و پارەی شارەوانییەکان و خزمەگوزاریێکانی کە لە سەرەوە دەستنیشانم کردن. ئەمەش گرفتی زیاتر دروست دەکات هەر لە زیادبوونی ژمارەی بێتاڕ و بوون بە بارێکی قورس بەسەر دەوڵەتەوە و کەمبوونەوەی توانای کەینی کاکان، واتە هەواشکردنەوەی نشونمای ئابووریی ڕەیشتن بەرەو قەیران.
دووەم: زیادکردنی باج لەسەر ساماندارن و کەمپانیاکانی بزنس و سپاندنی باج بە سەر ئەو سەرمایانەی کە لە وڵاتانێك دانراون و باجیان لەسەر نییە. ئەمەش ناکرێت و مایەی قبوڵ نییە لە لایەن ئەو لایەنانەوە.
سێیەم: چاپکردنی پارەی زیادە لە لایەن بانقی مەرکەزییەو هەر وەکو

لە سەردەمی کەرەنادا کرا لەژەر ناوی quantitative easing ، ئەمەش دەبەتە هەی بەرزبوونەوەی زیاتری قەرزی نەتەوەیی کە دانەوەی دەوەت .
چوارەم: بەدەوەتیکردنی کەرتە تایبەتییەکانی وەکو وزە و ئاو و هاتووچە و هەندەکی دیکەیان. کردنی ئەمەش پەویستی بە قەرەبووکردنەوە هەیە و پارەیەکی زەری دەوەت و گرفتەکی زەریش بە دەوەت لە ئەستادا دروست دەکات، بەیە کردنیان زەر زەحمەتە.
بە گومان ئایندەیەکی نزیك وەامی ئەو پرسیارە دەداتەوە و داهاتوی ئابووری بریتانیامان بە دەردەکەوەت .

زاهیر باهیر
17/10/2022

دوا ئاوەدانەوە.. رەسوە بەختیار

هەرگیز لەبیرم ناچە، کاتەک لەسەر کورسییەکەی تەنیشتم، لەچایخانە هەسا و خواحافیزی کرد، هەنگاوەکی هەهەنا و ئاوەکی دایەوە، لەو کاتەدا هەستم کرد، شتەکی لەدەدایە و نەیویستووە پەم بە، منیش زەر بەئاسایی سەیرم کرد، چونکە پەیموابووە قسەیەکم نەکردووە دەی گەرد بگرە، هیچمان قسەمان نەکرد، ئەویش هەدی هەدی رەگەی دەبەی، تا لەپەش چاوانم ون بوو، کەچی نەمزانی ئەو ئاوەدانەوەیە وەک خواحافیزی یەکجارەکی بە وایە.
ئەو زەر بەکەمی قسەی بە برادەرانی دەکرد، بەام کاتەک باس دەهاتە سەر ئەدەب و زمان و ئەو شەسیال میدیایە ئەمە، یەکسەر دەیگوت:تازە کار لەکا ترازاوە بەکەس چاک نابەتەوە، خە ماندوو مەکەن، دەسەات هەموو شتەکی دابەشکردووە، سەیرەکە سواەکەرەکانیش شاریان بەسەر خەیاندا دابەشکردووە، هەر سواەکەرەک لەگەکەک سوا دەکات، بەی نییە بچەتە گەکەکی دیکە.
با ئەوەشمان لەبیر نەچە ئەو هاوەیەم ماستەری لەزمان و ئەدەبی کوردیدا هەبوو، بەکولەمەرگی خوەندنی تەواو کردبوو، بەیە هەردەم بەهای بە بەوانامەکەی هەبوو، چونکە بەهەوە و کەششی خەی بەدەستی

هەنابوو، نەوەک کوەی دەوەمەندەک بە، یان حزبەک پشتی بوو بە، یان لەبەر ئەوەی کوەی باشبووە و بەڤیتامین واو بەوانامەی بەدەستهەنابە.
کاتەکیش باس دەهاتە سەر زمانی کوردی، هەموو لەکدانەوەکانی لەلای هەمووان پەسەندبوو.
ئەوەی زەر سەیر لەلام، پەدەچوو کەسەرەکی گەورەی لەدەدایە، زەرجار دەمدواند و پەداگریشم دەکرد تا دەی زیاتر بکاتەوە، هەرچی لەدەیدایە بیە، ئەو دەیگوت:لەگەە باهەر لەدەی خەمدا بە، چونکە قسە زەرە و لەوانەیە دەربەینەکانم فریام نەکەوە، بەام زەرجار دووبارەی دەکردەوە: زەر تەنگەتاوم مەکە، من خەکی ئەو شاخانەم، وەک شاخ هەموو شتەکمان لەدەمان هەگرتووە، تازە تەمەنم نزیکەی شەست ساە، چی بەم و چی بکەم، وەک ئەوەی پیرەک دەیەوە بەئومەد بگات وایە.
چەند رەژەک دوو رەژ دوای ئەو ئاوەدانەوە و خواحافیزییە، لەتەە کەمەایەتییەکان وەنەی هاوەکەم بینیووە، بەام لەژەر وەنەکەی نووسرابوو، مامەستای سەرسەختی زمان ئەم بەیانییە مالئاوایی لەکردین.

کورتە چیرەک/ پیتەکان چیمان پە دەن.. گەران سەباح

١
شەت دەبم یەکەک تەماشام بکات کاتە ددانم دەشەم. ئەگەر بەکەوت ببینم یەکەک ددانی دەشوات، هەنج دەدەم. چەن ئەوە لەو کەسە بگەیەنم کەوا سبەی شەو مارەم دەکات؟
چەنی تەبگەیەنم پاشی نوەژی عیشا دەخەوم، پەنجیش هەدەستم. نەرگەلە، جگەرە، کهول، درامای تیڤییەکان، میوانداری، گەشتی بە کەمە لە فەرهەنگی مندا نییە.
دەتەقم کاتە یەکەک لەسەر تەلەفەن دە جار دەە، "چەنی، وەزعتان، باشن، چی دەکەن، چی ناکەن، هەموو لایەک باشن ئینشاا، ئە ماەوە چەنن؟" یان بە ەتە دەە، "سەر چاو، سەر چاو، خواحافیز، خواحافیز، بەەزی، بەەزی، چاوی منی چاوی منی، بەساقە، لە

خزمەتم.”
منەکی شەیدای منداڵ، خەون بە سەقامگیریی ماڵەوە دەبینم.
منەکی هونەردەست، خوێنەرەکی رژد. چەنی تەبگەیەنم من لەگەڵ کتەب گەورە بوویم، حەزم لە گفتوگەی ئەدەبییە؟
وازم لە بەنن مەردی هەر ناکەم. نەکردنیش بەڵایە. تازە تەمەنم سی ساڵە، خەڵکی دەڵێن هەر ساڵەکی دیکەیە منداڵیشی نابەت، کەس نایەوەت، پیر بووە. بیستوومەتەوە پەمیان گوتووە، “لەزبیەن”.
ئەوەی سبەی شەوە مارەم دەکات بابەرزە، زوو هەڵدەچەت، مامەستایە.

٢

کەر دەبم بە لەوچەلەوچی ئەدەبی و ئەو شتانە. دوژمنم کتەبە. بە نەرگەلە و بیرە نەبی، خەمم بە هیچ ناوەتەوە. ئەوەی سبەی شەوە مارەی دەکەم، کووی تەگەیەنم؟
منی ئالوودەی دەاما بیانییەکان، مەزەی شەوانی درەنگ و خەوی سبەینان. بەخەم مەشکم چووە لەگەر تەڵبەی سەرەتایی. کەیفم بە مندار نایە و نامەوە.
لەمگەڵەن کیرم کیرم دەسووەمەوە. زەواجی چ. تاقەتی پرتەپرتی ژن و ئەو شتانەم نییە. داک و بابم لەمگەڵەن قەت ژنی ناینم. مەعاش بەشی خەم ناکات، نەبەتی ژن و منداریە.
ئەوەی سبەی شەوە مارەی دەکەم خین شیرینە، لەسەرخەیە و تا سنفی دوازدەشی خیندییە.

٣

بیرەیەکی لە دەستە. لە بەرامبەری، قومەک لە دەدات. ئەویش ددانەیلی دەشوات. بە بینینی ئەو بە بیرەوە، چاوانی زەق دەکاتەوە، بە “ئم ئم ئم” پەی دەڵە لاچەت لەوە.
“بچمە کەندەر؟” مامەستا قومەکی تر هەڵدەدات. “تازە گەیشتمە ئەلقەی دووەم، ئەتوش وا دەنووی؟”
“ئم . . . ئم . . . ئم . . . “
“بەسە هەندە ئەو ددانانەت مەشە، چییان پەوەیە؟ ئەوشە زوو مەنوو، بەزار بووم بەتەنە.”
ئاوی دەمی هەندە تووند تف کردەوە، یەک چاوی لە نەبا، دەیگوت ئەوە یەکەکی داوەتە بەر تفان. چرت، بە تەنیشتیدا تەپەی، چووە ژووری نووستن، دەرگەی تووند پەوە دا و گەپەکانی کوژاندەوە.
مامەستا تەقییەوە.

بیری هشتم. ئلقی کتایی. مامستا تماشای سعاتی مبایلکی دکات. ۱:۳۰ی شو. بلادا دت. لە ژووری نووستن، تماشایکی خزانکی و مندالکیان دکات. پادکوت. هرکە چاوی لک دن، مندالکە دست بە گریان دکات. دایکی لە خوی شیرین ادپت و هرچندی دکات پی ژیر نابتو.
مامستا دبنت. ژوورکە بجە دت.
ئو دتقتو.
۵
ت: تقینو
: هشبسر
ل: لکبوونو
ا: ئازار
ق: قلندر

ژک کە نامو بوا.. نوزاد بندی

ئم ..
ئو ژیشی کە من و تە
پکو پیاسیک ئکین ،
وک ژکانی تر ئوا ..
با ئو پیاسیە هر نکین ،
ئو ژ خش ، با نوا ..
ئو کاتی کە سفر ئکین ..
لە کناری دریایکا
لگە ئوار ، نان ئخین …
ئویش ئوا ..
کە یشتیش ،
قت ناپرسین کوا ..
دە با ئو سفر نکین
ئو نان و کنار دریایە ..
ئو ئوارە ، با نوا ؟

★ ★ ★
تەنها لە شیعرا دەرکەوە ..
گەر بەت لوا …
..

ـنەوزاد بەندی

دیالەگی نەوان من و ئەهریمەن لە دەزەخـــــــدا..(٥)..شەما بارەوانی

بەشی پەنجەم/

باپیرە لە دیالەگی پەشووماندا وتم کە
ئەو کتەبە قەزەونە پەی دە و دەروون و مەشکی
ەق و کینە و نەفرەت کردم و
منی کرد بە کەسەکی فەندەمەنتالیست و منی گەیاندە لوتکەی دەمارگیری و ەاسیزمیەت و ڤایرەسی فیکری ەادیکاەی لە مەشکمدا چاند و سەراپای تەوانین و بیرکردنەوەکانی گەیم و وای لەکردم پەیوەندی لەگەە باشترین و ئازیزترین هاوەم، کە کوردەکی ئەزدی(خەلەف میرزا) و خەکی شارەچکەی (باعەدرە) بوو، بپچەنم و ژمارە تەلەفەنەکەی بسەمەوە و چەندین جار تەلم بە بکات وەامی نەدەمەوە، بە پاساوی ئەوەی ئەزدیەکان کافر و گەاو پیس و ئەهریمەن پەرستن و دروست نییە هاوەیەتی و سەلام و چاک و چەنی و تەکەاوییان بکەیت!
وای خەلەف، هاوە ئازیزەکەم، مامە ەزدار و وەفادارەکەم تە لە کوەی ئەستا؟
باپیرە خەلەفە مرەڤەکی زەر هەژا و باش و میهرەبان بوو.
دوای ەزگاربوونم لە دەزەخ، نازانم چەن ژمارەکەی منی دەزیبووەوە و ئیتر بەردەوام تەلی بە دەکردم و هەواەی من و ماەوەمان و دەر و دراوسەی دەپرسی و هەر پەی دەگوتم:من خوارزیەک خراپ وە هەی، ئەو سەردانیا مامە خوەناکت.

ڕاستیەکەی من سەردانیم دەکرد، بەڵام دەمگوت: ئێ من بەم، چۆن نانی ئێزدی بخەم و لەناو نوێنی ئێزدیەکان بخۆم؟ ئێوان خواردنەکێ و نوێن و هەموو شتەکیان وەکوو خۆیان گیاو پیس، بۆیە ئێوێ مەحاڵ مەحاڵ.
ئینجا وەک گوتم: سەرەنجام پێیوەندیم لەگەڵ خەڵف پچڕاند .
باپیرە:
بیرمێ منا بووم، داپیرەم یادی بخێر، دەیگوت:کوڕم، پێشینان گوتوویانە: لە ماڵی جوڵەکێ نان بخێ و لە ماڵی مەسیحی بخۆێ، دەیگووت:جوڵەکێ خواردنەکێیان خاوێنە، بەڵام ئێوان لە جسنەکی پیلانگێڕ و ناپاکن و هەرگیز، جێگای متمانێ نین و وەکوو مار وان و شێو لە پەمەی خێو دەتگەزن. مەسیحیەکان ڕاستێ خواردنەکێیان پیس و بەراز خۆرن و گۆشتی مردارێوبوو دەخۆن، بەڵام مرۆڤی دەسپاک و ئەمینن و هەرگیز، ناپاکی لێ میوان ناکەن.
بێ ئێزدیەکانیش هەموو جار کاتێک ئێزدیەکی دەبینی لێ تیقی دەیگووت: یەع، توخوا خۆرا ئێو ئێزدیێ تەڵەس باب و پیس و شەیتان پەرستانێ لابەرن و قەزم دەبەتەوێ. لەوێ منیش بزەکم بێ دروست بوو سەبارەت بێ کوردانی ئێزدی و لێ دێی خەمدا دەمگوت:وەڵاهی بشمرم لێ برسان نانی ئێو ئێزدیێ پیس و گیاو کافرانێ ناخەم!

ئینجا ئێو هەستێ نامرۆڤانەیە، ئێژ بەڵێ لە ناخمدا گەورێ دەبوو و زیاتر چەکەرێی دەکرد.
کاتێک لە دەرەخ(سەربازی) بووم هەرچەندێ وەک ئێو کاتێ نەبووم کێ کتێبەکەم خوێندەوێ، هەندێ ڤاوی و کینێ لێ دێ نەبووم، بەڵام وەک گوتم زۆر قەزم لێ ئێزدیەکان دەبوویەوێ، خەڵف(ئامر حەزیز)م بوو.
ئامر حەزیز چییە کەکەم؟ باشێ بێ بێ کوردی ناوەکێی نابێیت!
بەخوا نازانم بێ کوردی چی پێ دەڵێن باپیرە !
خەتای تێ نییە کەکەم ئێزدایییەکەم،
ئەمێ دووژمن وای لێکردووین دووژمن.
ئێو دووژمنێی هەزار و چوارسێت ساڵێ هەوێی تێعریبکردن و شێواندن و لەناوبردنی فەرهەنگ و کولتوور و زمانمان دەدات.
کەکەم:
ئێوێ هەرگیز، لە بیرنەکێیت کێ
ناپاکییەکی نێتوەییێ کاتێک دوو کورد زمانی دایک بزانن و دژن و بێ زمانی بێگانێ قسێ لێگەڵ یەکتری دەکەن.

باپیرە:
زۆر ڕاستێ من نزیکەی دەساڵێ خۆریکم زمانم لێ هەر وشەیەکی بێگانێ،

بە تایبەتی عەرەبی پاککەمەوە، سەتا نەوەت و پەنجیم پاککردووەتەوە و پەنجی ماوە، ببم بە ئەزدینەکی زمان پەتی هاهاها
پاپیرە دەزانی چی؟
ئەمە لە قوتابخانە دوو مامەستا، لەو مامەستایانەی کە ڤایرەسی تەعریب داویەتی لە مەشکیان و ئەقەی هاک و وەران کردوون چییان پە دەگوتم؟
دەیانگوت: ناوی مەلەک خەشە زەر، گوتم: ئەی بە فریشتەی خەمان چییەتی؟
گووتیان نا عارەبیەکە خەشترە !
□□□□کەم: ئەوانە مازەکین و چەژ لە بەگانە پەرستی و خە بەکەم زانی دەبەن !
ئەوانە بەستەزمان و مایەی بەزەیین و جاوەرە چاوە□□ بکە، نەوەیەکی نەتەوەیی لە ژەر دەستی ئەو جەرە مامەستایە پەروەردەبەت !
زەر ەاستە باپیرە، ئەوانە هی عەرەبیان پە خەشتر و بەتام ترە.
دیارە هی عەرەب قەویتر و بەچەژترە هاهاها

□□□□کەی من:
ئەی تە بە لە وتار و نووسین و تەنانەت بەشەکی شیعرەکانیشت لە □□ژنامە و گەڤار و ماپە□□□کان کەمە□□□ک وشەی قە□□ی وەکوو:(□ادیکا□، فەمەنیست، سیکەلاریست، فەندەمەنتالیست، تە□□□ماشیست و چی و چیست) بەکار دەنیت؟
باپیرە گیان:
ەاستە، وەلە زەرجار من بە نوخبە دەنووسم و نامەوە عەوام لەم تەبگات، دەبە وا بکەم و چارم نییە.

باش □□حی من.